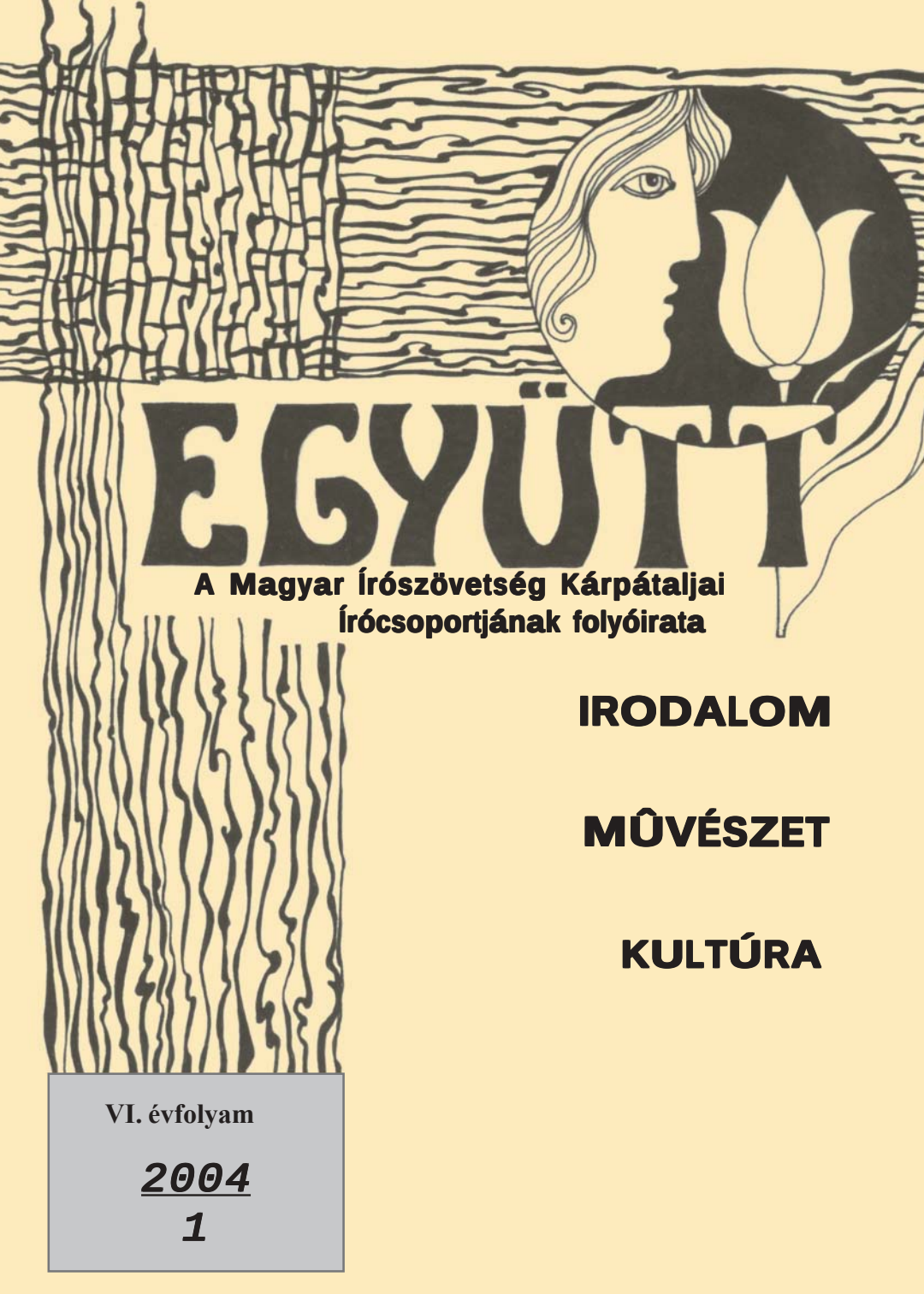

EGYÜTT

**A Magyar Írószövetség Kárpátaljai
Írócsoportjának folyóirata**

IRODALOM

MŰVÉSZET

KULTÚRA

VI. évfolyam

2004

1

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA

Szerkesztőbizottság: S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965–67), Botlik József, Dupka György (lapigazgató), Füzesi Magda, Horváth Sándor, Kőszeghy Elemér, Nagy Zoltán Mihály (főszerkesztő), Pomogáts Béla, Vári Fábián László (elnök)

A szerkesztésben közreműködnek: Fodor Géza, Gortvay Erzsébet, Tárczy Andor, Zselicki József

Védnöki testület: **Kovács Vilmos Baráti Társaság**

Megjelenik a Kárpáti Magyar Krónika önálló, negyedévi kiadványaként a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége, az Illyés Gyula Közalapítvány, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, az Intermix Kiadó és a Credo Alapítvány támogatásával.

Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás, tel.: 06 70 231 72 20

A szerkesztőbizottság ungvári címe:

88000, Ungvár, Babuskin tér 5/a, tel. (00380-3122) 43737, fax: (00380-3126)7027

E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua; <http://www.hhrf.org/mekk/egyutt.pdf>

Felelős kiadó: **Dupka György**

Olvasószerkesztő: **Barzsó Tibor**

Szedés: **Herdinszky Éva**

Intermix Kiadó, 88000 Ungvár, Tolsztoj u. 5/a. Tel/fax: (00380-3126)-1-70-27.

E-mail: gyorgy@d.uzhgorod.ua

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió.

Készült a Borneo Kft-ben.

Forgalomba kerül a **Kovács Vilmos Baráti Társaság** terjesztésében

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, vezető: **dr. Kovács Elemér** és **Kovács Katalin**

Tel./fax: 8 243 214-54, Nagyszőlős, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti: a Kárpátaljai Szövetség
(Magyarok Háza 1052 Bp., Semmelweis u. 1/3.)

Lapengedély száma: 3 T No 188.

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

- 4 S. BENEDEK ANDRÁS: Számadás aszály után (vers)
- 5 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Ítélet után, Te magasba menekült... (versek)
- 7 S. BENEDEK ANDRÁS: Internet az elefántcsonttoronyban (tanulmány)
- 11 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: (Vég)veszély? (jegyzet)
- 13 KOVÁCS VILMOS: Ars poetica (vers)
- 16 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY – BARZSÓ TIBOR: Ecsetvonások Kovács Vilmos arcképéhez (interjú)
- 25 PENCKÓFER JÁNOS: Melyben egy elektronikus levél..., Egy találkozás hangulatáról... (versek)
- 27 FÜZESI MAGDA: Búcsúszó, Istennel a hegyen (versek)
- 28 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tábori posta (regényrészlet)
- 34 BARTHA GUSZTÁV: Illik a tél a fehérhez, „2000”-jeligére a kiadóban (versek)
- 36 FERENCZI TIHAMÉR: Horizont, Cérnaszál, Zúgás, Rezdülés, Lüktek (versek)
- 37 PENCKÓFER JÁNOS: TMT (novella)
- 46 TÁRCZY ANDOR: Négy (versciklus)
- 48 BARTHA GUSZTÁV: Apja fia (novella)
- 50 BAGU LÁSZLÓ: üvöltöző madeleine, amundsen belép a rendszerbe (versek)
- 52 MARIK ÁLMOS: Ősz-fényű szöszök (versciklus)
- 54 SERFÖZŐ SIMON: A magyar csapat (novella)
- 59 GÖMÖRI GYÖRGY: Januári elégia, A múltidéző bizakodik, Petőfi 1883-ban (versek)
- 62 A rablókká lett fivérek (ruszin népballada VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordításában)
- 63 POMOGÁTS BÉLA: Európai integráció – gondok és remények (tanulmány)
- 68 S. BENEDEK ANDRÁS: Magánkönyvtár (recenziók)
- 74 BERTHA ZOLTÁN: Sorsmonográfia a kárpátaljai magyar sors írójáról (recenzió)
- 79 GORTVAY ERZSÉBET–SZÖLLŐSY TIBOR: Balassi Bálint Huszton (tanulmány)
- 82 BORBÉLY SÁNDOR: Magyar nyelvű középkori líránk verstani problematikája, Németh László tagoló-vers elméletének tükrében (tanulmány)
- 87 D. GY.: Művelődési életünk krónikája
- 98 Új könyvek
- 98 Szerzőink
- 99 AZ **EGYÜTT** 2002–2003. ÉVI REPERTÓRIUMA
- IVASKOVICS JÓZSEF – NAGY GÁSPÁR: Valahol örökké (megzenésített vers)
- BALASSI BÁLINT: Egy török ének (vers)

S. BENEDEK ANDRÁS

SZÁMADÁS ASZÁLY UTÁN

*A számadó a rovásokat nézi,
a harmadfű ménesek során hosszan elmatat,
sorra veszi a kövér gulyákat s a kotuban
dagonyázó bivalyhadat.*

*A tulokcsordákat a tatár a Dunába verte,
a marhákat elcsapta pár portyázó kaszab.
Basta szekeren vitték a süldőt és ártányt,
halat s riadt rőtvadat.*

*A rackanyáját gubás rációk csapták el,
s vitték mi volt, a hegyvidéki mócok.
A kozák hordák már a portákra törtek,
vitték a bort, kamrapolcot.*

*Tiportak gyereklányt, féltett asszonyálmot,
börtön, kötél járt a rebbenő dakra,
s most egy népet hajtanak, mint egykor a tulkot
a strassbourgi piacra.*

*A vén gazda számot vet s berója a pálcán
egy ezredév végső számadását.
A rongy merániak, kánok ellen hitünk a kard.
Ő emeli védő pajzsát.*

*Lóra hát, jó kurucok, gyertek elő a kiirtott
ligetek rejtekéből, keljetez útra, talpasok,
most kell győznünk, diadallal, hadd remegjen
e sakál faj: a hatalmasok!*

ÍTÉLET UTÁN

Béninek

*A bolygók összecsapnak egyszer.
Testvértűz ég és föld között.
Hiába sirdogál az ember;
Isten halálnak öltözött.*

*Eszünkbe jut az anyánk kínja
s embriókorunk álmai.
Nagyanyánk Jézus Krisztust hívja
fogoly fiát kiváltani.*

*Nem temet és nem sirat senki,
nem rendel dőre számvetést.
Mely ügyész merné kézbe venni,
s fel is mutatni azt a kést?*

*A hold tér először magához:
dagály dőzsöl a partokon,
s holdkór vagy frász az, amit ránk hoz,
álmunkon amint átoson.*

*Delelt már nyakunkon a penge.
Szívünk azóta kőkemény.
De tengeranyánk méhébe rejtve
lűktetni kezd a költemény.*

TE MAGASBA MENEKÜLT...

Döbrentei Kornélnak

*A barkát zúzmara húzza le –
rüggy az avarral összeér.
Az üveggé dermedt ereken
jégszilánkokat visz a vér,
jégszilánkokat visz a vér.*

*Kabátom, mellkasom szagatom:
friss-fehér hóba hull szívem.
Fogadd el, kegyetlen március, –
jövőre nem lesz ennyi sem,
jövőre nem lesz ennyi sem.*

*A gyermekecske oly pici, még
rajta a szerelem szaga.
Jut-e majd gondod őréá, te
magasba menekült Haza, –
te magasba menekült Haza!*

INTERNET AZ ELEFÁNTCSONTTORONYBAN

Egy évvel ezelőtt *A történelem mint metafora a kárpátaljai magyar irodalomban* című előadásomban már említettem, hogy a világpolgári illúziók csábítása az origó biztonsága nélkül csak játék s a korszerű információhordozók használata is csak akkor komoly technikai segítség, ha nem abszolutizáljuk. Mert az internetes irodalom mai formájában efemer művészet. E kérdéskör legjobb hazai ismerői még csak most dolgoznak annak a nagyszabású tervnek a kimunkálásán, ahol ennek az információhordozónak is biztosított a feltárása, feldolgozása, megőrzése és kölcsönzése (lehívása). Ezzel kapcsolatban azonban rendkívül sok a tisztázatlan kérdés, megoldatlan elméleti és gyakorlati probléma.

A könyvtári szakma természetéből adódóan a pontos meghatározásra törekszik (lásd: KSZ/2 Könyvtári és Szakirodalmi Tájékoztatási Szabályzat. Bibliográfiai leírás. Elektronikus dokumentumok. Bp., 2000. OSZK, 7. p.), illetve a könyvtári használat lehetőségeinek feltérképezésére (Berke Barnabásné: Az elektronikus dokumentumok és könyvtári használatuk. KF. 2001/2., 275. p.). Bár fontos e kérdéskör körülírása s különösen a perifériákon vagy a hálózaton való megjelenítés használati szempontú elkülönítése, minket most elsősorban az időszaki kiadványok érdekelnek, amelyeknek elsődleges jellemzője, hogy egymást követő részegységekből állnak. Ha azonban kissé elrugaszkodunk hagyományos képzeteinktől, látjuk, hogy ez az időrendiség és periodicitás nem mindig tettenérhető. Ezzel kapcsolatban Hirs és Reynolds modellje tűnik elfogadhatónak (Reynolds, Regina Romano: Az időszaki kiadványok bibliográfiai számbavételének összehangolása a digitális korszakban. KF, 1999, 4. sz. 878-879. p.), amely a modellt átfogalmazva befejezett és folyamatban levő kiadványokat különböztet meg. Ez utóbbiaknak is két altípusuk különböztethető meg. Az egyik az egymást követő részegységekből álló kiadványoké, a másik az integrált kiadványoké, amelyek kicsit egyszerűsített nyelven önmagukba építkeznek.

A mi esetünkben többnyire online, azaz távoli hozzáférésű elektronikus időszaki kiadványokról van szó. Egy, a *Könyvtári Figyelő* legközelebbi számában megjelenésre váró hosszabb tanulmány megpróbálja ezeket a kiadványokat tipologizálni, s a számunkra legfontosabb internetes formában hat altípust sorol fel. Ezek az altípusok sorolják fel az ingyenes és térítéses, valamint a részleges és teljes hozzáférés módozatait. A megjelenési formák, lényegében a terjesztés verziói közt négy alaptípussal számol, ezeken belül is több megnyilvánulási móddal.

Kárpátaljai viszonylatban igen fontos az elektronikus és nyomtatott változatban párhuzamosan megjelenő kiadványok kérdése, illetve a teljes és részleges megjelenítés közti disztinkció kiemelése, mivel ez utóbbi négy altípusa különböző manipulatív megoldásokra nyújt módot. Sokkal hasznosabbnak tűnik a párhuzamos megjelenítés esetében a teljes (kis megszorítással: szinte teljes) anyag közlése. Pozitív meglepetésként kell értékelnünk a *Kárpáti Igaz Szó* és a *Beregi Hírlap* mellett a *BeregInfo*, illetve most már *KárpátInfo* váratlan felívelését. A korábban csak tévéműsört és néhány apróbb hírt közlő lap mind tartalmában, mind színvonalában sokat fejlődött. Helye a hálón vitathatatlan, talán még hiánypótlónak is nevezhető.

A *Kárpátalja* című hetilap mögött ott áll az a szakmailag felkészült gárda, amely lényegében a beregszászi tanárképző főiskola, a Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség s az ezzel szoros kapcsolatban álló társszervezetek derékhadát jelenti. Ez még akkor is garanciát jelent a lap színvonalára, ha a szerkesztői koncepció egy-egy rovatában enged a bulvár csábításának, így óhajtva megnyerni az olvasók szélesebb körét.

A még mindig viszonylag újnak tekinthető *Együtt* c. folyóirat (amely egyben a terület magyar nyelvű sajtójának legrégibb folyóirata, hiszen legitimitását a hatvanas évek második felében megjelent azonos című és formátumú kiadványra vezeti vissza) magán viseli e szokatlan vállalkozás gyermekbetegségeit, időnként belekerül egy-egy szakmailag idegen anyag is. Ennek ellenére úgy próbálja felmutatni a kárpátaljai magyar irodalmat, hogy lényegében minőségi licenciák nélkül közli anyagát, elitista elképzelések nélkül. Ez természetesen azt jelenti, hogy ott vannak azok az írások is, amelyek csupán sajátos „jelenléti ívként” szolgálnak, a magyar irodalom egésze szempontjából gyengébbeknek definiálhatóak. Ugyanakkor minden számban ott a felmutatható érték, mint viszonyítási alap, s ami az *egyetlen* magyar irodalom része.

Az *Együtt* természetesen nem képzelhető el csupán szépirodalmi lapként, benne kell lennie a humán írásbeliség rokon anyagainak is. Visszaulva az előzőekben felsorolt lapokra, azokban is ezek a cikkek jelentik a felmutatható értéket.

Ott vannak a hálón természetesen az egyházak és különböző társadalmi kulturális szervezetek. Saját szűkebb látókörükben ezek is közölnek a kárpátaljai magyar kultúra értékeit gyarapító írásokat.

A szakirodalom hangsúlyozottan hívja fel a figyelmet arra, amit a bevezetőben efemer jelenséggént definiáltam. A virtuális dokumentumok egyik legfőbb jellemzője ugyanis a tűnékenység, az állandóság hiánya. Ennek lehetnek előnyei is, például egy napilap esetében, ahol percről percre

változnak a hírek, kijavíthatók a hibás adatok. A legtöbb elektronikus folyóíratra jellemző, hogy régebbi számaint valamilyen formában archiválja. A szellemi értékek megmaradása, elsődlegesen a könyvtári megőrzés szempontjából azonban nem elhanyagolható, hogy ha az elérhetőség megszűnik, akkor a teljes archívum eltűnhet. Mivel ez Kárpátalján nem valós kérdés, a visszamenőleges elektronikus megjelenítés, annak teljes problematikájával most nem tartozik vizsgálati körünkbe.

Az egyre gazdagodó internetes irodalom megőrzésének két formája van. Egyik a kizárólag digitális dokumentumokat gyűjtő virtuális könyvtár, másik az elsősorban hagyományos dokumentumokat őrző, de az elektronikus irodalmat is beszerző úgynevezett *hibrid könyvtár*. A passzív és aktív állománygyarapítás, mindezek költségvonatkozásai, valamint a gyűjtőkör, a kötelespéldány-szolgáltatás esetlegessége, a technikai feltételek kérdése, a szakmai színvonal mérlegelése, a letöltés, nyomtatás, a formátum problematikája és nem utolsósorban a szerzői jog kényes tematikája mind-mind mérlegelésre és elemzésre szorul. Kivéve Kárpátalját, illetve szinte teljesen kizárva ebből a gyűjtőkörből, mivel a magyarlakta területen alig van működő könyvtár. A technikai felszereltséggel rendelkező pedig ritkább, mint a fehér holló. Én magam, aki a Magyar Könyvtáros Egyesületet képviseltem a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete megalakulásán, s azóta is figyelemmel követem e rendszer lassú leépülését, mindössze háromról tudok. Ez természetesen behatárolja a könyvtári szolgáltatás(ok) rendszerét is.

A könyvtári hálózattal való kapcsolatrendszer hiányán kívül ez még egy kérdést is felvet: kinek készülnek a kárpátaljai internetes lapok?! Kik írják a lapot, ha a kárpátaljai értelmiség jelentős része eleve ki van zárva a hozzáféréstől? A lapok többes száma itt jelképes. Néhány elvetélt kísérleten kívül csak egyetlen olyan honlap található Kárpátalján, amelynek egyes elkülönült részei irodalmi-társadalmi lapként foghatók fel. Ez a körünkben is jelen lévő Balla D. Károly virtuáléja. Ez a honlap több részegységre osztható. Van benne személyes napló, vitafórum, az irodalmi tevékenység életszerű megjelenítése s egy nyílt irodalmi fórumnak tekinthető lap is.

Itt merül fel az a kérdés is, amit talán korábban kellett volna említenem. Ez a szerkesztés, illetve a szerkeszthetőség. Elvben nincs mód a beérkező e-mailek szelektálására, szerkesztésére, rovatba vagy tematikai csoportba sorolására, mégis, ez sajátos módon bizonyos esetekben megtörténik. Egy kárpátaljai honlap például időlegesen kitiltotta az egyik budapesti hozzászólót. Megjelennek viszont olyan hozzászólások, vélemények, amelyeknek a minősége és hangneme nem illik egy európai elkötelezettségű internetes fórum képletes hasábjaira. (Különösen a politikusokkal

kapcsolatos ironikus szösszeneteket tartom fölöslegeseeknek, különösen ha azok ellentétesek egy-egy kisebb vagy nagyobb közösség lelki igényével s csupán a felsejlő remény rombolására alkalmasak.) Ezt azért fontos elmondanunk, mivel a kárpátaljai magyar írással kapcsolatos kifogások is egyre inkább az elektronikus médiába vonulnak át, így csöpp párhuzamot kell vonnunk az információhordozó s a rajta megjelenő tartalom között.

Mint minden új információhozó forma, az Internet is rendkívül dinamikusan jelentkezik világunkban. Ugyanakkor nyugodtan kijelenthetjük azt is, hogy sokban még helyét keresi a kulturális mondanivaló hordozóinak világában. Ha rendkívüli gyorsasága, informatív ereje mellett túl akar lépni az előzőekben már említett efemer tulajdonságán, meg kell találnia helyét a kultúra egészének rendszerében. A barlangi falfestmények, az ékírás, csomóírás vagy éppen a verbális értékörzők a lezármazási vonal ismeretén túl az eredetmondáig mind egy egységes emberi kultúra részei, s vitathatatlan köztük a jogfolytonosság, illetve a párhuzamos jelenlét. Ugyanez vonatkozik az információhordozók változó anyagaira is. Gondoljunk az audiovizuális kultúra kontra Gutenberg-galaxis vitára, amely azóta szerencsésen lezárult. Tegyük hozzá, nem tudósok, tudománytörténészek, szociológusok egyeztek meg egymás között, hanem a gyakorlat döntött. Ahogy a gyakorlat fog dönteni a háló s az egyéb információhordozók viszonyában is.

Ne feledjük, hogy felgyorsult világban élünk. Mindössze 20 éves az Apple cég zászlóshajója, a Macintosh számítógép, amely 2495 dolláros árával (ez mindössze egyhatoda volt a korábbi, szakembereknek szánt gépek árának!) betört a háztartásokba. (Csak érdekességgént említsük meg, hogy születését a telített videopiacból való kitörési kísérletnek köszönheti, és vegyesbolti alkatrészekből állt össze: az egér teste műanyag szappantartó volt, a golyó pedig egy dezodorból származott!) Ma a megroppant telefóniában, amely Kárpátalja egyes területein már-már tragikus szintű, látnunk kell a jövőt, a már ma is kapható, internetre is használható mobilokat, amelyek a technikai fejlődést látva hamarosan szélesebb körben is elérhetőek lesznek.

Addig is túl kellene lépnünk Kárpátalja tragikus információs nyomorán, internetsatlakozást is biztosító, élő könyvtárakat, közösségi házakat kell teremteni, akár a semmiből is. Mert a háló bővülő kulturális vonzáskört jelent, egy szervesebb szellemi világ ígérését.

S. BENEDEK ANDRÁS

(VÉG)VESZÉLY?

A magyar társadalom helyzetének elemzői (szerencsésebb esetekben: ismerői) határon belül és túl egyetérteni látszanak abban, hogy ember és kultúra viszonya az utóbbi év(tized)ekben látványos átalakuláson megy át. Hogy az átalakuló viszonyon belül melyek a veszedelmes, (ritkább esetben: üdvös) folyamatok, a tekintetben igencsak megoszlanak a vélemények: az értékközpontú igényszint már-már nullára zuhanásának hangoztatásától a tanácstalanul ejnyező fejcsóváláson át a valós veszedelmeket nem érzékelő (nemzeti kultúránk értékeitől fintorgó, veszélyeztetettségén ironizáló) álláspontig.

Engem elsősorban ez a gúnyolódó fintorgás tölt el aggodalommal, mert mögötte a kultúra-teremtők és -közvetítők, köztük az „írástudók” egy csoportjának felelőtlenségét látom.

*A tétel, miszerint az alapvető emberi (és alkotói) szabadságjogok szerves része **mindenfajta** másság akadálytalan megnyilvánulása, soha nem látott értékzavart okozott. Nem igaz, hogy a tágabb értelemben vett közösség áhítozott **látszaterétek** habzsolására, s hogy napjaink legfejlettebb iparága, a „kulturális” ipar úgymond „csupán” kielégíti az ilyen „igényeket”. Az utóbbi egy-másfél évtized „mindent szabad”-időszakának zavarosában halászó, kizárólag anyagi érdekeltségtől fűtött médiumok, a kialakult általános emberi és nemzeti értékrendet megkérdőjelező vagy „csak” nem becsülő alkotók formálták silányabbá a tömegigényt.*

A megteveesztve-kiszolgáltatott emberek tudatában bekövetkezett szellemi kártételek nagysága valószínűleg túlbecsülhetetlen, ráadásul a ma embere – különösen a fiatal nemzedék – egyre inkább kiszolgáltatottabb a szellemi elsivárosodás folyamatának, mégis hiba lenne a kulturális végveszélyt hangoztatókkal azonosulni. Ez a vélemény korántsem a csakazértis-optimizmus ingatag talaján alapszik, hanem a személyes tapasztalaton, mely szerint az a bizonyos (elismerem: vékony) társadalmi réteg, amely a legrafináltabb módon állandósult, elidegenítő jellegű ráhatások közepette is ragaszkodik a valódi értékek birtoklásához – ma is létezik, s amennyire a gátlástalan szabadosság kiszolgáltatására berendezkedett médiumokban teheti, meg is fogalmazza igényeit.

A nemzetünk történelme során kialakult kulturális, ezen belül irodalmi értékrendet megjelenítő, gazdagító és közvetítő szellemi elit feladata ebben a helyzetben aligha lehet más, mint a kíméletlen szembenézés önmagával; újszerű magatartás, új eszközök és módszerek kialakítása az újabb keletű,

az egyedüli üdvözítő szerepében tetszelgő eszmei-művészeti áramlatok által meghódított területek (pozíciók) fokozatos visszaszerzése végett. Emellett fel kell tennie és – ha ez lehetséges – **elfogulatlanul** meg kell válaszolnia a kérdést: a bekövetkezett térvessztést az önnön magatartására esetleg jellemző **engedékenység** vagy annak ellentéte, a túlzott **merevség** okozta-e. Szerintem mindkét szélsőség megnyilvánult és megnyilvánul, óhatatlanul bonyolítva a helyzetet: egyik a támadó (terjeszkedő) fél mértéktelen mohóságát növeli, másik a dühét váltja ki.

A probléma feloldásához a „megtámadott” félnek el kellene ismernie, hogy az általa művelt irodalom **büntetlenül** nem merevülhet bele az értékteremtés és -közvetítés egyedüli letéteményesének szerepébe; el kell ismernie minden olyan művészeti törekvés létjogát, amely – gyakran meghökkentő újszerűséggel – próbálja megjeleníteni világunkat. Ezek tudomásulvétele távról sem azonos az elvi kapitulációval, hiszen a másik félnek – mondjuk így: ellentételezésként – be kellene látnia végre, hogy az újszerű stílus és forma önmagában nem garantál időtálló értékeket, kivált olyan esetekben nem, amikor a műveket szemmel láthatóan, sőt bevallottan öncélú játszadozás szándéka hozza létre.

Az irodalmi „kiegyezés” gondolata – különösen az utóbbi hónapokban történtek után – talán utópiának tűnik mindkét fél számára, de meggyőződésem, hogy a valóságos erőviszonyok felismerése előbb-utóbb kikényszeríti az indulatmentes párbeszédet. Egyik tábor sincs ugyanis nyerő helyzetben: a nemzet jellegének személyiségjegyeit meghatározó irodalomnak a felfrissülés érdekében, az összezsugorodott mozgástér tágítása végett integrálnia kell az eszközeikben tőle különböző, de céljaikban hozzá hasonló irányzatokat, a rendkívül sokcímű új irányzatoknak pedig számolniuk kell azzal, hogy a gyakran olvasóriasztó, eleve nem befogadásra szánt művek nem rendítik meg a hagyományosnak nevezett irodalom ma is erős várait.

Fogcsikorgató szembefordulás, mondvacsínált okokra alapozott, „kiprovokálnak” feltüntetett írószövevségi kilépések helyett a kiegyezést előkészítő párbeszéd, a dogmák szigorával felállított kötelező minták elvetése mindkét oldalon, a küldetéses irodalom és a vele rokonítható új irányzatok egyidejű létezése – félúton a kultúra veszélyeztetettsége és annak csődje közt – **szükségyszerű**.

Utóbbi, a teljes csőd újfajta barbarizmus diadalát jelentené, ami nem lehet célja-érdeke a civakodó magyar szellemi elit egyik táborának sem.

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

ARS POETICA

*Két lábra álltam, két lábra, végképp,
s kőbe karcolt arcom elfeledtem.
Már könnyen hordom az első ölés vétkét,
de akkor szörnyű volt.
A négylábú dög ott feküdt mellettem.
Két szeme nyitva. Lehet, hogy élt még.*

*Azeste jobban törtek a nyers bőrök.
Vérszagtól bűzlött a barlang,
s a dög lelke visszajött és bőgött.
Sok szeme volt, s mind ott égett az égen.
Ágyékom két markommal eltakartam.
Féltem.
Lábamnál egy asszony kölyköt vetett éppen.*

*Másnap álmosan ébredt a csorda,
s engem hívtak, engem, a mágust,
hogy csodás jeleket rajzoljak a porba,
s mondjak varázsigét,
dögveszejtő ígét,
mely megbosszultan győzelmet ígér,
vagy adjak nekik más húst.*

*S én tettem, amit ők akartak,
négylábút rajzoltam nekik a porba,
s ők lándzsájukat beledöfték sorba.
Megkentem a barlang
falát a kölykedzők vérével.
Parancsot adtam, hogy hét éjjel
asszonnyal senki se háljon.
Megmutattam nekik, melyik a jó lábnym.
S ha éjszaka a dögök lelke bőgött,
és megmozdultak alattunk a bőrök,
varázsigéket mondtam, hangosan vagy halkan,*

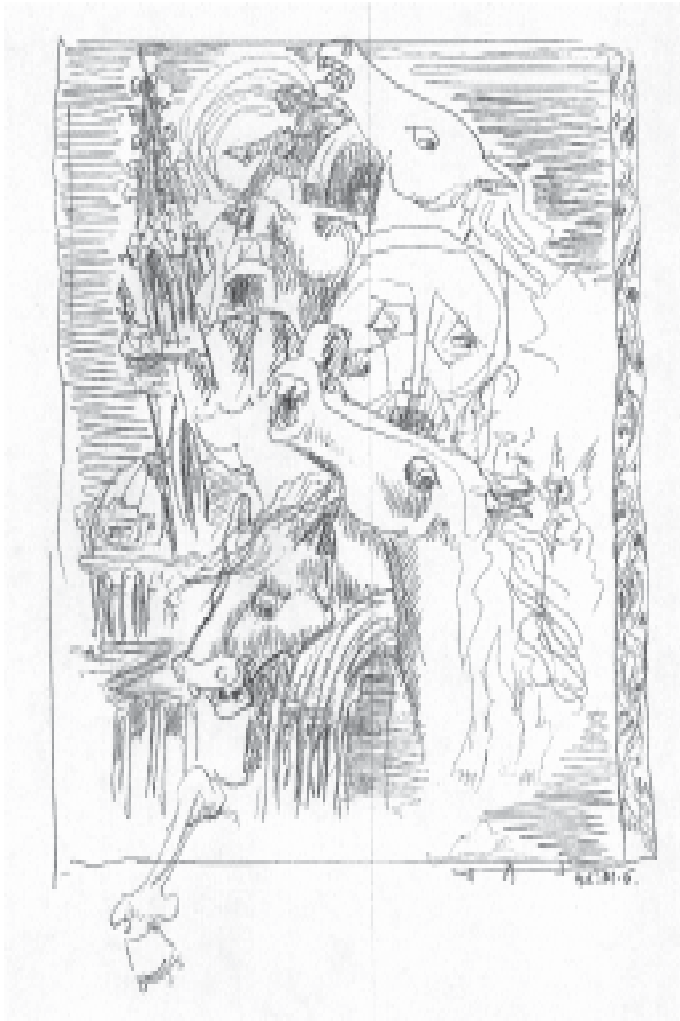
*s ők velem mondták, s én velük haltam,
s velük keltem, mikor az égen
a sok parázsló szemet
elfújták a megidézett szelek,
de mindig féltem.*

*Ha megbiztatott erővel kezében
hús után indult a sereg,
én mindig féltem.
Hittem, hogy bosszú él a vérben,
mit lándzsájuk ontott,
s ha lábuk rossz nyomra vezérlem,
s kezüket egyszer megrontom,
akkor a dög lelke eljön értem.*

*Féltem.
S egyszer, mikor ott fenn az égen
nagy vörös máglyája körül szanaszéjjel
gyapjas bőreit szárítgatta az égi mágus,
s a barlangban nem volt már hús, –
a sziklák mögül üres kézzel,
ordítva rontott elő a vadászó csorda,
s véres volt mindegyik sorba,
és volt, aki a földre görnyedt, –
én szó nélkül dobtam lándzsám a porba.
Tudtam, hogy megölnék.*

*...Két lábra álltam, két lábra, végképp,
s kőbe karcolt arcom elfeledtem.
Tenger idő zúgott el felettem,
s elmosta az első ölés vétkét.
Lándzsámat is régen felcseréltem,
s tudom már, hogy csillagok égnek az égen,
hol ledőfött dögök szeme parázslott,
és verssé szépült a varázslat,
s más vadászmezőkre küldtek az évek,
de megmaradt a lényeg,
a lényeg: a kenyér, a szó,*

*vagy bármilyen más hús.
S ha reggel elindulsz érte
az új utakon –
hívod, mint rég, a költővé lett mágust,
és én, mint régen, megyek most is félve,
s varázsló szavam elkísér utadon.*

Kovács Vilmos alkotói életművét a kárpátaljai magyar irodalom – szerintem – legjobb művelői ma is egyfajta etalonnak tekintik, kimondva-kimondatlanul azonosulva a nagy előd irodalom-felfogásával, vállalva és tanúsítva az írott szó felelősségét.

De mennyire van jelen Kovács Vilmos életműve a kárpátaljai magyar olvasók tudatában? Ismerjük-e a máig érvényes, megbecsülendő életművet válságos körülmények közt létrehozó alkotó emberi arcát, személyiségének összetevőit?

A közelmúltban lezajlott egyik író-olvasó találkozón kiderült, a jelenlévő harminc-negyven érdeklődő közül csak páran olvasták – például – a **Holnap is élünk** c. regényt; a mű szerzője, a kishazánkban művelt irodalom magasán kiemelkedő személyisége pedig – mint erényekkel és gyarlóságokkal áldott-sújtott ember – szinte teljesen ismeretlen volt számukra.

Ehhez a megdöbbentő tapasztalathoz szerencsére ugyanazon a találkozón a Kovács Vilmos személye és életműve iránt megnyilvánuló érdeklődés társult, többek közt kifejezve az olvasók igényét az említett regény újrakiadására.

Ezek a fejlemények adták az ötletet, hogy felkérjem **Barzsó Tibort**, vázolja fel egy beszélgetés keretében egykori szerkesztőtársa és jó barátja, Kovács Vilmos emberi-alkotói portréját.

ECSETVONÁSOK KOVÁCS VILMOS ARCKÉPÉHEZ

– Mikor és hol, milyennek ismerted meg Kovács Vilmost?

– Vilmos 1958 októberében került az ungvári könyvkiadóhoz lektori minőségben. Én akkoriban az ifjúsági lapnál dolgoztam. Már ismertem a verseit, első kötetét – és megkedveltem. Néhány verssora különösen megfogott, az olyanok, mint ez: „egy orgonabokor csodát várón kikönyököl a mohos palánkon”. Ez a kép a gyermekkoromat idézte fel bennem, a kaszonyi nagyanyám udvarán láttam egy ilyen, palánkon kihajló orgonabokrot, de persze akkor még nem tudtam, hogy az „kikönyököl” és „csodát vár”... Az ifjúsági lap munkatársaként fordításokkal bedolgoztam a kiadónak is, írogattam a Kalendáriumba, írásaimat pedig Vilmos szerkesztette, értő szemmel. Így ismerkedtünk meg. Rögön láttam, ő nemcsak költőként, hanem szerkesztőként is rendkívül tehetséges: olyan ember, aki többet tud annál, amennyit tanult. Vilmosról talán kevesen tudják, hogy filológiai képzettsége egyáltalán nem volt, őbenne az istenadta, természetes tehetség munkált, amit semmiféle végzettséggel megszerezni nem lehet. Na és a szeme! Átható, fürkésző tekintete, amely szinte átszegezte az embert, különösen megragadott. Nem tudom, az én arcomból, szememből mit olvashatott ki, de hamarosan összebarátkoztunk, és miután 1960 májusában magam is a kiadóhoz kerültem, kapcsolatunk csak erősödött. Nyolc évet töltöttünk együtt jóban és rosszban a kiadónál, amelynek ablaka alatt ma az ő emléktábláját koszorúzzák meg ungvári látogatósaik alkalmával a magyar irodalom és közelet kiválóságai.

– Az együtt töltött évek alatt változott-e a véleményed róla?

– Nem. Nyakas, nyughatatlan természetű embert ismertem meg benne, olyan is maradt. A szó köznapi értelmében nem volt szerény: tisztában volt saját értékeivel. A kiadó magyar szerkesztőségének munkatársaival szemben éreztette

szellemi fölényét, de sohasem sértően. Valahányszor komoly szerkesztési problémáink adódtak, az ő segítségét kértük, s ő kapásból ajánlotta a jobbnál jobb megoldásokat. Amit mi elhibáztunk, ő mindig helyre tudta hozni. Ám ha nem volt munkakedve, az istennek sem akart dolgozni. Lázadó természetű és bohém alkat volt, a társadalmi konvenciókra keveset adó, hangulatai szerint cselekvő magányos farkas, amíg másodszer is „be nem kötötték a fejét”; talán még azután is.

– *Voltak próbálkozások – és itt elsősorban az őt támadó, elhíresült névtelen levélre gondolok –, amelyek Kovács Vilmos emberi gyengéit igyekeztek kihangsúlyozni, ugyanakkor a Forrás Stúdió tagjai, akik mára a Kárpátalján művelt magyar irodalom meghatározó személyiségeivé váltak, rendületlenül vallják, hogy ő mind emberi, mind alkotói minőségében követendő példakép. Szerinted melyik értékítélet áll közelebb az igazsághoz? Magyarán szólva: emberként és alkotóként „nehéz ember” volt-e Kovács Vilmos? Lehetett őt szeretni, vagy olykor látszólag oktanulul „megtüskézte” a barátait is?*

– Mint mindenkinek, neki is voltak emberi gyarlóságai, amelyeket rosszakarói igyekeztek túlhangsúlyozni. Emberi és alkotói mivoltában egyaránt megpróbálták lejáratni, ami végül is ahhoz vezetett, hogy kénytelen volt feladni szerkesztői állását. Ebben persze a területi pártbizottság ideológusai is szerepet játszottak, mert Vilmos legnagyobb „bűne” abban állt – S. Benedek András szavait idézve –, hogy „*túláságon szabad és túlon túl tehetséges volt*”. Különösen egy névtelen (vagy álnéven írt?), a felsőbb politikai és irodalmi fórumokhoz címzett beadvány okozott sok kellemetlenséget Vilmosnak. Mint Balla László írja *Szegény ember vízzel főz* c. könyvében, Vilmos később kiderítette, ki rejtőzik az álnév mögött. Egy beszélgetés alkalmával arra kértem Balla Lászlót, árulja el nekem is, ki a beadvány szerzője, de – legnagyobb csalódásomra – nem volt hajlandó válaszolni a kérdésemre. Aztán, amikor Éva asszonnyal, az özvegygel együtt Főton felkerestem Vilmos sírját, tőle is megkérdeztem, valóban megtudta-e Vilmos a beadvány szerzőjének nevét. Az özvegy csodálkozva nézett rám és nemmel válaszolt... A Forrás fiataljai természetesen patrónust, szellemi társat találtak Kovács Vilmos személyében, aki összefogta, bátorította és okította őket. Nemcsak a költőt, a Mestert látták, tisztelték benne, hanem a kárpátaljai magyarság érdekeinek érvényesítéséért küzdő polgárjogi harcost is. Esménykép volt számukra, akinek megbocsátották – szerintem észre sem akarták venni – emberi gyarlóságait, alkotói mivoltában pedig kétségtelenül követendő példaképüknek tartották. Hogy nehéz ember volt-e Vilmos? Kinek igen, kinek nem. Ami biztos: nem bírta a kötöttségeket, a családi kötöttséget sem. Úgy is mondhatnám, időnként „lazítani” kívánt azon az állandó feszültségen, amelyben élt. Ugyanakkor szigorú önfegyelmet gyakorolt, ha úgy akarta. Kiadói feletteseként az volt vele a legnagyobb gondom, ha éppen elment a munkakedve, olyankor a többieket is elvonta a munkától tréfáival, szellemes elmefuttatásaival. „*Megnősült a Kommunizmus, elvette a Munkakedvet. Született két gyermeke: Terrorka és Nyomorka*” – ilyen viccei voltak. Emellett a látogatóival, a szerzőkkel is sokat vitatkozott, pontosabban: kioktatta őket. Még

nehezebb volt vele együtt szerkeszteni a saját írásait. Amikor egy-egy sor vagy szó kihúzását, tartalmi enyhítését javasoltam a megjelentethetés érdekében, ő megütközve, szinte felháborodva kérdezte: „*Miért, hát nem igaz?!*”. Kénytelen voltam „megmagyarázni”, amit ő nálam is jobban tudott: miért nem lehet megírni mindent, ami igaz. Elvárta, hogy meggyőzzem, s hogy elismerjem, nem könnyen adja be a derekát. „*Adod a főnököt!*” – mondogatta tettetett megvetéssel, amikor nem esztétikai szempontok, hanem a szerkesztőbizottság elvárásai szerint „javítottuk” a kéziratait... Szellemileg tagadhatatlanul magasan fölöttem állt, a szerkesztőség falain kívül mindig el tudta fogadtatni velem megfellebbezhetetlen véleményét; néha a falakon belül is, csakhogy ott az én szavam döntött, de az ő érdekében. Volt rá példa, hogy ellenvetés nélkül elfogadta érvelésemet. A *Mi ma is becsaptuk a törvényt* c. versének utolsó sora például a kéziratban így hangzott: „*kint a csillag-gyertyák csonkig égnék*”. Mivel épp akkoriban olvastam Márai *A gyertyák csonkig égnék* c. regényét, javasoltam Vilmosnak, ne használja ő is ezt a szóképet. Hallgatott rám, átírta a szóban forgó sort, így: „*kint a csillag-gyertyák mind elégnék*”. Nem biztos, hogy nekem volt igazam, de így történt. Ellenkező példa az *Üröm* c. szonett, amelynek befejezését Vilmos már a korrektúrában írta át, hogy összecsengjen a vers címével, bár szerintem az eredeti befejezés inkább megfelelt a költemény hangulatának. Igen, Vilmos olykor megtűskézte a barátait is, de csak azokat, akiket érdemesnek tartott erre, és tudta, hogy nem sértődnek meg miatta. Csípős megjegyzéseivel, froclizásaival nem ártani, de használni akart, vagy tréfálkozni csupán. Egy alkalommal, amikor a szerkesztőbizottság ülésén éppen a regényét védtem, a következő levélkét hagyta asztalomon: „*Ide figyelj, te Lapos Hólyag! Ha arcodnak verejtékében megfürdesz és melledet megüli a szappanyos gőz, ha előlről-hátulról megfürtek szerkesztői minőségében, és szomjúhozod a Feketét meg más izgatószerekben rejlő enyhülést, akkor az ingyencirkusz (a szerkesztőbizottsági ülés – B. T.) után dugd be a képedet Katóékhoz. Ha nem jössz el, akkor tudd meg, hogy minden bizottságok egyes tagjaitól is alábbvaló lény(?) vagy. Vili.*” Itt a „lapos hólyag” akkori sovány testalkatomnak szólt. Ennél csúfondárosabban is becézgettük egymást; részemről a legenyhébb titulus a „te meg nem értett zseni” volt, ami ellen nem is tiltakozott. Vilmos verhetetlen volt a heccelődésben, a csúfnevek kitalálásában. Kiadónk bohócábrázatú igazgatóhelyettese a „Bunkfenc”, egyik szerfőlött alázatos kollégánk a „Lakáj” nevet kapta tőle. Ettől még lehetett őt szeretni, mi több, a nőkollégák valósággal imádták, mert az ő nyelvükön nagyon tudott beszélni; ezért becéztem őt alkalomadtán Hódító Vilmosnak.

Ide figyelj, te Lapos Hólyag!
Ha arcodnak verejtékében megfürdesz és melledet megüli a szappanyos gőz, ha előlről-hátulról megfürtek szerkesztői minőségében, és szomjúhozod a Feketét meg más izgatószerekben rejlő enyhülést, akkor az ingyencirkusz után dugd be a képedet Katóékhoz. Ha nem jössz el, akkor tudd meg, hogy minden bizottságok egyes tagjaitól is alábbvaló lény(?) vagy.
Vili

– Első kötete, a *Vallani kell* egyik-másik verse tanúsítja, pályája elején Kovács Vilmos rokonszenvezett a szocializmus eszméjével, későbbi művei azonban jelzik ez irányú csalódását. Te hogy láttad: megszenvedte az eszmei csalódást?

– Vilmos kezdeti rokonszenve a szocializmus és a materializmus eszméivel nem tévesztendő össze a szovjet rendszer iránti rokonszenvvvel. Megismerkedésünk idején ő már kiforrott, széles látókörű egyéniség volt, aki a saját bőrén tapasztalhatta meg a szocializmus, pontosabban a szovjet rendszer „áldásait”. Tény, hogy világszemléletét, gondolkodásmódját gyermek- és ifjúkori keserű élményei határozták meg, s ez állandóan visszatérő motívum a költészetében és prózájában. Édesanyja korán meghalt, édesapja pedig, a falusi építőmester munkásmozgalmi aktivista volt, akit a hatóságok gyakran bebörtönöztek. A család nyomorúságos tengődése, édesapjának baloldali elkötelezettsége természetesen mély nyomot hagyott Vilmos lelkében, s hiszem, őszintén örült annak, hogy „a gróf birtokán megjelent az új gazda, / a cseléd, a béres”. Később, a rendszer visszasságai láttán ébredt rá arra, hogy ő bizony „nem ilyen lovat akart”. *Meghalt Julis néni* c. költeményében már nyíltan megfogalmazza a felismert, szomorú igazságot: „A megváltó rend / ... / Égre emelt ökléből / kihullott valahol a simogató szándék”. Igen, megszenvedte az eszmei csalódást, de sokkal korábban, még a megismerkedésünk előtt, annak „orcára kiülő” jeleit, lelkiismereti krízist én már nemigen tapasztaltam nála. Leginkább az örökös átnevelési szándékot szenvedte meg. Mivel megvolt a saját véleménye a dolgokról, és nem hagyta magát a „létező” szocializmus, no meg a szocreál kaptafájára ráhúzni, folyton áskálódottak ellene. A kiadó vezetősége már 1960 decemberében el akarta bocsátani „erkölcsi zuhlottság” címén – házastársi kötelékeinek megszakítása miatt, ami akkoriban főbenjáró bűnnek számított egy ideológiai intézmény felelős munkatársa esetében. Máiig is birtokomban van Vilmosnak a szakszervezeti bizottságunkhoz írt orosz nyelvű beadványa (én voltam a bizottság elnöke), amelyben kéri, hogy elbocsátásának eldöntését halasszák el a válás bíróság általi kimondásáig. Akkor, 1960-ban szakszervezetünknek sikerült megvédenie Vilmost az elbocsátástól. Később az ukrán írószövetségből is ki akarták zárni, de ott is akadtak pártfogói, akik megakadályozták ezt. Ami pedig az első kötetét illeti, abban volt ugyan néhány sematikusnak mondható vers, de azokkal csupán az ideológiai követelményeknek próbált kényszerűen eleget tenni; arra szolgáltak, hogy mellettük, „azok árnyékában” kimondhassa az igazat, ami – az ő szavaival szólva – „meg nem halhat!”. Ezekben a versekben különben sincs vulgáris politikai propaganda, ami akkoriban a kárpátaljai magyar és nem csak magyar – és nem csak kárpátaljai – írók-költők műveit jellemezte. Amikor együtt dolgoztunk a

Президенти МР Профспрофвизу
м.б. Бажан

з.к. Профсоюзів Ковач В.В.

Забілює

В обранні з Вами не бачу жодного
і не того, що Ви не працюєте і не те, що
не працює, хочемо не доводити до цього.

kiadóban, már csupán annak lehettem tanúja, hogy – vergődések és protestálások közt – Vilmos kénytelen volt belátni: igazodnia kell a helyzethez, ha alkotóként érvényesülni akar. Nem önszántából, hanem a kiadó vezetősége „ráhatásának” engedelmeskedve például elvégezte, méghozzá jeles diplomával, a marxizmus-leninizmus egyetemét, holott soha nem készült a szemináriumokra. Tudta ő azt anélkül is, mit kell mondania – de az ilyesmit soha nem meggyőződésből mondta; és ez a magatartás nála nem kétszínűséget jelentett, hanem a természetes és talán egyetlen lehetséges védekezésmodot az adott körülmények közt. Az igazi útkeresés azonban később következett, amikor tudatosult benne, hogy a kárpátaljai magyar közösség őt a szószólójának tekinti. Vállalta a cselekvést, a „kapuk döngetését”, mert azt vallotta, hogy „*az embernek útja van*”. Ez a magatartás és cselekvés nemcsak a Forrás Stúdió patronálásában és alkotói munkájában nyilvánult meg, hanem a kárpátaljai magyar kisebbség polgárjogi mozgalmának elindításában, a területi és legfelsőbb hatalmi szerveknek címzett, az itt élő magyarság sérelmeit felpanaszoló, igényeit megjelenítő beadványok megfogalmazásában is. Az utóbbiaknak volt is némi foganatjuk – már amennyi abban az időben lehetett... Eszembe jutott egy, a Vilmos vélekedését jellemző eset. A kiadóból hazafelé tartva találkoztunk három, szurkosvászson-csizmában részegen tántorgó szovjet katonával. Mire Vilmos: „*Itt jönnek Európa megmentői*”. Átmentünk az utca túloldalára...

– *Korábban, nem rögzített beszélgetéseink alkalmával emlitted, kiadói szerkesztőként Kovács Vilmos bizonyos szerzőket nem kedvelt, másokat viszont olyannyira, hogy kézírataikat képes volt szinte teljes egészében „átírni”, sőt, tudomásom szerint néhol „megajándékozva” őket a saját alkotói leleményeivel. Azon túl, hogy – mint magad is vélekedsz – ez a szerkesztői magatartás eléggé furcsa, szerinted mivel magyarázható? Kovács Vilmos rendelkezett a valódi tehetség felismerésének képességével, vagy időnként „melléfogott”?*

– Szerkesztőként is roppant igényes volt. Helyi, azaz kárpátaljai írók-költők könyveinek szerkesztésére nem sok alkalma adódott, mivel akkoriban évente legfeljebb egy-két ilyen kötet jelent meg a Kárpáti Kiadónál, valamint néhány vers és elbeszélés antológiákban, a Kalendárium irodalmi mellékletében. Vilmos azonban a publicisztikai, társadalompolitikai, tájismereti és mezőgazdasági kiadványokat is igen nagy műgonddal szerkesztette. Azt nem tudnám egyértelműen megállapítani, miért részesített előnyben némely szerzőket, s miért ódzkodott másoktól. Nyilván a tehetségük alapján ítélte meg őket, de közrejátszhatott ebben a szellemi rokonszenv, a lekötelezettség, a kényszerűség valamilyen formája, vagy éppen az ellenszenv is. Tény, hogy legtöbb esetben nem az alkotók személyével, hanem a műveikkel gyűlt meg a baja. Emlékszem, Balogh Balázs, Csengeri Dezső, Sütő Kálmán és Szenes (Kroó) László írásait nem szívesen szerkesztette; Györke Zoltán, Kecskés Béla, Osváth Erzsébet és Szalai Borbála verseit igen. Balla László *Nyári lángok* c. verskötetének kéziratához, amelyet a szerző beleegyezésével Vilmosnak adtam át szerkesztésre, jóformán hozzá sem nyúlt. A nyomdába való leadás előtt egy meglehetősen gyenge verset

találtam benne, mire Vilmos azt mondta: ha Ballának jó, neki is jó. A szerző viszont figyelembe vette észrevételemet, más verset ajánlott a kifogásolt helyett. Szenes László *Hajnakra kitisztul* c. novelláskötetének szerkesztését csak úgy vállalta, ha a Szenesre jellemző, hemzsegó stílushibák és képzavarok kijavításában szabad kezet kap, mármint a szerzőtől. Megkapta. Tanúsíthatom, hogy nem is annyira a szerkesztéssel bíbelődött, hanem teljesen új novellákat írt Szenes ötletei nyomán. Mi készítette erre? Az, hogy annak idején Vilmost Szenes vette fel szerkesztőnek a kiadóba, mert ő volt akkor a magyar osztály vezetője. Miután elolvasta az újraírt novellákat, így kesergett: „*Tudod, Vilmos, azok a novellák, amelyeket én írtam, az én gyerekeim voltak, még ha szereplősek is, ezek meg a te gyerekeid.*” Vilmos szó szerint így válaszolt: „*Igen, de azok nem szereplősek, hanem angolkóros, hülye gyerekek voltak, ezek meg egészségesek, okosak.*” Itt még megjegyzem: amit Szenes ír *A Kárpátok alatt* címmel 1988-ban megjelent visszaemlékezésében, miszerint említett kötetének a szerkesztésével kapcsolatban „késhegyig menő” vitákat folytatott Vilmostal – nem igaz. Vele másoknak sem adatott meg az eredményes vitatkozás esélye, Szenesnek meg pláne nem. Hogy rendelkezett-e Vilmos a tehetségek felismerésének képességével? Ha abból indulok ki, hogy több egykori tanítványa a mai kárpátaljai magyar irodalom meghatározó személyiségévé vált, akkor nem mondhatok mást: igen, birtokolta ezt a képességet. Más kérdés, hogy korábban, a Forrás előtt is foglalkozott ígéretesnek vélt fiatalokkal, akik almanachokban vagy a Kalendáriumban publikáltak, aztán közülük sokan lemorzsolódtak vagy „ellobbantak”. Olyanok is akadtak, akik szembefordultak vele, de ez már más lapra tartozik, nem tehetség dolga; itt a szembefordulók fogtak mellé.

– *A Holnap is élünk c. regény kapcsán a legmesszebbmenőkig kiálltál Kovács Vilmos mellett, ami önmagában is a legnemesebb szellemi rokonságot jelzi köztetek. De mennyire volt mély a barátságotok?*

– A mi barátságunk őszinte, meghitt kapcsolat volt. Nemcsak a regény, hanem Vilmos *Lázás a föld c.* verskötete (1962) is sok közös küzdelmünk árán látott napvilágot a cenzor akadékoskodása miatt, s csak azért nem kavart olyan nagy vihart, mert nyíltan nem érintett tabutémákat. Barátságunkat jellemzik e két könyv dedikációjának hálás sorai („*Tiborkám, csak neked köszönhetem...*” – stb.) Hogy mennyire volt mély a barátságunk, arra nehéz válaszolni, hiszen nincs olyan mérce, amivel ez lemérhető. Mindenesetre felszavakból, összekacsintásokból is megértettük egymást; mindig tudtuk, mit akar a másik, és mindig számíthattunk egymásra. Egy utcában – a „proszpekten” –, egymás mellett laktunk, így elég gyakran „szomszédoltunk”, a név- és születésnapokat együtt ünnepeltük. Ma is őrzöm egyik születésnap ajándékát, Barát Endre *Boszorkánytánc* című, Paganini életéről szóló regényét, amelynek blokkját fordítva kötötték a fedélbe, azaz a könyv eleje hátul, a vége pedig elől van; ennek megfelelően a köszöntő sorok is hátul, így: „*Kívánjuk, hogy holnap már ne lássuk egymást (úgy érte, hogy te kerülsz a veszteség-listára). Értsd fordítva, mint e könyv. Vili, Éva. U., 1963. dec. 8.*” Szomszédok lévén, reggelente gyakran együtt indultunk a kiadóba, este meg

haza. Vilmos alkalmanként letérített a „jó útról”, legtöbbször a Bercsényi – akkoriban Kijev nevű – vendéglő előtt. „Menjünk be egy pohár borra” – indítványozta csábítóan. Mire én: „Vilmoskám, két rubel az összvagyonom.” „Na és? Nekem még annyi sincs” – válaszolta. Amint asztalhoz ültünk a kerthelyiségben, a Vilmost igencsak tisztelő főpincér, régi vágású, jovialis öregúr, Miska bácsi rögtön odajött hozzánk és előadta szokásos mondókáját: „Alázatos tiszteletem, vezérigazgató úr, főszerkesztő úr, mit tetszenek parancsolni?” (Minden vendéget valamilyen magas rangú úrnak titulálta.) Ezután következett Vilmos: „Miska bácsi, sóherek vagyunk.” A nyílt beismerés nem zavarta Miska bácsit. „Nem azt kérdeztem, van-e pénzük az uraknak, hanem hogy mit hozhatok” – felelte. Természetesen tudta, hogy elsején, fizetéskor kamatostul törlesztjük a számlát. Iddogálás közben csendesen dúdolgattunk, a vendéglő zenekara Vilmos kedvenc dalait húzta. Ő jól ismerte a magyar népdalkincset, de az ilyen borozgatások közben – isten tudja, miért – előbb-utóbb a műdaloknál kötöttünk ki, amelyek Vilmost nagy csodálkozásomra olykor könnyekre fakasztották... Például ezek a dalok: „Mint egy koldus, úgy állok az ablakod alatt...”, „Este, ha lefekszik, álmodozzon rólam...”, „Gyűljatok ki fagygyúgyertyák, pislákoló mécsek...”. A barátságunkról soha nem beszélünk, ezt a kölcsönös vonzalmat természetesnek tartottuk. Egyébként Vilmos a *Holnap is* élünkben helyenként szinte hitelesen írja le baráti kapcsolatunk, párbeszédeink számos mozzanatát Gábor és Tóni viszonyáról szólva. Néha levélben is jelét adta ragaszkodásának. 1960 novemberében, egy hosszabb idejű moszkvai kiküldetésem idején például ezeket írta: „Nem sárgulsz, te Fűzfa? Itt már lehullottak a levelek, az ősz egyre siratja a nyarat és – mi tagadás – az embernek is sirhatnékje van néha. Most nagyon kellene egy pár meleg szó, és nincs aki mondja. Na, szervusz. Írjál. Vili.” A „sárgulásal” akkori májbetegségemre utalt, a „Fűzfa” megszólítással pedig Somogyvári Gyula *Ne sárgulj, fűzfa!* című regényére. De a barátságban – jóindulatú tréfából – erőszakos, mondhatnám agresszív is tudott lenni. Egyik, szintén Moszkvába küldött levelében így „fenyegetőzött”: „A kesztyűt vedd meg nekem, mert lehúzó a kezedről a tiedet... Írhatnál többet is és többször. De disznó vagy. Ha hazaössz, azt fogod mondani, hogy nem volt rá idő. Azért öllelek: Vili.” Amikor pedig ő járt

*Nem sárgulsz, te Fűzfa!
Itt már lehullottak a levelek, az ősz egyre siratja
a nyarat és - mi tagadás - az embernek is
sirhatnékje van néha. Most nagyon kellene egy
pár meleg szó és nincs aki mondja.
Na, szervusz. Írjál.*

Vili

Moszkvában a szovjet–magyar közös kiadványok ügyében, s emellett *Tavaszi viharok* című verskötete orosz nyelvű kiadását is intézte, levelében az itthoni dolgok iránt érdeklődött: „Hogy vannak a kollégák? Gabi, Irénke, Kató? Az utóbbira

különben vigyázz, mert ha panaszkodni fog rád, megrugdoslak. Olyan baráti alapon.” Hát ilyen volt – nagyjából – a mi barátságunk.

– Volt-e lelkiismeret-furdalásod amiatt, hogy a hatvanas évek végén, amikor nyilvánvalóvá vált Kovács Vilmos szembenállása a szovjet rendszerrel, úgymond „magára hagytad” őt

Ha valaki a barátja? Góbi, névvel
kérlek? Ha valaki a barátja, meg kell
javasolni fog rád, vagy megrugdoslak. Olyan
baráti alapon.
Ez a barát, mielőtt azelőtt, de meg-
fogadom, hogy a barátod, meg fogadom.
Bármikor is lehet a barátod.
Rily

Moszkvába történt költözéssel? Ha itthon maradsz, lett volna esély arra, hogy valamilyen mértékben tompítsd a szovjet ideológia őt sújtó csapásait?

– Távozásomat nem nehezményezte – megértette. Regényének megjelenése után engem is elmarasztaltak, a kiadó vezetése és a fölöttes pártszervek irántam való bizalma megrendült. Ily módon akkor sem lett volna lehetőségem megvédeni Vilmost, ha itthon maradok. És nem hagytam őt magára, hiszen mellette maradtak többi barátai, szellemi társai, a Forrás Stúdió tagjai. Különben elköltözésem után is többször találkoztunk Ungváron, és Moszkvában is. Hogy mindezek ellenére volt-e lelkiismeret-furdalásom? Távozásomkor még nem. Visszagondolva a történetekre úgy tűnik, talán kishitűen cselekedtem, de ma sem azt bánom, amit megtettem, hanem amit nem tettem meg: öt év múlva, szerződésem lejártá után (Moszkvában a Progressz Könyvkiadó magyar osztályát vezettem és a moszkvai magyar rádió munkatársa voltam) nem tértem vissza Ungvárra. Nincs rá sok mentségem, esetleg annyi, hogy a fővárosban sokkal szabadabbnak éreztem magamat. Ott a cenzúra nem akadt fenn olyan apróságokon, mint a földrajzi nevek magyaros vagy más nyelvű írásmódja. A hivatalokban, ha meglátták személyi igazolványomban a „Nemzetisége: magyar” bejegyzést, az átlagosnál udvariasabban beszéltek velem – nem úgy, mint Ungváron. Vilmos egyébként a hatvanas években még nem a szovjet rendszerrel állt szemben – bár megvolt róla a véleménye –, inkább a helyi hatalmasságok, a hatalmi szervek önkénye, túlkapásai, visszásságai ellen tiltakozott, gyakran Lenin műveire hivatkozva. Akkor még csak remélni sem mertük, hogy a hatalmas birodalom egyszer majd összeomlik. Sajnos, Vilmos ezt nem érthette meg. Sokszor arra gondolok, vajon most mit tenne, tehetne a kárpátaljai magyarság érdekében.

– Te miben látod Kovács Vilmos – sajnos, torzónak is nevezhető – életművének jelentőségét?

– Vilmos irodalmi munkásságát már sokan és kimerítően elemezték hozzám képest értőbb írástudók, s az ő értékítéletük után aligha tudnék valami újat mondani erről. Meggyőződése, hogy a sajátosan egyéni lírai magatartás és ábrázolásmód, amellyel Vilmos verseiben találkoznak, feltétlenül új értékekkel gazdagította az egyetemes magyar költészetet, amelynek legjobb hagyományait folytatta modern hangvételű költőként. Életműve a kárpátaljai magyarság részéről azért is megbecsülendő, mert munkásságával magyarságtudatunkat erősítette,

megmaradásunkat szolgálta. Versben és prózában fogalmazta meg bajainkat, sérelmeinket, polgárjogi harcokként pedig az igazságot kereste, volt bátorsága a nézeteit hangoztatni a hatalmasokkal szemben, ami abban a korban korántsem számított „bocsánatos bűnnek”. Tudom, hogy *Holnap is élünk* c. regényével kapcsolatban, amelyben először írt – egyebek közt – az 1944-es deportálásokról, esztétikai és szerkezeti vonatkozásban felmerültek bizonyos kifogások. Egyetértek azzal, hogy az egy szuszra, rövid két hónap alatt megírt regény nem mentes a fogyatékoságoktól. Az olyan sommás, lekezelő értékítélettel azonban, miszerint Vilmos „írt néhány jó verset és egy gyengécske regényt”, nem tudok egyetérteni. Vegyük például a regényt. Kifogások ide vagy oda, ezt a művet nagy hiba csupán esztétikai mércével mérni. Abban a korban, amikor kinkeserves huzavona után megjelent, az igazságot kimondó irodalmi alkotásokra éhes kárpátaljai magyarság szinte ujjongott, hiszen végre olyan regényt olvashatott, amely róla és neki szólt. Tehát ezt a regényt az akkori viszonyokba beágyazva kellene értékelni, s éppen ez az, amit a mai bírálók – szerintem – hajlamosak elmulasztani. Megjegyzem még, hogy a mű eddig két kiadást ért meg, de egyik sem azonos az annak idején a Kárpáti Kiadónak benyújtott, eredeti kézirattal. Mindkét kiadásból kimaradtak a mondanivaló szempontjából fontos részletek: a magyar iskolák helyzetéről, a moszkvai időszámítás kényszerű alkalmazásáról, a déli harangszó betiltásáról szóló párbeszédek. A kézirat tudtommal Vilmos öccse, Kovács Emil birtokában van. Ha szóba kerül – és remélem, szóba kerül – a regény újabb kiadása, mindenképpen ezt, az eredeti változatot kell kritikai kiadásként megjelentetni. Ily módon teljesebb képet kaphatnánk a műről, és Kovács Vilmos életművének egészéről. Összes verseit is ki kellene már adni egy kötetben.

– *Zárjuk beszélgetésünket egy kézenfekvőnek tűnő kérdés megválaszolásával. Moszkvából való hazatérésed után nem sokkal, az Együtt olvasószervezőjeként közvetlen rálátásod lett a mai kárpátaljai alkotók munkásságára. Szerinted az egykori Forrás-tagok és az újabban jelentkező költők-írók „tovább viszik”-e Kovács Vilmos alkotói hitvallását, a rá jellemző küldetéstudat jegyében művelik-e az irodalmat?*

– Elmélyült irodalomtörténeti vizsgálódás nélkül erre nem tudok kimerítő választ adni, és ilyen elemzéssel nem foglalkoztam. Olvasmányaimra hagyatkozva azonban megállapíthatom, hogy a Forrás-nemzedék nagy többsége és az újabban jelentkező tehetségek legjobbjai a magukénak vallják Vilmos eszméit, folytatják és tovább viszik az ő szellemi örökségét. Kovács Vilmos eszmei hatása kétségkívül érezhető, motívumai megtalálhatók műveikben; őket is az egyetemes emberi, ezen belül a kisebbségi lét, az igazság- és szabadságkeresés problémái, a közösségi gondok, a nemzethez és a szülőföldhöz való kötődés kérdései foglalkoztatják. Mindez egyértelműen Kovács Vilmos életművének tartós időszerűségéről tanúskodik.

Lejegyezte: NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

**Melyben egy elektronikus levél tartalmát és egy csatolt
kép összefüggését ismerteti,
és a térhatású tapétamintázatból kirajzolódó
mélységhez
hasonlítja a nemzetféltést**

*A világhálót vibráltató angyalideg
rezegtette át a képletöltés digitál-
titkaiban, hiába siklott a Genius
nyilával kapcsolatot bontani:
a félelem – nevezzük ennek – ős-
sejtjeit is felfájdította.*

*Kielevenült benne a gondok gondja:
mégsem értem kinjait, az álomi
beszédét, angyalnyelven pedig hogy
tudna a nemzetpusztulással elő-
hozakodni, hogyan váltsa át szavakra
a kép térhatását?*

*Mi egyek voltunk valaha, ő mindig
feltalál eszméletében, hát kerítsem
elő én is azt a képet, nézzek át
az éteri tapétamintán: olyan
kevesen maradtunk, olyan kevesen
maradtunk.*

**Egy találkozás hangulatáról, amikor
közös ismerősükre gondoltak,
amikor minden bizonnyal egy aranylövésre
készült föl valaki**

*Aztán megint a félelem. A
fény anyaga, mint a szervi
remegés a gyomorszáj
körül, pedig az óriás-
plakátokon jó ismerősként
kavar a szél, oly otthonos
a szavak félrebillenése.*

*A díler ismerőse – látja –,
amint hátradől, s a táv-
irányítóval tuningol – hogy
őt idézze – még a Garbarek-
zenén. Mióta nem tép,
így remeg a fény, így el-
van magának. Hagyjam.*

BÚCSÚSZÓ

(Ilku Marion József emlékére)

*Színek és formák elcsitulnak,
fények és fák setétbe hullnak,
szemed színét köd üli meg,
vérereiden a hideg
megtelepszik, mint keselyű,
feltépi szívét a derű,
elköszönsz, akár apánk:
elmentél, álmok gyanánt.*

(2003. január 25.)

ISTENNEL A HEGYEN

*Félmosolyod tűzében
felragyogott a Hargita,
fél tenyeredben élt a fény,
és éltem volna véled
bármilyen félholt féltekén.*

*Istenem, társad voltam
ama fénykörben és havon,
ama csíkvízi szép haboknál,
ott, ama hátsó udvaron.*

Csíkszépvíz, 2004. január 3.

TÁBORI POSTA

(Folytatás)

A szerencsétlenül járt fiú testének darabjait, miután az egészségügyiek és a belső elhárítás szakértői is a helyszínre vonultak, sátorlapba gyűjtve elvitték, majd a vizsgálatok végeztével fémkoporsóba zárták. Két nap múlva a felvonulótéren állt a ravatal, a fűvószenekar hosszan, szívet tépően játszott. Pankov őrnagy és Klicsnyikov hadnagy, a komszomoltitkár mondtak rövid gyászbeszédet. Egy ünneplőbe öltözött, fehér kesztyűs zászlós és két, szintén ünneplős fegyveres katona a szertartásra kihozta, s a felsorakozott egységek előtt a gyászinduló ütemére, lassított díszmenetben végigvitte, majd a ravatalhoz érve meghajtotta az alakulat fekete szalaggal kiegészített lobogóját. A felsorakozott alegységek parancsnokaikkal az élen díszmenetben elvonulva tisztelegtek a koporsó és a zászló előtt.

Aztán a sötétzöld mentő elindult Kozilov közlegény földi maradványaival a legközelebbi katonai reptér felé. Két kísért is kapott a fiú a Krasznodárig tartó hosszú útra, hogy katonához méltó legyen a hazaérkezése. A gyászír pedig, ahogyan illik, már előre ment az illetékes hadkiegészítő parancsnokságra, s onnan a szülőkhöz. Idő kell az első fájdalom feldolgozására, amíg a cinezett fémkoporsó megérkezik...

A baleset az alakulat légénységét és tisztikarát egyaránt felzaklatta. Mindenkinek volt véleménye, hozzáfűznivalója. Így kiderült, hogy három éve is történt már ebben az erdőben balesetet okozó robbanás, de akkor csak fél karját veszítette el egy továbbbszolgáló zászlós. Az illetékeseknek már akkor is tudniuk kellett, hogy ez a több száz, esetleg ezernél is több hektárnyi erdős, ligetes terület valaha katonai lőtér volt, amíg a mi korszerű fegyvernemünk ki nem építette itt a Krug-rendszer bázisait. Egyesek azt is tudni vélték, hogy a háború idején a németek Wittenberge és Stendal között, az Elba bal partján védelmi állásokat építettek. Volt, aki saját szemével látta az egyik föld alatti betonbunkert, s annak alapján, amit a helyszínen tapasztalt, sokat sejtetően jelentette ki, hogy nem akárhik számára készült. Egyszerű felelős vezetőink tudhatták volna, hogy a *tocskát* övező erdő baleset-veszélyes.

Ám ezzel szinte párhuzamosan már napok óta napirenden van, egymás között is beszédtema a március 8-án kezdődő harci ügyelet. Alakulatunk alegységeit, a három harci üteg és a rádiós összekötők századának

legénységét közvetlen parancsnokaik minden elméleti és gyakorlati foglalkozáson folyamatosan készítik e felelősségteljes feladatra.

De két nappal a szolgálatba lépés előtt, a reggeli eligazításon a brigádparancsnok helyettese, a hórihorgas, hajlott hátú, kissé már pocakosodó Sisecsikin alezredes jelöli ki a nap legfontosabb tennivalóit. A kellemetlen vércsehangú, örökké haragos képű főtiszt az alsóbb tiszt állományt öt lépéssel kilépteti a legénység mellől, Kedét, a tűzérosztály parancsnokát pedig maga mellé állítja. Ott áll már Bolsakov százados is, a törzsparancsnokság főnöke, valamint Alperovics őrnagy, a különleges ügyosztály parancsnoka. Sisecsikin alezredes állat magasra emelve végighordozza tekintetét a felsorakozott, arccal feléje néző alegységek feje fölött, száját előre kinyitva jelzi, hogy szólni kíván.

– Tiszt, tiszthelyettes és katona elvtársak! Sokan tanúi voltunk a napokban történt, emberéletet követelő szörnyű balesetnek. Meggyőződésem, hogy a szolgálati szabályzat és az általános katonai fegyelem szigorú betartásával elkerülhető lett volna az értelmetlen halál. Jegyezze meg mindenki még egyszer, hogy a szolgálati szabályzat nem ellenünk, hanem értünk, a biztonságunk védelmében keletkezett! Itt magánakcióknak helye nincs, és nem is lehet! Mi itt mindannyian egy elit-alakulat tagjai vagyunk. Magas fokú politikai és harci felkészültségünk révén bennünket az egész németországi hadseregcsoportban a legjobb egységek között tartanak számon. nem tűrhetjük, hogy ezt a nehéz küzdelemmel kivívott autoritást kikezdzék, rombolják a meggondolatlanság, a hanyagság, a szolgálati szabályzat megszegése miatt bekövetkezett rendkívüli események. Ennek a mostani balesetnek a hírére a hadseregcsoport vezetése körlevélben juttatja el minden egyes csapathoz, hogy az ott szolgálatot teljesítő bajtársaink okuljanak belőle. Tisztek, tiszthelyettesek, katonák! A mai naptól kezdve szigorúan megtiltok mindenféle fölösleges kijárást, megtiltom, hogy érvényes utasítás vagy parancs nélkül bármit is tegyenek! Parancs nélkül semmit, a szögesdrótkerítésen túl sehova!

S miközben utóbbi gondolata nyomatókát határozottan a „megtiltom!”-ra terhelte, szemei kidülledtek, feje céklavörös lett, a képességeit meghaladó hangerő beszédét szálnalmas visítássá torzította. Mikor pedig a „semmit se tegyenek!”-hez (*nyicsevo nye gyeláty!*) ért, ezt a legénység egyenesen a semmittevésre való felszólításként értelmezte, s a sorokon végighullámozott a jóízű, felszabadult nevetés.

Alperovics őrnagy felemelte jobb karját, s erre csend lett.

– Elvtársak! Ami történt, megtörtént. Az elmúlt idő visszafordíthatatlan, az elveszített élet visszahozhatatlan! Szabályzat ide, tiltás oda, senki nem

garantálhatja, hogy legközelebb valami félkegyelmű nem kezd majd újabb gödröt ásni az erdőben. Ezért most magunk megyünk oda és átfésüljük a terepnek legalább azt a részét, amelyen át az utunk vezet, felkutatjuk az eddig fel nem robbant szerkezeteket. Legszebb ideje már felszámolni a veszélyforrást ezen a senki földjén!

A sorban tőlünk jobbra a 2. üteg következett, s annak első sorában nagyságrend szerint Fartukov és Ljubimov, a két kalugai jóbarát állt. Most szinte egyszerre néztek egymásra, aztán oldalt, kissé hátrapillantva rám. A helyzet ismerős. '72 nyarán a berdicsevi tanezred növendékeiként mi már részt vettünk egy hasonló erdőtisztogatásban. Akkor a teljes zászlóaljunkat kivezényelték a zsitomiri erdőségbe, s ott csatárláncban jártuk be a kijelölt területeket.

Alperovics észrevette a mozgolódást, s a beszédet néhány percre abbahagyva felénk pillantott. Amikor úgy találta, hogy helyreállt a rend, folytatta.

– Aggodalomra semmi ok, mert tapasztalt tűzszerészek jönnek velünk. Nekünk csak annyi a dolgunk, hogy a felderített lövedékek helyét egy színes, jól érzékelhető papírszalaggal megjelöljük, s tovább menjünk. A többi az ő dolguk. Azt azonban már most tisztáznunk kell, hogy az erdő átkutatása közben a balesetvédelem szabályait mindenki köteles betartani. Jegyezzük meg, hogy a megtalált robbanószerkezethez vagy bármilyen hasonló, rozsdásodó fémtárgyhoz nyúlni tilos! A mi dolgunk a felderítés és a hely megjelölése.

Az őrnagy most az egységek parancsnokaihoz fordult.

– Az eligazítás után fél órával, tehát 8 óra 30 perckor indulás. De addig minden alegység parancsnoka elkészíti a hozzá tartozó személyi állomány névsorát, és személyesen aláírhatja minden egyes katonával, hogy a balesetvédelmi előírásokkal megismerkedett. Vannak-e kérdések?

Ez világos beszéd volt, megválaszolatlan kérdés nem maradt senkiben. Most újból az alezredes vette át az irányítást, aki a tisztekhez fordult, s a parancs végrehajtása végett alegységeikhez küldte őket.

Jó félóra elteltével már a laktanya területét elhagyva, az erdő felé ballagott a csapat. Valóban könnyed ballagás, már-már csordavonulás volt ez a menet, mert a poros dülőútra érve azonnal felbomlottak a zárt alakzatok, s ütegparancsnokaink, Szigyelnyikov őrnagy, Filatov főhadnagy és Blinov százados, egy cseppet sem erőltették a formaságokat, közénk vegyülve, beszélgetve jöttek mellettünk. Valamivel kilenc óra után elértük az erdőt. A tűzszerészek, akik egy terepjáróval érkeztek, már várakoztak, s érkezésünket követően parancsnokainkkal félrevonultak egy rövid megbeszélésre.

Hamarosan elhangzott az utasítás. Ennek értelmében csatárláncba fejlődve, egymás között 5-6 méternyi távolságot tartva, a terepet, a bokrok alját is jól megnézve megindultunk a fák közé. Indulás előtt megpróbáltam felbecsülni az átfogható távolságot, de 400-450 méteren belül fordult az út, vele az erdőszél, s már csak emiatt sem láthattam a sor végét. Sejthető volt mégis, hogy a hozzánk csatlakozó híradós századdal széthúzódhattunk úgy 800 méterig. Ez azt jelenti, hogy a nagyjából másfél kilométer széles erdőszakaszt, melynek mélysége sem lehet ennél több, kétszeri nekifutásra át tudjuk kutatni.

A fák, a kisebb-nagyobb csoportokban vagy magányosan álló fekete-fenyők és elszórt borókabokrok kivételével, még kopárak, hisz alig duzzadnak a rügyek. Az aljnövényzet azonban szemlátomást éled. Az avar rohamosan enyésző rétegeit átütve igyekeznek a fényre az első tavaszi virágok zöldjei. Ez itt hóvirágnak készül, de ezek a bokrosan növo, sötétzöld, tű alakú hajtások már a kökörccsin készülő bimbóit védik. Amott egy kisebb tisztáson, ahol nincs avar, az élénken sarjadó fűben a kankalin sárgállik, s tőle félméternyire, egy hajdani robbanás kráterének déli fekvésű oldalán gyermekkorom kedves virága, az ibolya kéklik. Arrébb lépve ismét élénkül, gazdagszik az érkező tavasz színvilága: egy rég kivágott fa tönkjének korhadó belsejéből pirossal tarkított, fekete hátú mezei poloskák ezrei, a bodobácsok rajzanak ki a napra. Mélyen belátunk a lombtalan, s amúgy is gyér erdőbe. Kőrissel váltakozó nyírfás rész áll előttünk, s mögötte egy nagyobb tisztás vár bennünket. Nyolc-tíz méter még, s odaérünk, de közben a földön, a fák és a bokrok alján vizsgálódik a szemünk. A jobb szárny felől ütegtársam, Lukasov kiáltását hallom. Hangjában öröm, s egy kis csodálkozás, de a távolság miatt szavait nem értem. Felkapom a fejem, felé pillantok. Néhány méterrel előttünk halad, s ragyogó képpel a tisztás felé mutogat. Lépek néhányat én is, s már látom a csodát – az összefüggő, lila kökörccsinlepelbe takarózott rétet. Állunk s csak bámulunk. Akár ezért a látványért is érdemes volt felkelni s felkerekedni – olvasom társaim szemében, s észre se vesszük, hogy parancsnokunk köztünk áll. Csak akkor észleljük jelenlétét, amikor megszólal, s elégedetten tapasztaljuk, hogy velünk együtt örül.

– Harcosok, vétek lenne letaposni ezt a rétet! Kerüljük meg, úgy menjünk tovább.

Megmásítottuk az útirányt – heten-nyolcan megbontottuk a láncot, s a mezőt kétfelől kerülve folytattuk a keresést. A rét túlsó széle és az újra kezdődő erdő között alig észrevehető árok, amolyan kis vízmosásféle húzódik. Nyirkosabb időben talán víz is szalad az alján, amit a kisebb emelkedőkről, domboldalakról leszivárgó csapadék táplál, de most teljesen

száraz, könnyedén lépünk át felette. Néhány lépés után széthúzódunk, s az élet üdítően friss élménye után újból a halál lábnyomait keressük. Helyesebben: csak keresnénk, mert utánunk szólva a parancsnokunk állít meg bennünket.

– Hol hagytátok a szemeteket, fiúk? Azonnal forduljatok vissza!

Az őrnagy a kis vízmósás fölött guggolva a szikkadt, világos színű homokban egy tenyérynyi sötétbarna göröngyöt bámult. Ez máris talált valamit – villant át rajtam, s kíváncsian siettem feléje. Ami látható volt a szerkezetből, csak harmada lehetett, azt is a víz mosta ki a löszös talajból.

– Nézzétek, a köpenyt már szinte teljesen megette a rozsda, de a hengeralak egyértelműen tűzérési lövedékre utal. Szerintetek hány mm-es lehet?

– Úgy 85-90 mm-re saccolom – feleli Zajcev.

Szigyelnyikov felnézett a fiúra.

– Csak ennyire saccolod? Én pedig úgy látom, hogy ez egy 105 milliméteres harcokcsi-lövedék, valószínűleg szovjet gyártmányú. Talán egy T–34-es lövette ki valamikor. Most láthatjátok, mennyire kell figyelnetek, hogy egyáltalán észrevegyetek valamit. Azt ne várja senki, hogy csak úgy hevernek a lába előtt a fel nem robbant lövedékek. Amelyik mélyen a talajba fűrődött, úgysem vesszük észre, ellenben az ilyen rozsdafoltokra feltétlenül ügyeljetek. De hozzá nem nyúlunk, nem bolygatjuk, ez nem a mi dolgunk. Elég, ha megjelöljük a helyet.

Indulás előtt egy ríktó, szinte foszforeszkáló sárgás-zöld krepp-papír tekercset vágunk szét 3 cm-es szakaszokra, s így sok kis apró tekercset kaptunk. Előkerült rögtön valamelyikünk zsebéből egy ilyen, s abból az őrnagy letépett vagy két métert. Azt kettéhajtotta, végét a tűrésnél két tenyerébe fogva ügyesen megsodorta, hogy kötés közben el ne szakadjon. Körülnézett, kiszemelt egy sudár, hüvelykujnyi vastag körisfa nyársat, s felé intve jelezte, hogy az éppen jó lesz. Oldalamról, a derékszíjra fűzött tokból kihúztam a törkést, valamivel a töve fölött elvágtam, s miután a mellékágaktól megtakarítottam, egy takaros, jókora ostor nyelet nyújtottam át Szigyelnyikov parancsnoknak. Kézbe vette, megsuhogtatta, a dupla krepp-szalag sodrott végét rácsomózta a végére, s már készen állt a figyelemfelkeltő lobogó. De nem sokat gyönyörködött benne, leszúrta rendeltetési helyére a lövedék közelébe, attól mégis tisztos távolságba.

– Nos, mindenki látta? – nézett körbe rajtunk. – Hát így kell ezt csinálni!

Mielőtt tovább indultunk volna, még visszanéztem a kökörcsinmezőre: vajon mi marad belőle, ha ezt itt felrobbantják? Nem is kell sokat várni rá. A

szakemberek, összesen négyen vannak, talán száz méterre a hátunk mögött követnek bennünket. Van távcsövük, felcsévéltek vezetékük a robbantáshoz, detonátoruk, s bizonyára dinamitpatronjaik, mert azok nélkül kissé veszélyes lenne.

Lassan araszolunk előre, ám a kíváncsiság gyakran visszafordítja a szemünket. Mikor kezdik végre? Surrogva röppen az égre, majd nagyot pukkanva, sisteregve ereszkedni kezd egy vörös színű jelzőrakéta. Az előzetes figyelmeztetés szerint hasra vágódunk, de szemünk az eseményre figyel. A felcsapó tűzszlopot hatalmas csattanás kíséri, majd füst és porfelhő száll a magasba. Felállunk, s a fiúk némelyike elismerően bólogat: ebben valóban nem volt hiba! Hanem bal felől, a sűrűből erősödő nesz hallatszik, s a zaj irányából a talaj fölött, úgy szem-magasságban hatalmas barna test röpül felém akkora sebességgel, hogy találgatni sem érkezem: élőlény-e, vagy micsoda? Majd még egy és még egy! S ahogyan elsuhanak közvetlenül a szemem előtt, megcsap a szelük, érzem a szagukat. Fejem azonnal, szinte magától fordul utánuk, s csak akkor fogom fel, hogy jól megtermett, menekülő szarvasteheneket láttam, melyeket a robbanás vert ki rejtekükből.

BARTHA GUSZTÁV

ILLIK A TÉL A FEHÉRHEZ

– Jolinak –

*Dér évődik rá a rögre,
hóesés jön – mennydörögve.
– Illik a tél a fehérhez,
simogatás a tenyérhez.*

*Fagymart éj a szó felőled,
a téboly részt kért belőled.
– Illik a tél a fehérhez,
simogatás a tenyérhez.*

*Egembe szelek harapnak,
szavát veszik a haragnak.
– Illik a tél a fehérhez,
simogatás a tenyérhez.*

„2000” – JELIGÉRE A KIADÓBAN

*a mellé- és alárendelt,
szél- és lábjegyzetestől
– felhasznált irodalom nélkül –,
leterhelten egy vadiúj unalomtól,
ami a megunt szocializmusból, -ért
pikásított fogyasztóvá,
lesajnálhatóvá és kihúzhatóvá,
frissen lúgozott missziómat
(eróziómentes csomagolásban)
igényeseknek bérbe adom:*

*csatlakoztatható az internethez,
az útszéli rimához és a világvéghez,
feleségboldogító házibaráthoz,
cukifalat ellenséghez,*

le- és kihordható fájlban,
eszközökkel és táblázatokkal
könnyítve a vajúdást,
amivel a szófosó semmit- vagy lemondás
itthagyt hangulatára
az ember még ráérzekedhet;

demokratikusan ellenzéki,
pénzügyekben kormánypárti,
melírozott elvhűséggel, -ből
nonstop talponálló a hiábavalósághoz
(hogy ahhoz)

dörgölődik a kurázsi,
„töltsd ki”, „kölcsonőzd ki magad”
programmal szúr a formátum,
fátuma derékba hajlik,
s a hamu is mamu;

vírusfogékony és ingerszegény,
irtóra langy-nyugát,
fel- és bepörgethető fogyasztással –
„2000” – JELIGÉRE A KIADÓBAN.

HORIZONT

*Horizont
kivont
kardja
Nap-dárda*

*bordáim
rácsaiba
vágva*

vérzek

*alkony serken
dördül
vörös vádja*

*horizont
titok
gyümölcse
a Hold
a végtelen
fenyőfáján
gyöngydió
sóhajtsd el
lelked
rettenettel*

*élni
elérni
mégis jó.*

LÜKTETEK

*Meghalok,
születek.*

*Arcomon
bűn-jelek.*

*Bűneim
büntetnek.*

*Mint a seb,
lúktetek.*

*Meghalok,
születek.*

ZÚGÁS

*Tetőtlen ég alatt
nyárfák lombját
bomlott lelkű
Bach-orgonák
suhogó fűgái
ostromolják –*

CÉRNASZÁL

*Utad
kínok
tűfokába
fűzött
fűzöld
cérnaszál.*

REZDÜLÉS

*Bolygó
szembogár
belső terét
rideg
ideg
tépázza.*

*Csont-
kalodában
sértett
lélek
sikong
citerázva.*

TMT

Mondta, hogy nagyon megrémültek, elhihetik, hát hogyne, amikor egy másik útvonalra tért át, meg ráadásul vérnyomokat is találtak a ruháján, itt, a kézelőjén, meg egy picikét a körömházához száradva, de a kis Szeva csak mosolygott, hogy a barátaival volt, nem kell minden lépését figyelni, *nye válnujtyeszj*, hadarta el, mert így szokta bosszantani őket, mintha még mindig nem tudna mindent magyarul kimondani, amit szeretne, hogy ne izguljanak, de a férje is megrémült, félt, hogy elhibáznak valamit, pedig most, a harmadik év vége felé, mondta, egyáltalán nem hiányzik, nagyon nem hiányozna semmiféle galiba, mert Kucsinka Bertiek, mármint hogy ők, nem azért vállalnak el valamit, hogy abba belebukjanak, meg hát ez sohasem csupán egy munka volt a számukra, ez a nevelés, felügyelet meg korrepetálás, hiszen az sem titok, mennyire szoros a kapcsolatuk ezzel a családdal, ó, hát nem is tudja, több, mint tizenöt éve ismerik a Mágocsyékát, ahogy a kis Szeva mondta volt, még odahaza, *Máhacsi*, és kópésan vigyorgott hozzá.

Több, mindig sokkal több volt ez, mint munka, mert azon kívül, hogy életformájukká vált a tevékenység, olyan erős érzelmi szálakkal kötődtek ehhez a családhoz, mint annak idején – meg hát most is! – a saját gyerekükhöz, és ezt elhihetik, ha egy asszony, ha egy anya mondja, elhihetik, csak nem érti, miért beszél így, szinte fuldokolva, mint aki sosem szeretné abbahagyni, mint aki halálosan fél a közeledő csendtől, de ami igaz, igaz, sohasem volt erőssége különválasztani a fontos és kevésbé annak tetsző dolgokat, ő eléggé sok mindent szeret, ellenben azt hiszi, a kóbor kutyás részlet fontos lehet, talán, annak a kiskutyának az esete, annak a nyomorultnak, amely Szeva mellé szegődött egy alkalommal, de mindez már az után a bizonyos késés után történt, szóval, a kutya elkíserte hazaig, de az úgy nézett ki, mindjárt kileheli a lelkét, alig-alig bírt már lépegetni, egyszerűen, se ő, se a férje nem lepődtek meg azon, hogy estére Szeva bejelentette, a kutya megdöglött, már el is ásta a kert végében, csak akkor torpant meg egy pillanatra, amikor a mosógépbe pakolni kezdte a szennyes ruhát, akkor, amikor Szeva ingének a kézelőjén

megint véres foltokat vett észre, igen, csak akkor futott végig rajta valami balsejtelem, de erről is szólt, azonnal jelentette, ő is, a férje is kitért rá, viszont az is jólesett, szó se róla, igen jólesett, hogy a Mágocsy-házaspár csak legyintett, mondván, engedjék el magukat, úgy látják, jól halad a gyerkőc beilleszkedése, tehát a munkájukkal meg vannak elégedve, *nye perezsivájtje ták*, mondták, hogy ne izgassák feleslegesen magukat, szerintük, minden jól halad, minden, hát nyugi, mondták, *nyuhi*, és kacagtak hozzá.

Ő nem tudja, ő valójában nem tudja, miről kellene beszámolnia – folytatta –, vele csak annyit közöltek, legyen olyan, mint máskor, természetes, semmit sem kell elhallgatnia, idegenek nem lesznek közöttük, de annyit azért érez, hogy ennek a szituációnak a kialakulásában a kis Szevának döntő szerepe volt, ezért ő megemlítené még azt a természetes, hangsúlyozná: természetes, ebben a korban jelentkező, hát, melyik szót használja?, igen, ez jó lesz: határozottabb fellépést, amely az utóbbi időben jellemezte a kis Szeva viselkedését, és a férjével is megbeszélték ezt, de ő is, úgy érti, a férje is azt mondta, nem nevezné agresszivitásnak ezt a céltudatosabb hangnemet, ő így nevezte, hangnemet, amit használni kezdett Szeva, de hogy ez konfliktushoz vezetett volna, vagy valami félreértésekhez, hát azt semmi esetre sem tudják vállalni, és ő abban sem látott semmi sértő szándékot, amikor Szeva kijelentette, hogy neki ne parancsolgassanak, ne mondják meg, mi a helyes, mi a nem helyes, neki legfőljebb a szülei parancsolhatnak, úgy, hogy ehhez tartsák magukat, mondta, *szluzsánki nye prikázövájut*, tette hozzá, hogy a szolgálólányok, a cselédek nem parancsolhatnak, és még ebben is volt valami báj, meg persze, igazság is, hiszen akkor, amint mondotta, új útvonalat választott magának, az iskolából hazafelé jövet nem a megszokott módon kezdett el közlekedni, és ezt szóvá tették előtte, vagyis hát mondták neki, térjen vissza ahhoz, amelyikben megállapodtak a szüleivel, a legfontosabb az, hogy kerüljék a feltűnést, Nyíregyháza nem egy olyan hatalmas város, nem bújhat el előlük, de nem szeretnék bevezetni azt a módszert, hogy követni fogják, merre jár, mert nekik tudniuk kell, értse meg, tudniuk kell, mit csinál, csak ennyit kérnek, hadd tudhassák, mikor mit csinál, csak ennyit.

Nem a munkáról beszél, értsék meg, nem arról van szó, az ő esetükben pláne nem, ezt higgyék el, nem arról van szó, hogy szeretnék volna letudni ezt a megállapított időszakot, ezt a három évet – folytatta és azonnal megtorpant –, de hát csak most jut eszébe, még meg sem tudja tisztességesen szólítani a nagyra becsült *Meghallgató Testületet*, no, nem azt mondja, hogy hallani sem hallott róla, mármint hogy létezik ez a *Téemté*, hanem, még azt sem tudja, mit jelent az az első T a *Meghallgató Testület* nevében, szóval, ő meg a férje, legjobb tudása szerint csak azon volt, nehogy már kialakuljon valamiféle kisebbségi érzés a Szevában, nehogy kifejlődjön valami egészségtelen komplexus, gátlás, amely majd akadályozhatná a Mágocsy-vállalkozás továbbvitelében, mert ő meg a férje – Istenem, hogy is kellene kifejeznie magát, hogy semmiképp se váljon félreérthetővé, amit mondani szeretne –, hát, hogy ők a saját bőrükön tapasztalhatták, még otthon, az átkosban, milyen, hogyha a *mágygáre* kiköpődik a szájából, hogy az valami másodrendű, az olyan szégyellnivaló, mármint a magyar, hogy az valami takargatni, rejtegetni való kellemetlenség, és ők ennek a megnyomorító érzésnek a kialakulását ismerik, de annak minden fázisát és részletét, úgyhogy a kis Szeván, amikor átkerült ide, hát, hogy is mondja, a legelső pillanatban, a megszólalás legelső pillanatában érződött az idegenség, látszott rajta az idegen szocializáció, no és ezt, ezt a hendikepet, a kisebbségbe került ember mérhetetlen elbizonytalanodását, ezt nem lehetett volna csak munkával lefaragni, higgyék el, hogy nem, ezt higgye el a *Téemté* minden nagyra becsült tagja, mert a lefaragáshoz más is kellett, igen, valami többlet, valami olyan, amit nem lehet anyagi javakban mérni, igen, higgyék el.

Hogy teljesen őszinte legyen, ő sohasem gondolta volna, neki eszé ágában sem volt, hogy megfigyelje, úgymond, gyanúsán kezelje a Mágocsy-házaspár fiát, hiszen, már megbocsássonak, de az lett volna az abnormális, részükről az lett volna a megengedhetetlen feltételezés, hogy az egyszem gyerek a család érdekei ellen is tehet, és amellet pedig a végsőkéig kitart, hiszen mást nem is nagyon tehet, hogy a kis Szeva viselkedésében, a gyerek magatartásában nem volt semmi kirívó, semmi rendkívüli, ezt úgy érti, nincs a birtokában, nincs a birtokukban semmi olyan információ és tény, *amit elhallgattak volna a szülők elől*, szóltak arról is, amikor észrevették, mennyire keményen bánik a kutyájával – amit azután

kapott ajándékba, hogy mellészegődött az a kis vakarcs, de estére már a földbe is került szegény –, szóval, mondták a szülőknek, hogy Szeva rendszeresen veri a farkaskutyát, *nyemeckájá ovcsárká* – tette hozzá zavarában –, hogy német juhászkutya, de Mágocsyék abban sem láttak semmi kivetnivalót, egy reggel pedig, amikor vérébe fagyva találták meg a kis házőrzőt – furcsa halála lehetett szegénynek, mert úgy nézték, hogy szúrt sebből vérzett, de nem múlt ki azonnal, mert mindent összevérezve találtak azokban a zugokban, ahová akkor menekült, amikor erőszakoskodtak vele, de a hűség, a kutyahűség nem engedte számára, hogy visszavágyjon –, szóval, azon a reggelen Szeva bejelentette, ő kutya nélkül nem lesz nyugodt, hozzanak legalább két nagy házőrzőt, ebben az országban ő nem érzi magát biztonságban, így mondta, ők pedig mosolyogtak, mármint a szülők, hogy a gyerek milyen felnőtesen fogalmaz és gondolkodik, persze ő meg a férje – milyen az ember! – azonnal vérnyomok után kutattak a szennyes ruhák között, de semmit sem találtak, semmit, viszont van egy dolog, ami nem is ehhez az esethez tartozik talán, ő mégis itt említené meg, hogy akkor, aznap eltűnt egy pulcsi, a kis Szeva kedvenc pulóvere, amit *Kendermagosnak* hívtak a tarkasága miatt, mert ez a szó addig ismeretlen volt a házban, ismeretlen, míg a pulcsit meg nem vásárolták, de hát eltűnt, a dolgok fontosságát pedig nem ők, nem ő meg a férje állapították meg, hanem jötevőik és munkaadóik, hogy így mondja, Mágocsyék, no.

Tisztelt *Meghallgató Testület*, ne vegyék rossz néven, de ő bevallja, be kell vallania, maga sem érti, hogy van ez, viszont ő remeg, igenis, ő fél, mert ennyire zavarban ő még sosem volt, hiszen olyan furcsa, hogy nem vádolják semmivel, nem kérdeznak, semmiféle reakciót nem vált ki a mondandója – nézzék meg, szemmel láthatóan egyre bizonytalanabb lesz! –, szóval, olyan, mintha ez nem is az életben történne, mintha nem is vele történne mindez, filmekben, igen, ott látott hasonló helyzeteket, regényekben olvasott ehhez hasonló kitalációkat, no meg az otthoni titkosrendőrséget juttatja eszébe, a kágébét, a bezpekát, amihez nekik, hál’istennek, semmi közük nem volt, ez az egész helyzet olyan megmagyarázhatatlan, hiszen nincs történet, amit elmondhatna, nem volt bűneset, nem tudja, miről kellene beszámolnia, hiszen Mágocsyék

csak annyit mondtak, beszéljen a *Téemté* előtt a közös életükről egy kicsit, szeretnék meghallgatni, hogyan élnek, mármint, hogy Mágocsyék hárman meg ők ketten, ő meg a férje, szóval, hogy ők öten miként vannak egymással, ennyi az egész, viszont ez a legnehezebb, ugyanis neki minduntalan az jár a fejében, csak azt kíváncsina elmondani, azt, hogy hogyan döntöttek a Mágocsyék felajánlása mellett, mert akkor már az ő utcájukban – és ezt úgy higgyék el, ahogy mondja! –, az ő utcájukban már csak négy család, igen, a Kucsinka-házaspáron kívül, vagyis rajtuk kívül már csak hárman maradtak a régiék közül, úgy érti, a magyarok közül, mert, összeszámolták, huszonhét család költözött át ide, és mindez az utóbbi tizenhat év alatt történt, szóval, ők, a férje meg ő, már azon voltak, hogy felcsapnak piaci árusnak – mint ahogy százszámra teszik meg, mert meg kell tenniük a tanítóknak! –, amiből eltengethetik az életüket, amikor egy este azzal jött haza a férje, hogy neki ebből elege van, de annyira zaklatott volt, nem bírt magával, tisztára olyan volt, mint akit telenyomtak valami jóféle anyaggal, csak beszélt, beszélt, ami tényleg nem szokása, meg járkált fel-alá, hogy elege van ebből az egész hóbelevancból, mert, ha most nem lép, akkor soha, ez egy olyan lehetőség, ez egy soha vissza nem térő alkalom, ha most nem lépnek, akkor már soha, akkor itt fognak beleszáradni a pocsolyába, és akkor meg is érdemlik, ő mondja, megérdemlik, igen, megérdemlik, röhögjenek csak rajtuk a többiek, ugyanis egyszer minden ember életében eljön az a pillanat, amikor döntenie kell, amikor választhat a régi, jól bevált kis nyomorgás meg egy egészen új, egy más minőségbe tartozó berendezkedés között, vagy hogy is mondja, szóval, ezt most nem kéne elhibázniuk, szerinte Kucsinkáék is, így mondta, szóval, hogy ők is képesek megállni a helyüket, és arra kéri, ne szóljon semmit, ne szóljon semmit, jó?, a régi ellenérveket kívülről fújja már.

De úgy kellene elképzelni, hogy attól a perctől nem tudta leállítani, még ha szerette volna is, nem vitte rá a lelke, ugyanis ő, aki huszonhárom éve a felesége, ő még sosem látta ilyen feldobottnak, izgatottnak, ilyen teltre késznek a férjét, és főleg az lepte meg igazán, hogy hirtelen olyan produktív, igazán eredményes lett, igen, attól a perctől úgy pörögtek az események, hogy ő csak ámult-bámult, mintha egy új Kucsinka Bertit látna, olyan volt, illetve, olyan, mintha az a régi-régi, lehetetlent nem ismerő udvarló tért volna

vissza hozzá, és ez, azt hiszi, ez olyan érv, ezt olyan érvként kell most elfogadni, amely nem csupán meggyőzte őt, őt is! ennek a vállalkozásnak a sikeréről, ennek a feladatnak a tisztaságáról, hanem legyen ez egy olyan argumentum, amely bizonyítékul is szolgálhat, hogy ők nem egyszerűen lakóhelyet változtattak, vagy áttelepültek, ahogy a leggyakrabban mondani szokás, nem, ez tényleg több volt annál, na jó, kimondja, nem fél a nagy szavaktól se, igen, ők hittek, igen, hittek abban, hogy a megmaradást segítik elő, valamiféle nemzeti felemelkedést is szóba hoztak akkor, még IV. Bélát is emlegették – de, nagyon kéri, ne tekintsék sértésnek, a hallgatóság ne vegye sértésnek ezt az utalást, ha értik, mire gondol –, szóval, ők hittek ebben az összefogásban, így, mikorra minden hivatalos formaságon túl voltak, addigra visszakapták életkedvüket, céljuk lett újra, no, és hát, magyar állampolgárnak lenni, nekik, hát, most mit mondjon!, ez egy álom teljesülését jelentette, a kis Szeva pedig, a kisfiú pótolta a messzire kiházasodott, így mondja, kiházasodott, fiúk utáni űrt, az unokák hiányát, mindent, amit pedig az államon belül ez a közösség nyújt, az még ezt is felülmúlja: hát kérde ő, mikor lett volna nekik lakótelepi lakásuk, Nyíregyházán ők mikor vásárolhattak volna egy lakótelepi lakást, hát abból a fizetésből, amit ő kapott – vagyis: kellett volna kapnia! –, hát abból soha, a férje munkanélküli, és így meg minden egyszerre: három évig kosztkvártély, ezt így mondták régen, a lakásuk kulcsa ott függ a falon, ha letelik a három év szolgálat, uszluzsényije, mondta mosolyogva, akkor majd megbeszélük a következő lépéseket, a további teendőket, azt, hogyan legyen azután.

És meg van róla győződve, higgyék el, meg van győződve arról, hogy így mindenki jól jár, és ezzel annak a véleményének szeretne hangot adni, hogy a közösségnek, ennek a szervezett összetartozásnak van létjogosultsága, no meg, igény is van rá, ugyanis, az ő információi szerint, az otthonmaradottak közül egyre többen szeretnének így elszegődni, a vagyonukat Magyarországon befektetőknek pedig kész főnyeremény a magukfajta magyar ember, de nemcsak az első évek beilleszkedési nehézségeiben, hanem később is, igen, mert a nyelvtudási problémákon túlmenően, higgyék el, a viselkedési, magatartásbeli kultúrában mutatkozó kérdésekre is jobban választ tudnak adni, de, nagyon kéri, ne tekintsék nagyképűsködésnek ezt, hisz egymás közt vannak, és ami talán még ennél

is fontosabb, együtt is maradnak, igen, ő hisz benne, hogy együtt is maradnak.

Most mintha kissé engedett volna a szorongása, mintha közlékenyebbé is válna, ami nem igaz, persze, hogy nem igaz, hiszen eddig sem titkolózott, csak most, igen, most mintha sejténé, minek is kellene még hangot adnia, de amúgy is ezzel folytatta volna, azokkal az eseményekkel, amelyeket tegnap, tegnapelőtt tapasztalt, amúgy semmi rendkívüli, csak a kis Szevát kereste délután egy idegen, egy felnőtt, mert át akart adni neki két gyönyörű újfundlandi vagy leonbergi kölyökkutyát, de nem is ez a fontos, hanem az, ahogy Mágocsy úr reagált erre, vagyis arra a személyleírásra, amit a férje adott az ismeretlenről, ugyanis nyugtalan lett, ami nagyon ritkán fordult elő, tényleg alig emlékszik ilyen esetre, szinte mindig csak nevetett minden aggodalmukon, a kis Szevával kapcsolatos aggodalmukon, most viszont részletes magyarázatot kért, az apróságok külön is érdekelték, hogy nem késett-e a fiú, melyik útvonalon közlekedett, az uszodából időben jött-e ki, no és, hogy kivel, kiknek a társaságában látták az elmúlt néhány napon, meg hát, kérdezte, mi van a *Kendermagossal*, megkerült-e az a pulcsi, meg azt is mondta, szülői értekezletre készül, kérdezte, megkérdezte, hogy szerintük, mármint a férje és az ő véleménye szerint vigyen-e az osztályfőnöknek egy párezer forintos ajándékot, új tanerő az iskolában, de látszott rajta, nem figyel különösebben, egy leheletnyivel gyorsabb és határozottabb lett a mozgása, a telefonkönyvben keresett valamit, a tárcáját ellenőrizte, az üzeneteit a telefonján, aztán a felesége is elkészönt, nyugtalannak látszott, visszavonult, ők meg lassan, mikor már úgy érezték, nincs szükség rájuk, átmentek a saját részlegükbe, igen, azt hitték, vége van a napnak, megint egy nappal közelebb kerültek, hogy lakástulajdonossá váljanak, igen, később erről is beszéltek, még az imádkozás előtt.

Szerinte mindenki tudja, hogy ő mire gondol, aki ebben a szobában ül, szerinte érti, mire szeretne utalni azzal, miszerint volt valami szokatlan nyugalom, valami kimondhatatlan köröttük, egy előérzet ott lógott a levegőben, hogy egészen biztos történni fog valami, hiszen mindenkivel előfordult már, tudják, mire gondol, hogy megérzett,

előre megérzett olyasmit, ami később bekövetkezett, szóval, leginkább talán ehhez a hangulathoz tudná hasonlítani, ami azon az estén körbefogta őket, és erre csak még jobban ráerősített, hogy Mágocsy úr bekopogott hozzájuk, mert pontosítani akarta, milyen kocsival hozták a kiskutyákat, hogy ugye meggyeszinű volt a dzsip, egy Cheeroky volt, ugye, ezt mondták, jól emlékszik, nem, semmi, semmi különös, tette még hozzá, de nem kacagott magán, sajnós, nem mondta, hogy nyugi, *nyuhi*, nem, komoly maradt, és akkor este sokáig, nagyon sokáig beszélgetés hangjai szűrődtek ki a nappaliból, és talán nem veszi rossz néven Mágocsy úr, ha most azt is megemlíti, hogy neki feltűnt, megütötte a fülét az idegen beszéd, vagyis hát nem idegen, az orosz, az, hogy a beszéd hevében oroszra váltottak a fiával, és csak azért mondja, mert erre már nagyon régen nem volt példa, arra, hogy későig, hosszasan, heves beszélgetést folytasson a fiával, de főként arra nem, hogy anyanyelvüket használják, viszont nagyon kéri, nehogy már azt higgyék, hallgatózott, náluk ez nem szokás, náluk ez tényleg sosem volt szokás.

Csak egyre kér mindenkit, ismételten arra kérne minden jelenlévőt, szóval – kedves *Meghallgató Testület*, ne feledjék az ő elkötelezettségüket és hitüket, ennyi jut eszébe most, illetve hosszú napokig tudna beszélni, hogyha sejteni engednék, legalább valami támpontot adnának arra nézvést, hogy mit domborítson ki, akkor talán összefüggéseket is tudna találni ezek között az apró, semmitmondó részletek között, de így, sajnálja, tényleg nagyon restelli, de ő valóban nem lát olyan kibontható történetet, ami által érdekessé válhatna az életük, csak ezzel a sokmillió apró-cseprő, hétköznapi dologgal tud előállni, hogy ki mit mondott, mikor mit tett, például akkor este még sokáig, nagyon sokáig tévéztek, beszélgettek ők is, a férje meg ő, mert levelet kaptak a fiúktól, azt írta, úgy néz ki, lehet, hogy ők is átjönnek, ha odaát minden tovább romlik, akkor ők is jönnek, és hálát adtak az égnek, hogy mindenki jól van, hamarosan átköltöznek a saját lakásukba, az ember legyen elégedett a sorsával, mondta a férje, mint aki saját magát győzködi, és beszámolt, hogy megint egy robbantásos merénylet történt, a késő esti híradóban látta-hallotta, csupa rosszarcú férfi volt a megszólaló, és képzelje el, folytatta, attól félt, így mondta, szinte reszelt, nehogy már meglássa közöttük azt, aki a kiskutyákat hozta, vagy, hogy látta is már félelmében a járókelőkről készült snittek

közt, már nem tudja, semmiben sem biztos, de hogy ő, mármint a férje, mért kapcsol össze ilyen dolgokat, egymástól ilyen távol eső dolgokat, nem érti, mondta, ő tényleg nem érti.

Igen tisztelt *Meghallgató Testület*, Szevára gondol, higgyék el, a kisserácson is jár közben az esze – a két kis újfundlandinak vagy leonberginek vajon mi lesz a sorsa! –, meg persze azon, hogyan alakul, ha átköltöznek a fiáék is, mi lesz, ha letelik a három év, milyen munkát kaphatnak ők, a férje meg ő a Mágocsy-cégnél, de nem félnek, és ez talán mindennel fontosabb, talán ez a legfontosabb, a Mágocsy-házaspárt aki ismeri, tudja, mire gondolnak, ő meg a férje, hogy nem kell attól tartaniuk, utcára kerülnek, szóval a biztonság nagyon számít, az egészség után a biztonságérzés a legfontosabb, és tulajdonképpen most már annak is örül, hogy megismerhette a *Téemtét*, ne vegyék tiszteletlenségnek, így hallott a *Testületről* először, mindenki így emlegeti őket, hogy *Téemté*, és mindenféle mendemonda jár felőlük, hogy, ha már valakik eléjük kerülnek, hogyha valakiknek az ügyével a *Téemté* foglalkozik, az már a nagybetűs politika, így mondják, nagybetűs politika, hogy temérdek pénz meg hatalom, szóval, hogy akkor változások várhatók, komoly módosulások a családok életében, meg rémtörténeteket is hallottak már, kivégzésekről, minden, de hát ez már csak így volt, így lesz, amióta világ a világ, ez így marad: amiről nem tud semmit az ember, attól retteg a legjobban, arról beszél a legtöbbet, mintha a megfogalmazás maga, mintha csak az segítené a félőt, hogy legyőzze rettegését, hogy valamiképpen úrrá legyen rajta, mert olyan nyomorult az ember, Édesistenem, hogy néha mennyire nyomorultnak érzi ő magát, mennyire magára tud maradni az ember, és remeg és fél, de hát ezt az érzést ismeri mindenki, vagy, ha nem, hát előbb-utóbb úgyis meg fogja tapasztalni, ezt meg kell tapasztalnia, mindegy, hogy irányítóként vagy végrehajtóként érkezik el a magányához, mindegy, az érzés nem eszerint válogat, azt hiszi, így kell mondani, *agyinacsesztvo sztráhá i trépeta*, hogy a remegés, a félelem magánya nem válogat, igen, ez így van, ebben ő biztos, amennyire csak biztos lehet az ember abban, ami egyszer elkövetkezik, amennyire csak bízik ő is meg a férje is abban, ami a csendből támad fel, igen, például abból a csendből, ami beáll egy ilyen beszéd végezte után...

NÉGY

Egy

*A zizegő papírlapokat
Hajlított derekú madárként
Kilódította az ablakon.
Rajtuk volt minden keservem.
Dehogy vertem, dehogy pereltem.
Ketten veselkedtünk több ívnek,
És görbítettünk repülőt.
Hisz szárnyalni engedte versem
Kisunokám.*

Kettő

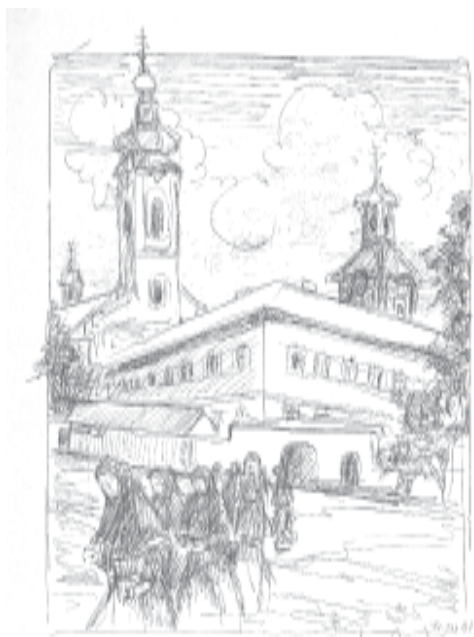
*A muskátli már bezárkózott,
Nyáresti csókját elviszem,
S amikor a vízparti
Vad pipacsragadványok között
Sarkamig ér a nemzetközi ragya,
Megkettőzőm az utolsó napsóhajjal.
Így lesz estebéd-szendvicsem,
Énkedvesem, jókedvesem.*

Három

*Szerteszóródtak a sörétek.
Szúrós vasak.
A nyúl szaladt.
Golyó nem érte.
Csak éppen ott, a cserbokorban
A párja szíve megszakadt.
E mérhetetlen demokráciában
Kaphatnék hitehagyott nyúlpankást
Ebédre?...*

Négy

*Lepetyhüdtek az utcaasszonyok.
A szögletben a ruszin szó vegyes.
Kis krétakörből ingereljük a jövőt,
S nézzük: a csakazértis
Templom-hagymahéj-kupola,
Mint színház épül, sehova,
És a fatornyos város, falu,
Mint elapadt téhén.
Ám a márvány-kőhegy-paloták,
Aranyra szomjas hatalom –
Nagymuzsalyban kutak véreznek,
Ópusztaszerről gyűlnek még,
Vereckére se legyintenek,
De valót mondani itt már alig van torok...
Lepetyhüdtek az utcaasszonyok...*

APJA FIA

A lakás megunta méretét, Szása a lakást. A fiú világos szobákról álmodott, kertről, a kertben zöldségágyásokról, és sok-sok fazékról, amik békén megférnek a paradicsom- és paprikatövekkel. A lakás meg önnön gyermekméreteiről, hogy közelebb tudjon bújni a Mama szívéhez. Így éltek: a Mama, a Szása meg a lakás. A tálalószekrény üvegvitrinjében porcelán-edények, fajansz csecsebecsék, a padlón szőnyeg, a fogason ruhák – akár a szomszédban vagy fönt a negyediken.

A tömblakásvilág: oroszvilág. A lakótelepen természetes nyárfák havazzák be a tavaszt, s az újságosnál vodkát is mérnek. Húzósz egy kicsit, de még senki nem vakult meg tőle. Szása is issza. „Nagy szíve van pálinka nélkül is”: mondogatják a magyarok. Magyarozzák az apját is, de ki figyel oda.

...Szása rosszkedvűen ébredt, mint mostanában mindig. Vágya a napfényes otthonról, udvarról, kertről szertefoszlani látszik. Tegnap is éjfélig rimázkodott: „Mama, adjuk el a lakást, az árából vehetünk egy házat.” Hiába. A Mama, tekintetének minden bánatával, ráakaszkodott az ő egyetlen, szeplős arcú gyermekére, s úgy ingatta a fejét jobbról balra, balról jobbra. Talán a nagyszoba fölfelso tapétájához; a földubló csempéjű fürdőszobához; a vízkő sárgította ülőkádhoz; vagy csak a lépcsőházban csatangoló kóbor kutyákhoz ragaszkodik annyira. A lényeg – hajthatatlan maradt.

– Mama, megtanulsz pár magyar szót: megyek, jövök, ülök, állok – sorolta Szása. Végül kitört: – A francba, harminc év alatt nem ragadt rád semmi!?

– Tiszta apja! – sopántott Mama, s kimenekült a konyhába. Tett-vett, csörömpölt a mosatlannal. – Tiszta apja – hajtogatta közben.

– Ki volt az apám? – kérdezte Szása, s mivel a pillanatnyi ellágyulást nem követte a Mama gyónása, felemelte a hangját: – Egy vörös hajú hülye, hogy istenverte legyenek a fenenagy szívemmel!?

...Ébredni és felkelni: nem ugyanaz. És ma Szása egyszerre ébredt és kelt, pedig nincs hova rohannia: hónapok óta munka nélkül ögyeleg. Ha van alkalmi kereset, az a piacon adódik. Oda korán kell kelni, felébredni ráér ott, míg a dobozokat hurcolássza. De ma, ahogy elidőzött tekintete a tarra vágott domboldalakon, úgy döntött: nem adja fel. Már csak azért sem, mert a konyhaablakból egy döglött vízű szennyvízcsatornára látni, ami fölé a gyártelep kongó magányába beleszürkülő égálj feszül. A látvány bárkit visszadöbbsentene a valóságba, még ha tucatszor annyi fazekat gyűjtött is

össze, mint a Mama. Glédában állnak a balkonon: kicsi, kisebb, nagyobb, még nagyobb... Mintha a pokol tüze várna rájuk. Merthogy a Mama oda kerül, az biztos – Szása ezt már eldöntötte. Ott tudta elképzelni a Mamát agyonmosott, csicsavirág-mintás pongyolájában, zilált hajával, s merengő tekintetének azzal a fásultságával, amivel a lélek önmagában kotorász, de oly sok a kacat odabent, hogy már nem tud választani bűn és erény között.

...A Mama teát főzött, pirítóst készített reggelire.

– Igor mesélte – szól két harapás között Szása –, hogy a magyarok elhúznak innen, mint ősszel a vadludak. Bagóért potyázzák el a házaikat. Itt az alkalom, Mama, hogy kiszabaduljunk ebből a nyomorúságból. Ebből a „volna” létből, az egymásra szürkülő napokból, hónapokból... Mama, adjuk el a lakást!

A pirítóst és a teát odahagyva, Mama a vécébe menekül. Ráadásul a vizescsöbört is kint felejt, mintha nem tudná, hogy a láncavesztett öblítőtartály évek óta nem működik.

– Miért rohansz el!? – kiált utána Szása. – Még pénzünk is maradna, vehetnél új fazekakat!

Csend. A magány meddő dolog, legyen az a vécéajtón túl vagy innen. Szása az ötliteres fazekat nézi, az egyetlen, amelyben a Mama még főz is. Mama ezalatt a vizescsöbörre gondol, amit kint felejtett. S míg Szása a Mama sorsának szimbólumává teszi a kívül-belül lepattogzott, kozmásfenekű fazekat, addig a Mama kihátrál a vécéből.

– Nem lennék lusta fát vágni – lép eléje Szása, kezében a csöbörrel.

– Apád megölne bennünket – visszakozna a Mama, de Szása útját állja.

– Javítanám a csatornát, kicserélném a törött cserepeket. Mama...

– De hát miért? – kérdezi döbbenten a Mama.

– Nem tudom – felel tétován Szása. – Talán apa miatt. Vagy szerelmes vagyok egy lányba, egy házba, az életbe... Mit tudom én! Apa miatt lenne?...

A Mama zavarában vizet tesz föl az ötliteres fazékban, majd leül, feláll, s csak nézi, nézi az ő egy szem, vézna, szeplős gyermekét; nem érti, miért kell mindehhez kertes ház.

üvöltöző madeleine

*mindig üvöltözik a lány
amikor a száját látja
mindig üvöltözik*

*még a háború idején történt
a valamelyik háború
kinyitotta a száját és
azóta a neve madeleine*

*mikor végigfolyik a testén
szép arcán
elkezd benne a
torok nyílni
és gyűlik a hang
csomókba darabokba gyűlik*

*hihetetlen szinte
hogyanaz a lány
ugyanaz a madeleine
és szorítja a torkát
valami ami idő*

*miért tekered a nyakadra
hiszen möbiusz-szalag
miért nézel a tükör élébe
hiszen madeleine a neved
miért üvöltözöl
hiszen üvöltözöl
mindig üvöltözöl*

amundsen belép a rendszerbe

*kicsi vacsora kicsi vacsora
kicsi vacsora kicsi vacsora*

*eltűnik kicsi vacsora a fogak között
amikor amundsen belép a rendszerbe
az élet sűrűje várja
maja meztelen táncol
szép haj
zene*

*kicsiny vicsorok
kicsi vacsora között fogak vannak
valahol a falban
az éjben
a mindenhol
amundsen várta ezt a pillanatot
amundsen ezért élt egész életében
fogakat akart szerteszét
most ez a nő mint a jég
és nem akar engedni
amundsen neked ezt a ki kell elemezned
vagy ő vagy a skorbut*

*meztelen amundsennek nincs foga
meztelen amundsen táncol
majában vacsora
majában kicsi vicsorok*

*kicsi vicsorok kicsi vicsorok
kicsi vicsorok kicsi vicsorok*

Marik Álmos 1982-ben született Budapesten. Az általános iskola elvégzése után egy évig a Szentendrei Ferences Gimnáziumban tanult, majd a Budapesti Teleki Blanka Gimnáziumban folytatta tanulmányait, ahol 2001-ben érettségizett, történelem fakultáción. Jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar és történelem szakos hallgatója.

*Verseivel 2001-ben a **Kötél-tánc** c. antológiában (szerkesztette: Szepes Erika) mutatkozott be. Azóta verssel, publicisztikai írásokkal, kritikával és fotóval jelent meg az **Ezredvég**, a **Fordulópont** és a **Critikai Lapok** hasábjain.*

MARIK ÁLMOS

ŐSZ-FÉNYŰ SZÖSZÖK

*hóízű nevetésed ahogy lassan de kiolvad
ajkodon elreppent őszként átlengi a földeket*

*a szél csettintett
nyelvével s gyorsan
megkócolta a fejed*

*veréb szállt imént
egy havas ágra
ablakodból figyeled*

*ablakosodol
kormozott üveged
elé bújtam el*

*homokóra neved
kezemben pergetem
mint holdközetet:
némán nevetem
ősz-fényű kis
halk darabjait*

(sírlak)

*Két perc megölt két órát
A fénykép elnagyolt
Mondd: a remény halott?*

*mint esőcsuklya
mint láthatatlan foszlások:
magába szívja s
lepergeti a bánatot*

*olyan csöndben lett este
mintha Isten megsimogatta volna
a világ lázas arcát*

*könnyít magán a
szürke hold síkátorban
tócsa párolog*

✱

egy nedves ágon
madártoll szárad lassan:
eső volt tegnap

✱

virág nyílik a
szikla repedésében
éled a temető

✱

rothadó gyümölcs
melyben él az őszi kód
hajnalsivatag

✱

mint janicsárt az
ostorozó bég
vert lap elé egy
gondolat-áram

✱

sálat fúj a szél
és már megint kellene
tizenkét szótag

✱

számháborút játszol a csillagokkal
egy fénytelen hajnalon elveszetten
pislogsz a rőt holdra de senki sem jön
segíteni

smaragdlnak néha a fellegek s csak
kérdően öt percre ha rád figyelnek
s fontoskodón mindegyik elszívárog
hogy megvessen

kábultan ülsz háttal a falnak arcod
sápadt opál gyomrod is lázad ám te
számháborút játszol a csillagokkal
némán felsírsz

s elgázol a Göncölszekér

Serfőző Simon 1942-ben született Zagyvarékason. Iskoláit Szolnokon és Budapesten végezte el. 1959-től 1962-ig segéd- és betanított munkásként dolgozott a fővárosban, utána a Szolnok Megyei Néplapnál újságíróskodott. 1965-től Miskolcon él, egy ideig a Napjaink című folyóirat versrovatát vezette, később a Holnap című folyóirat főszerkesztője volt. Jelenleg az Új Holnap című folyóirat Kilátó c. rovatának vezetője.

Költőként és prózaíróként egyaránt ismert, 1992-től József Attila-díjas. Legújabb könyvei: Gyerekidő (regénytrilógia, Püski Kiadó, Budapest, 2002), Közel, távol (versek, Püski Kiadó – Írók Alapítványa – Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2003).

SERFŐZŐ SIMON

A MAGYAR CSAPAT

Régen voltam olyan szorult helyzetben, mint azon a vasárnap reggelen. Még alig nyílt ki a szemem, nem sokkal előtte másztam ki az ágyból, amikor megtudtam, hogy anyám ma templomba akar menni. Ki kell vasalnia a kék kosztümjét.

– Kihozhatnád a nyári konyhába – mondta felém pillantva, amitől valóságos szédülés fogott el: az egyik kiscsirke lábára majd ráléptem. Az isten őrzötte! A csőrével biztosan nekem rontott volna a kotlós, hogy én az ő csirkéjét bántom! Nem tudok vigyázni?

Nem bizony! Eszembe jutott, mit követtem el a kosztümmel, amit anyám majd fel szeretne venni. Kétszer is megkerültem a házat, hogy most mit tegyek. Szaladjak-e vagy megálljak?

Mert ahogy elbántam a kosztümjével, úgy aligha veszi fel. Felveheti, de az nem sokáig lesz rajta. Lecsúszik róla a szoknya, mint én szoktam a fáról. S abban az én kezem van, ki másé! Több gyerek nincs a háznál. Elég magamnak ez az egy is. Mennyi bajt tudok okozni, győzzem a nyomát eltüntetni!

Most is, amit sürgősen vissza kellene csinálni, ahhoz túl és cérna kellene. De hol találom meg a cérnásdobozt? Annak idő kellene! S a varrásnak is! De nincs, mert – már tegnap rám parancsoltak – amint felkeltem, az artézi kútról vizet kell hozni, fület szedni a malacoknak, elmenni azért a másik határba. Olyan bajban voltam, a fülem se látszott ki belőle.

Az csak természetes, hogy ezért a helyzetért nem magamat, hanem Putyit okoltam, akivel együtt jártam iskolába. Melléje is néha.

Ő találta ki, hogy állítsak össze egy gombfoci-csapatot, az ő gombjai

lesznek a magyarok, az enyéme az osztrákok. Ki tudja, hol, kitől leste el a játékot. Ez nem került szóba.

Azt az első pillanattól kezdve tudtam, hogy az én gombjaim csakis magyarok lehetnek, másképp szó se lehet a mérkőzésről. Putyinak, ha játszani akart velem, bele kellett egyeznie, hogy az övéi alkotják majd az osztrák csapatot.

– De aztán fordítunk – mondta.

Amibe nekem eszem ágában sem volt beleegyezni! Hogy veszítsek? Magyar focicsapat, amiről a példát vettem, akkoriban győzelmet győzelemre halmozott. Szólni nem szóltam, hogy nem úgy lesz, ahogy ő akarja. Amit ő minden bizonnyal beleegyezésnek vett, nem úgy, mint én. Sunyítottam. S arra gondoltam, micsoda jó játékban lesz részem! A gond csak az volt, honnan veszek én tizenegy gombot? S tartalék is jó lenne! Valamelyik beszalad az ágy alá, hogy a seprű se találja meg, mivel cserélem ki?

Azt nem engedhetem meg, hogy kikapjon a magyar csapat!

Elkezdtem otthon gombok után kutatni, járkálni a házban: húzgáltam kifelé a fiókokat. Többnyire inggombokat leltem, amelyek csak labdának teszik meg. A nagyobbak közül, amelyek a szublőfiók mélyén kerültek a kezem közé, egyet-kettőt találtam csak alkalmasnak. A többi lapos volt. Amikor nekিপöccintettem őket az inggombnak, elcsúsztak alatta. Passzolni se tudtak, nem még gölt rúgni!

Volt, amelyik az inggomb fölött bucskázott át, csak a luftokat rúgta.

Mehetett vissza a fiókba!

Más lelőhely után kellett nézni! A fogason lógó kabátokra esett a tekintetem. Oda voltak akasztva az én nadrágjaim, pulóvereim is. Úgy látszott, hogy a kabátomon lógó gombok megfelelének. Gondolkoztam, vágjam le őket? Csak akkor a kabátot hogy gombolom be? S ha lenyisszantom is, nem biztos, hogy jók lennének játékosnak. A kipróbálásnál derül ki.

Nem kis gondok voltak ezek.

Úgy döntöttem, inkább apám itthoni dolgozókabátját szabadítom meg egy-két gombtól. Nem előlről veszem le, mert azt egyből észrevenné, hanem hátulról, ahol a dragonon kettő is mutatta magát.

Megállapítottam: fölösleges ott lógniuk. Disznek varrták csak oda. Arra meg ki kíváncsi az ólban, istállóban? A tehén biztosan nem, meg se bögi.

Négy gombom már van. Legalább még hét kellene, hogy kilegyen a csapat.

Irány a szoba! Ott még nem voltam. A szekrénybe mintha kincseskamrába nyitottam volna be. A vállfákról egymás mellett lógtak anyám szoknyái,

kabátjai. Apám ünneplőruhájához nem mertem nyúlni, mert ha megcsúfítom, előbb-utóbb szaladhatok kifelé a kapun, nehogy elnadrágojjon. Észrevenné, s mindjárt rajtam keresné, ki máson? Anyáméit fogtam vállatóra. A kék kosztüm kabátján elől négy gomb volt, elég vastagnak, s meredek pereműeknek látszóttak.

Lefelé velük! A kés egyetlen nyisszantására a markomban maradtak.

Már csak három kellett. S mind a három ott volt a szemem előtt, csak meg kellett látnom. A kosztüm szoknyáján hátul egy, elől kettő fityegett. Úgy voltam vele, ha már a kabáton egy gomb sincs, fölösleges, hogy a szoknyán legyen.

Ezek azonban kisebbek voltak, mint amilyeneket a kabátról szedtem le. Nem baj, gondoltam, a két kisebb szélsőt játszik majd, úgyis ott kell a legtöbbet szaladni. A kicsik mindig fürgébbek szoktak lenni. El is kereszteltem az egyiket Czibornak, a másikat Sándor Csikarnak. A harmadiknak is majd találok a csapatban helyet.

Úgy beszéltük meg, hogy először én megyek Putyihoz. Nem hazai pályán, hanem Bécsben lesz megtartva az első mérkőzés. A visszavágóra két nap múlva Budapesten: a mi konyhánk asztalán kerül sor.

Biztos voltam a győzelemben, mert amelyik csapatban Bozsik, Kocsis, Puskás játszik, nem történhet baj. Nem beszélve arról, hogy a kapuban egy családi sörösüveg kupakja: Grosits Gyula áll majd.

A mérkőzés annak rendje-módja szerint lezajlott: fölényesen győzött a magyar csapat. Az úton úgy mentem haza, felemelt fejjel, kihúzva magam, mint a mézeskalács-huszar. Gondolatban már a visszavágóra készültem, s a még nagyobb győzelemre.

S erre anyám ma reggel kijelenti, hogy ő templomba megy. A nagymisére.

– Majd elmegy a jövő héten! – próbáltam elébe állni a szándékának. – Hátha akkor jobb idő lesz.

– Nem kell ennél jobb – s fürkészőn rám nézett, milyen oka lehet annak, hogy én öt itthon akarom marasztalni.

Valóban nem kellett ennél jobb idő. Sütött a nap. A madarak füttyöreztek. Apám már felsöpörte az udvart, a vödörből vízzel felloccsolta. Kitakarított a fészerben, csirkeházban. A tanyában mindjárt vasárnapi hangulat lengedezett.

A bőrömben mégsem éreztem magam olyan kényelmesen, mint máskor. Melegem volt benne, szorított is. Jobb lett volna fel se kelni.

Cérna, tű után kezdtem kutatni. Újra húzgáltam ki-be a fiókokat. Közben vigyázni kellett, anyám nehogy észrevegye sietős járkálásomat a házban, nyári konyhában. Mindjárt érdeklődni kezdene: mit keresek annyira?

Mit ám! Majd megtudná, ha olyan kínban lenne, mint én. Legszívesebben eltűntem volna a házból, mint a fényes légy.

– Mikor indulsz a kútra? – kérdezte, mikor meglátta, hogy épp a kamrából lépek kifelé, mert már ott is jártam. – Apád kitolta a kerítéshez a biciklit.

Tolja, gondoltam. S ahogy megtorpantam egy pillanatra, eszembe villant a megoldás, anyám kosztümjére mivel varrom vissza a gombokat.

Dróttal!

Ha cérnát nem találok!

Tű se kell hozzá!

Vissza gyorsan a kamrába! A drótkarika, amire már előbb is ráesett a szemem, csak akkor elsiklott fölöttem, az egyik szögön lógott. Próbáltam a kezemmel törni belőle egy darabot: hajlítgattam oda-vissza. De csak az ujjam melegítette, már sütötte is, mégsem maradt a kezemben.

Hol a harapófogó, néztem széjjel. A szerszámosládában! Azzal már nagyobb sikerrel jártam.

A dróttal, harapófogóval azután beültem a szobába, s munkához láttam.

– Hol van ez a gyerek? – hallottam apám hangját odakintről, nyilván anyámtól kérdezte. – Mikor akar indulni?

Induljon ő, gondoltam. Nekem dolgom van. Az egyik gombot épp sikerült ráügyeskednem a kabátra. Már csak belül, a dróton kellett egyet-kettőt csavarintani, aztán a végét elcsípni, kicsit hajlítani rajta.

Mégse barmolásnak nézzen ki a munkám. Adjak rá.

– Ha nem tudod feltenni az ételt, mert nincs víz a háznál, mikor lesz ebéd? Estére? – hallottam megint apám hangját.

Mért ne lenne víz? Ott van a kútban! Csak az neki nem jó, artézi víz kell neki!

A dróttal felerősítettem a kabátra a második gombot is, mikor hallottam, hogy lép befelé a konyhába, s mintha csak tudná, hol vagyok, nyitotta a szobaajtót. Én meg, ami az ölembe volt: ruhát, gombot, drótot, harapófogót belöktem a szekrénybe, ráfordítottam a kulcsot.

– Mit csinálsz te itt?

Mit csinálnék?

– Semmit – mondtam.

– Akkor meg mire vársz?

Kioldalogtam mellette, s nem volt mit tennem, ültem a biciklire. A kormányon zörgettem a két vizeskannát. Közben arra gondoltam, elérek valameddig, s utána visszafordulok. Beugrok az ablakon, s befejezem, amit abbahagytam.

De mi van, ha észrevesznek?

Elkezdtem inkább taposni a pedált. Nyeklettem, nyaklottam, ahogy a bicikliváz fölött hol az egyik oldalamba, hol a másikra billentem: a nyeregbe még nem tudtam felülni. Épp hogy odaértem a kúthoz, már fordultam is vissza. Jó, ha félig megtelt vízzel a kanna. Karikáztam szélsébesen hazafelé. Mielőtt a malacoknak fűért kellene mennem, legyen időm „visszavarni” a gombokat.

Csakhogy amint berontok a szobába, anyámmal és apámmal találtam magam szemközt. Nézték mindketten a kosztümöt. Biztosan a munkámban gyönyörködtek. Ám mielőtt szólni érkeztek volna, uzsgyi, talpaltam kifelé, egy-kettőre a kerítésen túl jártam.

Beültem valamelyik bokor alá, ott lihegtem. Mint a kutya, a nyelvem majd kivettem, olyan melegem volt. Próbáltam elképzelni, szüleim mit gondolnak, mért vagdoshattam le a gombokat.

Biztos voltam benne, míg élnek, nem találják ki.

Ültem magamba roskadva a bokor alatt. Nem csak azért, mert gombok ilyen helyzetbe embert még nem hoztak, hanem, mert mintha előre tudtam volna, olyan magyar csapat, mint akkor, már aligha áll össze.

Gömöri György költő, irodalomtörténész, műfordító 1934. április 3-án született Budapesten, 1956-tól Angliában él.

Az ELTE Bölcsészettudományi Karán magyar és lengyel irodalmat hallgatott, angliai letelepedése után az oxfordi egyetemen irodalomtörténetből írta disszertációját. 1963–64-ben a kaliforniai Berkeleyben lengyel és magyar irodalmat adott elő, utána egy évig a Harvard Egyetemen kutató volt. 1965–1969 közt a birminghami egyetem Kelet-Európai Kutatóintézetében dolgozott, azóta Cambridgeben lengyel és magyar irodalmat tanít. 1969-től a **Books Abroad** (jelenleg: **World Literature Today**) című amerikai folyóirat egyik szerkesztője.

Több nyelvből fordít magyarra, emellett magyar költők verseit angolra. Számos verskötete jelent meg, a legutóbbi 2003 novemberében a budapesti Ister Kiadónál *A tél illata* címmel; ebből a kötetből ajánlotta közlésre alábbi három költeményét.

GÖMÖRI GYÖRGY

JANUÁRI ELÉGIA

Sólyomszárnynon az ifjúság
(mint régi dalban) elrepült.
Nem hívom vissza virtusát,
nem sajnálom, hogy messze tűnt.
Szép volt pedig az őszi nap
fényét vállunkon tartani,
énekelve Budára át,
hol a Tábornok karja int.
Nagyszerű volt és drámai
beutazni a földgolyót,
szabad madárként szállani,
kimondani a tiszta szót.
De utunkat kiszabta már
a sors, vagy a történelem,
és beérett a zöld remény,
bár gyümölcsét nem ízlelem.
Ha öregen, hát öregen,
megértük az új századot;
tőlem senki sem idegen,
ki a múlt ellen lázadott.

*Túllép rajtunk az ifjú nép,
minden drámánkból mese lett,
de ifjúságunk vad hevét,
azt a felizzó szenvedélyt
talán megőrzi valahol
a féltékeny emlékezet.*

2000.

A MÚLTIDÉZŐ BIZAKODIK

*Szentigaz, meg sem látom néha, ami itt van előttem.
Múlt korok ajzanak és: hogyan éltek a hajdani ősök,
Mennyire értették meg (vagy tán félre) azt a világot.
Porrá lett magyarok (meg **hungarusok**-nak) halk szava szólít:
Újítsad meg a múltat! Verj szó-hidat vissza mihozzánk!
S meglehet, téged is felidézget majd az utód, ki
Értőn ízleli még Berzsenyi, Füst, Dsida, Áprily,
József Attila mákizű-meggyízű nyelvét.*

Oxford-Cambridge, 2001. II. 1-én

PETŐFI 1883-BAN

*amikor 12 év után
kiengedtek a börtönből
ahová Őfelsége záratott
volt ki félrefordítva fejét
átment az utca másik oldalára
s volt aki kezét csókolt szenvedésimért
most (rokkantnyugdíjasként) elborzadva látom
hogy a rang mellett csak a pénz beszél
rongyokban vacog a hajléktalan igazság
Eszlár mellett kiöntött a Tisza
és pert kohol a „fajvédő” hatóság –*

*már nagyon régen nem írok verseket
de most az egyszer szólnom kell megint*

*tán lesz ki érti még
az undortól fuldokló forradalmárt
– kinek szájában vendégfog csörög
és nagyítóval olvas hírlapot –
versemet Eötvös Károlynak ajánlom
s a címe ez: „sötétség rabjai”*

*most tél van tél csontroppantó a fagy
és bár a házban kályhám duruzsol
fázom oly vén és magányos vagyok*

A RABLÓKKÁ LETT FIVÉREK

(Ruszin népballada)*

*Jól ment sora Danyilónak,
takaros volt felesége,
jól megvoltak a faluban,
mégsem volt ott békessége.*

*Ezért az erdőbe mentek,
ott új házat építettek.
Három sarkát kőből rakták,
negyediket megvasalták.*

*– Asszony, menj a forráskútra,
hordj vizet a tekenőbe.
Réten járva ne dalolgass,
s ne füttyöréssz az erdőben!*

*Neki aztán beszélhetett,
dalra fakadt már a réten,
dalra fakadt már a réten,
vígán füttyült az erdőben.*

*Kilenc rablók arra jártak,
s máris a nyomába hágtak.*

*– Alszol, Danyil, vagy meghaltál?
Vendégre nem számítottál?
– Ébren vagyok, nem aludtam,
de rátok nem számítottam.*

*– Nyisd ki hát az ajtót nekünk,
addig nyisd, míg szépen kérünk!
– Az én ajtóm tiszta tölgyfa,
a vasalás erős rajta!*

*Kilencen ők nekidültek,
s a vaspántok lerepültek.*

*Danyil gazdát felkoncolták,
csöpp gyermekét megfojtották.*

*Ágyba vitték a menyecskét,
egész éjjel ölelgették.
Vigadoztak véle nyolcan,
de a kilencedik szótlan.*

*Hajnaltájon csak faggatja:
hová való, ki volt apja?
– Sztanovo volt az én hazám,
papné volt az édesanyám.*

*– Nem volt néked több testvéred?
– Kilenc bátyám volt énnékem,
akik zsványokká lettek,
s rabolnak most a hegyekben.*

*– Gyertek, fiúk, mosakodjunk,
bűneinktől szabaduljunk!*

*Szép hűgunkat meggyaláztuk,
sógorunkat is levágtuk,
sógorunk a kisfiával
elveszett a kezünk által.*

*Felmentek egy szirttetőre,
leugráltak a mélységbe.*

*Holtan feküsznek ott nyolcan,
de a kilencedik hol van?
Ki a hűgát nem ölelte,
azt a halál elkerülte.*

Fordította: VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

* V. P. Lintur gyűjtéséből

EURÓPAI INTEGRÁCIÓ – GONDOK ÉS REMÉNYEK

Magyarország és Szlovákia hamarosan bekövetkező uniós integrációjával az Európai Unió ki fog terjedni kelet felé, és ezzel együtt a két ország (majd néhány esztendővel később Románia is) az unió keleti határára kerül. Azaz Magyarország, Szlovákia (és később Románia) keleti határa egyszersmind az unió határa is lesz. Maga a közép-európai (hogy Németh László szavát használjam: a „köztes európai”) térség azonban korántsem lesz olyan egységes, mint a nyugat-európai régió. Ezt a térséget ugyanis hagyományosan egy igen mély történelmi, művelődéstörténeti törésvonal vágja ketté. Ez a történelmi törésvonal egyszersmind dezintegrációs tényező is, amely korábban (például a török birodalom 18. és 19. századi „visszavonulása” után, a 19. század európai liberalizmusának kiteljesedése idején vagy az első világháborút követő korszakban) rendre lehetetlenné tette, hogy a közép-európai régió nemzeti és államai (Lengyelországtól Bulgáriáig és Magyarországtól Romániáig) a közös térségi érdekek jegyében összefogjanak.

A közép-európai történelmi és civilizációs törésvonal a térségen észak-dél irányban vonul végig. Ettől a törésvonaltól nyugatra a nyugati kereszténység, kultúra és mentalitás, keletre a keleti kereszténység, kultúra és mentalitás rendezkedett be. A nyugati régió Róma (és Athén), a keleti Bizánc örököse. A régió két fele közti alapvető eltérés az ember alkotta „második természet” világában is tanulmányozható: az észtszázági Tallinnban és az erdélyi Brassóban találjuk meg az utolsó gótikus templomokat, Lembergben az európai barokk legkeletibb emlékeit – mindezekről keletre, délkeletre pedig a bizánci ortodox kultúra emlékműveit. Az utóbbi évtizedekben (Trianon után) az ortodox–bizánci kultúrkör mélyen benyomult a nyugati övezetbe is, erről tanúskodhatnak például a szatmári, nagyváradi, aradi, kárpátaljai és bácskai görögkeleti templomok.

A törésvonalnak természetesen nemcsak művészettörténeti, hanem mentalitástörténeti következményei is vannak. A nyugati társadalmak erősen tagoltak: az arisztokrácia, a nemesség, a polgárság, az értelmiség, a parasztság és a munkásság mindenütt kialakította a maga szervezeteit, intézményeit, és ezeknek a szervezeteknek az értelmét az autonómia gondolata jelölte meg. A társadalom működése és fejlődése mindig ezeknek a szervezeteknek és intézményeknek az összjátéka: konfliktusaik, kompromisszumaik, együttműködésük nyomán jött létre. Ennek az együttműködésnek a sikerét a kölcsönösen elismert vagy éppen kiküzdött szabadság tette lehetővé. A nyugati ember mindig független személyiségnek tekintette magát, illetve arra törekedett, hogy ilyen legyen. A lengyel, a magyar és a horvát nemesség vagy a cseh, a szlovén és az erdélyi szász polgárság mindig kényesen ügyelt a maga személyes és közösségi autonómiájára. A keleti társadalmak ezzel szemben kevésbé tagoltak, egy viszonylag vékony uralkodó réteg alatt a kiszolgáltatott köznép igen széles körű sokasága helyezkedik el, és a keleti ember nem szabad személyiség, hanem alattvaló. Következésképp más a nyugati és más a keleti politikai kultúra. Ez még

a kommunista diktatúrák körülményei között is kitapintható volt: a lengyelek, a csehek, a magyarok helyzete egészen más volt, mint a Ceausescu-rendszer totális rémuralmának kiszolgáltatott romániai polgároké.

A közép-európai nacionalizmusok és a „klasszikus” közép-európai törésvonal következményei okozták, hogy a kommunizmus bukása után rendre megbuktak a mesterségesen létrehozott és kikényszerített regionális integrációk. A csehszlovák és a jugoszláv állam szétesésére gondolok. Csehszlovákiában a nacionalizmus feszítőereje működött, mindenekelőtt a szlovák nacionalizmusé, amely a második világháború éveiben (német birodalmi támogatással és befolyással) létrehozott Tiso-féle Szlovák Állam szuverenitását elevenítette fel. (Azzal a lényeges különbséggel, hogy akkor a terület déli sávja Magyarországhoz tartozott, és a független szlovák államot nem terhelték etnikai feszültségek.) Az egykori Jugoszláviában ugyancsak erősen érvényesültek a szerb és a horvát nacionalizmus hagyományai, mellettük a civilizációs törésvonal is konfliktusokat okozott: a szerbek és horvátok, szerbek és szlovének között. Sőt, éppen a civilizációs törésvonal okozhatta azt, hogy a jugoszláv integráció nem békés körülmények között bomlott fel (mint a csehszlovák), hanem egy totális és véres háború közepette, olyan pokoli eseményeket produkálva, amelyekre egyáltalán nem voltak felkészülve a századvégi – fél évszázada viszonylag békésen élő – európai nemzetek.

Mindez, amiről eddig beszéltem, történelmi értelemben is hosszú időn át akadályozta a közép-európai térség máskülönbén szükséges gazdasági és politikai integrációját, és ennyiben akadályozta a távlatosabb európai integrációt is. Holott az európai integráció több évszázados eszméje mindig is ebben a gondolatkörben képzelte el a kontinens népeinek és közöttük a közép-európai nemzeteknek a megbékélését és együttműködését.

Érdekes adalék mindehhez a Dominique és Michele Frémy szerkesztésében Párizsban minden esztendőben új kiadásban a közönség elé kerülő *Quid* című enciklopédia, amely az európai integráció történelmi előzményeinek ismertetése során hivatkozik Pierre Dubois (Szép Fülöp korának neves törvénytudója) 1310-es „keresztény köztársaságot” és nemzetközi döntőbírásgot javasoló törvénytervezetére, William Penn 1693-as európai béketervére, I. Napóleon 1805-ös törvénykönyvére, amely egy európai jogrend magalapozását tűzte ki célul maga elé, Lamartine-nak, a neves francia költőnek és a negyvennyolcas párizsi kormány külügyminiszterének európai egységet sürgető manifestumára és más dokumentumokra, köztük báró Wesselényi Miklós 1842-es tervezetére (*Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében*), amely egy közép-európai konföderáció eszméjét vetette fel.

Valójában ezeken a történelmi nyomokon haladt gróf Coudenhove-Kalergi 1923-ban kidolgozott „páneurópai” tervezete (amely különben igen népszerű volt az 1920-as évek transzilvánista gondolkodóinak körében), a francia Edouard Herriot 1925-ös francia–német szövetségi elképzelése vagy Aristide Briand 1929-es *Etats Unis d'Europe* (Európai Egyesült Államok) című munkája, majd később

az európai unió gondolatának az a kibontakozása, amely a második világháborút követő esztendőekben történt olyan államférfiak tevékenysége nyomán, mint a francia Robert Schuman, a német Konrad Adenauer vagy éppen az angol Sir Winston Churchill, aki már a második világháború idején (pontosan 1943-ban) javasolta egy „Európa Tanács” felállítását.

Az európai integráció eszméje azóta teljes mértékben átalakította a kontinens országainak életét és most már átalakítja Magyarország és Szlovákia, néhány esztendő múltán pedig Románia életét is. A közép-európai régióban az utóbbi két-három esztendő során kétségkívül sokat erősödtek az integrációs politikai stratégiák: ennek jele az is, hogy meggyengültek vagy radikálisan átalakultak az egykori kommunista pártok utódszervezetei, gyengülni látszik a nacionalista etatizmus, és több helyen is azok a középpártok (a szociáldemokrácia és a kereszténydemokrácia pártjai) erősödnek, amelyek szakítani kívánnak a diktatórikus korszak politikai kultúrájának hagyományaival, és a közép-európai – európai – integrációban látják az egyedül eredményesnek tetsző, új nemzeti stratégiát.

A közép-európai integráció ügyének bármily csekély előrehaladása a régió minden népe és országa számára fontos nyereséget jelent. Csakhogy az integrációs folyamatok kormány szintű előkészítésének és irányításának ügye, a kilencvenes évek kezdetéhez képest, sajnálatosan elakadt. A nemrég még oly ígéretes közép-európai együttműködés (Pentagonále, Hexagonále), illetve a „visegrádi hármak” ügye nem mutatott előrehaladást, sőt a délszláv konfliktusok és a csehszlovák állam felbomlása következtében inkább visszaesett.

Az integrációs folyamatok előrehaladását nagyban segítik a térség gazdasági integrációjában tapasztalt látványos sikerek (például a magyarországi nagyvállalatok térnyerése Romániában és Szlovákiában), ugyanakkor hátráltatják a politikai szférában tapasztalt kedvezőtlen folyamatok, így a nacionalista és etatista áramlatok felerősödése, a szélsőséges ideológiai, politikai irányzatok (általában az antiszemitizmus, Romániában a magyarellenesség, Szlovákiában a cigányellenesség) előretörése, a szinte minden közép-európai társadalomban tapasztalható idegengyűlölet és intolerancia.

A közép-európai értelmiségnek éppen ebben a zavaros helyzetben lenne különleges szerepe és felelőssége a nemzetek közötti megbékélés, az etnikai és társadalmi tolerancia ügyének szolgálatában. Csakhogy az értelmiség (és különösen az alkotó értelmiség, például az írástudó réteg) időközben a politikai erők, a politikai pártok által (talán nem tudatosan, ámbar ez sem zárható ki) uralt helyzet foglya lett, és kiszolgáltatottságában nem egyszer kénytelen eleget tenni a pártpolitikusok igényeinek és követeléseinek. Márpedig a maga szellemi és erkölcsi függetlenségében megrendített értelmiségi elit nem lehet képes arra, hogy kellő eréllyel szolgálja és érvényesítse az európai értékeket, az európai integráció kulturális követelményeit.

A posztkommunista országokban (a régi hagyományokhoz és különösen a hetvenes-nyolcvanas évek világához képest) kétségtelenül háttérbe szorult a

kultúra, különösen a magaskultúra ügye. Radikálisan megváltoztak a kulturális fogyasztás szokásai, mára jóval kisebb a közép-európai (a magyarországi, a romániai, a szlovákiai) kulturális piac, mint két évtizeddel ezelőtt. Mindez jól kitapintható a könyvkiadás, a színház- és koncertlátogatás adatainak alakulásában. A magaskultúra helyett a tömegkultúra, nem egy esetben az ízlésromboló termékek kaptak teret, a nemzeti kultúra hagyományai háttérbe szorulnak egy globalizációs álkultúra agresszív előretörésével. (Mindennek szomorú példája az úgynevezett „valóság-show-k” közönségsikere!)

Az európai integrációs folyamatok ugyanakkor igen előnyös változásokkal is járhatnak a közép-európai régióban, kivált a magyarság esetében, amely Trianon után bizonyára először kerülhet abba a helyzetbe, hogy – az európai integrációval együtt – valamennyire érvényesíteni tudja a maga nemzeti integrációra vonatkozó stratégiai követelményeit. Ennek a nemzeti integrációnak lehetnek volna eszközei az 1938–1941-es határmódosítások, ezeket azonban a szélsőjobboldali nagyhatalmak tették lehetővé, és háborús vereségükkel a revíziós politika minden esélye megsemmisült. Vagyis a magyar nemzeti integráció mára csak az európai integráció tágasabb keretében képzelhető el.

Ebben a tágasabb keretben lehetne felépíteni a Kárpát-medencei magyar kisebbségi autonómiák rendszerét, amely például a Székelyföld kérdésének megoldását jelentheti. Jól tudom, hogy bukaresti kormánykörök szeretnének úgy tenni, mintha a nemzetiségi autonómiák intézménye nem férne össze az Európai Unió szellemiségével és intézményi rendjével. Ez egyszerűen nem igaz, tekintettel arra, hogy Nyugat-Európában, illetve magában az unióban több kisebbségi-nemzetiségi területi autonómia is létezik és működik: például a déltiroli osztrák (német), a spanyolországi katalán, a finnországi svéd (és így tovább) területi autonómia. Ezeknek a területi autonómiáknak a kialakítását nem szabad és nem lehet megakadályozni a közép-európai térségben sem.

A nemzeti integráció stratégiájának egy második területe az úgynevezett „kettős állampolgárság” intézménye, amely körül éppen az utóbbi hónapok során meglehetősen kiéleződtek a nyilvános viták. Vannak Kárpát-medencei magyar régiók (például a Vajdaság), amelyek ennek a jogintézménynek a létrehozásában látják a kisebbségi magyarság hatékonyabb anyaországi védelmezésének lehetőségét, más vélemények szerint viszont a „kettős állampolgárság” lehetősége minden eddiginél nagyobb lendületet adna a Magyarországra történő tömeges áttelepülésnek, és ezáltal a Vajdaság és Kárpátalja amúgy is megfogyatkozott magyarsága az áttelepülést választaná. Márpedig nem lehet nemzetstratégiai érdek az, hogy hosszú évszázadok óta magyarok lakta területek, például a Vajdaságban Szabadka vidéke és a Tisza-mente vagy Kárpátalján Beregszász vidéke elveszítse magyar etnikai, történelmi és kulturális jellegét.

A „kettős állampolgárság” intézménye körül amúgy is igen sok a jogi zavar: például nem tudni, hogy ez az intézmény vajon a magyar választójogot és társadalombiztosítási rendszert is kiterjesztené a „kettős állampolgársággal”

rendelkező magyarokra, vagy csupán más előnyöket, például szabad magyarországi munkavállalást és áttelepülést adna nekik. Maga a „kettős állampolgárság” jogintézménye egyébként nem ismeretlen az európai joggyakorlatban, sőt a közép-európai joggyakorlatban (például Szlovákiában és Horvátországban) sem. Mindenesetre igen alaposan meg kell fontolni, és a nemzetközi jognak, valamint a Magyarországgal szomszédos államok joggyakorlatának keretei között is el kellene helyezni ezt az intézményt, amely nyilvánvalóan nem hozható létre a magyar törvényhozás és kormányzat egyoldalúan kinyilvánított akaratával. Magam rokonszenvesnek és megvalósíthatónak tartom a „kettős állampolgárság” intézményét, abban mindazonáltal biztos vagyok, hogy létrehozása még igen sok előkészítő munkát és ezen túl is bölcs megfontolást követel.

Lehetnek és léteznek a nemzeti integráció politikájának „alulról” kezdeményezett, spontán módon szerveződő, csendesebb változatai és módszerei is. Ezek a politikai módszerek szinte észrevétlenül, mégis kétségtelenül teret kaptak a mögöttünk levő esztendőkből, és talán még nagyobb teret fognak kapni a közeli jövőben. Az egymással szomszédos „alrégiók”: például a Nyugat-Dunántúl (Vas és Zala megye) és Stájerország, a Délnyugat-Dunántúl (Zala megye) és Szlovénia, a Felső-Tisza-vidék és Kassa, valamint Beregszász környéke, Szeged, Szabadka, Arad és Temesvár körzetének magyar-szerb-román térségei máris igen előnyös és eredményes gazdasági és kulturális kapcsolatban állnak egymással. Ennek az együttműködésnek igen nagy múltbeli előtörténete és hagyománya van, hiszen a Dunántúl és az osztrák tartományok vagy éppen a Felső-Tisza-vidék és az abaúji, ungi, beregi vidék gazdaságilag korábban is jól kiegészítették egymást, és az így létrejövő gazdasági együttműködésre épültek rá a kulturális, sőt személyes – családi – kapcsolatok.

Az első világháború után még mindig éles választóvonalat képező és szinte mitikus szerepet betöltő politikai határok fölött ezek a hagyományos területi, gazdasági, kulturális és személyes összeköttetések kezdenek ismét érvényesülni. A regionális kapcsolatoknak bizonyos mértékig kiépültek az intézményes keretei is: korábban az Alpok–Adria Munkaközösség, újabban a Tisza–Kárpátok-egytműködés vagy éppen a Dunántúl délnyugati megyéinek együttműködése Szlovéniával (amelyet a már felépült vasúti összeköttetés is fejleszteni fog). Ezeket az intézményi kereteket kellene okos kormánypolitikával támogatni és találékony regionális együttműködéssel, „népi diplomáciával” még jobban megalapozni, kiteljesíteni.

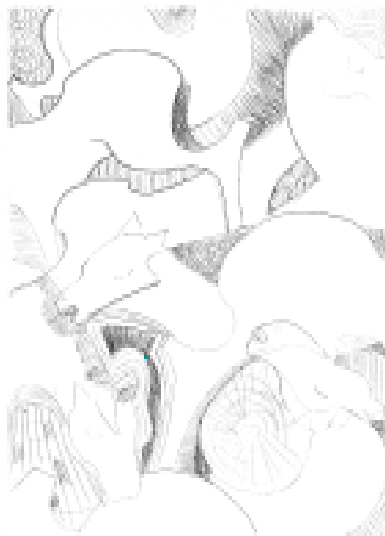
E regionális együttműködések azonban, sajnos, törékennyé teszi az a „nemzetállami” politika, amely törvénytörően mindig a gazdasági autarchiát részesíti előnyben az érdekek összehangolásával és az alkotó együttműködéssel szemben. Ez a „nemzetállamot” építő, etnocentrikus politika természetesen nem kedvez az „alulról” szerveződő regionális integrációknak, de úgy tetszik, minden politikai ideológiánál és erőszakosan érvényesített államrezonnál vannak

tartósabb és eredményesebb szükségszerűségek, folyamatok. Így a regionális integrációnak is vannak nehezen elszakítható „hajszálygyökerei”, amelyek a legkisebb enyhülés esetén is újra megtalálják egymást.

Ilyenek azok a gazdasági érdekek, amelyeket jobban lehet érvényesíteni a regionális együttműködés keretei között, és remélhetőleg azok a kulturális kapcsolatok, amelyek a politikától függetlenül vagy éppen a politika ellenére erősítik a regionális összeköttetéseket. Az oly kívánatos közép-európai együttműködés most elsősorban a politika „alatt”: azaz a gazdasági folyamatokban és a politika „felett”: azaz a kulturális kapcsolatok körében fejlődhet tovább.

A Kárpát-medence, mi több, Közép-Európa és egész Európa ilyen kisebb-nagyobb gazdasági és kulturális régiókból épül fel, és ezeknek a régióknak a változatos együttműködése alapozza meg a kontinentális együttműködést, az összeurópai egységesülési folyamatokat. Az imént említettekhez hasonló regionális rokonság található például az észak- és (az imént említett) dél-tiroli övezet között (amelyek korábban szintén egyetlen közigazgatási egységet alkottak), vagy a keleti lengyel és a nyugati ukrán, a belorusz, a baltikumi vidékek között. Alighanem a szellemnek és a hagyománynak ez a színes és gazdag regionális mozaikja alkotja Európa lelkét. Régiók Európája? Beszélnek arról, hogy Európa államok, országok, nemzetek és kultúrák együttese, miért ne lehetne a tradicionális gazdasági és kulturális régiók hazája is? Hiszen, ha ezeket a régiókat s e régiók hosszú évszázadok során kialakult történeti karakterét megőrzi a változó időnek, igazából legjobb önmagát – kultúrájának belső gazdagságát és tradicionális szellemét – őrzi meg.

POMOGÁTS BÉLA

HOLLÓS ATTILA: CSOPEY LÁSZLÓ ÉLETE ÉS MŰVEI

A 19. század második fele, de a 20. század nagy része is a ruszin öntudat elsorvasztásának időszaka volt. Mindaz, ami a felvilágosodás és a reformkor évtizedeiben történt, megroppant a pánszláv ideológia agressziójában. Különösen vonatkozik ez az alakulóban levő ruszin irodalmi nyelvre. Elsősorban az orosz irányzat hódított, amely „kész” világkultúrát kínált, de jelen volt az ukranofil mozgalom is. A korábban kialakult élő ruszin nyelv ugyanakkor elsősorban az egyházi írásbeliségben jelent meg, elsősorban a munkácsi püspökség területén, mivel a komoly színvonalat képviselő eperjesi episkopális körzet az idegen áramlatok hatása alá került.

A ruszin irodalmi nyelv ekkoriban a ruszin elemekkel színezett orosz nyelv volt. A ruszin irodalmi nyelv legfontosabb kézikönyvének megalkotására a Magyar Tudományos Akadémia 1878-ban pályázatot hirdetett. Feltételei közt a legjelentősebb az volt, hogy a jövődő szótárnak elsősorban a „rutén népnyelvre” kell támaszkodnia. Az 1881. december 31-i határidőre elkészült Csopey László *Rutén–magyar szótára*. Rajta kívül még Mitrák Sándor nyújtott be pályázatot, ez azonban alapvetően orosz szótár volt.

Csopey szótáráról a bíráló bizottság, amelyben ott voltak a magyar nyelvudomány legtekintélyesebb képviselői (Budenz József, Ballagi Mór, Asbóth Oszkár), igen elismerőleg nyilatkozott: „*Habár a szótár nem teljes és nem hosszú, szorgos munka eredménye... A szerző állandóan szem előtt tartja a népi nyelvet, nem orosz szótárt írt, hanem rutén szótárt*”.

Szótára előszava szerint Csopey eredetileg hármas célt tűzött maga elé:

1. *a rutén szavakból lehetőleg teljes gyűjteményt adni;*
2. *a templomi szláv nyelvből felvenni a leggyakrabban használt szokat, és*
3. *több orosz szót is felvenni (itt a „több” valahány, néhány értelemben használandó!).*

Ez az utóbbi megjegyzés annál inkább helytálló, mivel Mitrák Ungváron kiadott orosz–magyar szótárára való tekintettel (részben annak tapasztalatait hasznosítva) Csopey a tervezettnél is kevesebb orosz szót vett fel szótárába. A ruszin szavak összegyűjtésében a korabeli szakirodalom mellett visszanyúlt a felvilágosodás korának irodalmi nyelvteremtő kísérletéig. Fontos megemlíteni, hogy Csopey szótára a ruszin nyelv hungarizmusainak tanulmányozásához is fontos segédletként szolgálhat.

A Csopey László életművét bemutató kötet önálló tanulmányként is helytálló előszava kihangsúlyozza, hogy az irodalmi nyelv és nemzetiségi hovatartozás kérdésében kialakított, Csopey szótárát is támadó moszkvofil szemlélet akaratlanul is károkat okozott a ruszin művelődésnek és iskoláztatásnak.

A 19. század nyolcvanas éveinek első felében Csopey több tankönyvet is írt, amelyek a beregi nyelvjáráson alapultak, figyelembe véve az addig domináns

lemák írásbeliséget is. Mivel nagyrészt magyar, kisebb részben szlovák tankönyveket dolgozott át ruszinra, szembe találta magát a nem megfelelő, nem adekvát szókinsz kérdéskörével is. Így bizonyos fokig nyelvújításra kényszerült. Az általa alkotott ruszin szavak főképp tükörszavak, illetve idegen szavak adaptációi.

Csopey László tudatában volt a jelentős tájnyelvi különbségeknek, ezért fokozottan törekedett arra, hogy mind a tanítók, mind a diákok a lehetőség szerint megértsék. Részben ennek köszönhető határozottan fonetikus írásmódja. Az előszó szerzője, Udvari István szerint „*a fonetikus elv alkalmazásában talán ő ment Sztripszky Hiador fellépéséig a legmesszebb*”.

Csopey László nyelvi koncepciója és az oroszra alapuló „jazicsije” párhuzamosan volt jelen a Trianon előtti ruszin értelmiség nyelvhasználatában, az első azonban nem vált dominánssá a lapokban, szépirodalmi alkotásokban. A századfordulón pozitívan nyilatkozott Csopey műveiről Szabó Eumén, aki az értelmiségen belüli megosztottságot igen károsnak tartotta a ruszin nép szempontjából. Ugyancsak pozitívan ítélte meg Csopey szótárát a fiatal Volosin Ágoston, aki terjedelmes szójegyzékében hasznosította ezt a kézikönyvet is. Negatívan viszonyult ehhez az irodalmi nyelvteremtő kísérlethez a költő Pavlovics Alekszander, aki a népnyelvi orientáció mellett elsősorban a hungarizmusok használatát kifogásolta. Az ebben a megítélésben rejlő politikum már előre vetíti a Trianon utáni állásfoglalásokat. A russzofilek lekicsinyelték és elítélték, a magyar asszimilációs törekvések szolgáltójának tartották Csopeyt, az ukranofilek értékelték népnyelvi adatait (az ukrán nyelv dialektusaként). A szovjet időkben reakciós személyiségként ítélték meg szerzőnket, az ukrán filológia azonban továbbra is értékelte munkáit, mint a lexikográfia forrásait. Csopey életművének mai és jövőbeni értékelését illetően igen találóan állapítja meg a bevezető tanulmány szerzője, hogy az „*függ majd a ma is formálódóban levő, helyi népnyelven alapuló kárpátaljai ruszin irodalmi nyelv jövőjétől*”.

A bevezetőt követően a könyv szerzője, Hollós Attila Csopey László származását és életútját mutatja be igen részletesen, már-már családtörténeti pontossággal. Érdekességgé kell megemlítenünk, hogy a későbbi nyelvész, mű- és szakfordító matemaika–fizika szakon végzett. Számos természettudományi és földrajzi munkát fordított magyarra, de maga is írt az adott korszakban úttörő jellegű tanulmányokat. 1887-től a *Természettudományi Közlöny* és a *Pótfüzetek* társszerkesztője volt. A budapesti (akkori) V. ker. főgimnázium (Berzsenyi Dániel Gimnázium) tanáraként élénk természettudományi felvilágosító munkát folytatott. Több szakmai egyesület, társaság megbecsült és aktív tagja volt.

Filológiai elkötelezettsége azonban nem véletlen, már egyetemista korában látogatta a legjobb nyelvészek előadásait, tanárként egy időben együtt tanított Ady Lajossal és Benedek Marcellal. Nyelvtudását hasznosítva magyarra fordította Gogol, Krilov, Puskin, Turgenyev, Dosztojevszkij, Szaltikov-Scsedrin és Lev Tolsztoj számos művét. Az orosz irodalom magyar, illetve a magyar irodalom orosz fordításaival kapcsolatban több irodalomelméleti írást tett közzé. Néprajzi és nyelvészeti munkássága is igen jelentős.

Ami alapszakmáját illeti, a természettudománnyal is sokat foglalkozott írásaiban, átdolgozott és magyarul kiadott fontos útleírásokat, természetleíró köteteket, illetve a szaklapokban közölt rendszeresen a természettudománnyal, földrajzzal stb. kapcsolatos tanulmányokat. Kuriózumként kell itt megjegyeznünk, hogy ő írta az egyik első fényképészeti segédkönyvet. A ma ruszin kultúrája számára azonban szótára mellett tan- és segédkönyvei a legjelentősebbek.

A jelen, kis terjedelme ellenére is rendkívül színvonalas kötet két fontos könyvének címlapját, a szótár néhány részletét, valamint névmutatót tartalmaz. Igen fontos kiegészítése a könyvnek a Csopey-életmű mai hasznosításának példatára: az utóbbi időben megjelent ruszin nyelvű könyvek jegyzéke.

A könyv szerzője, Hollós Attila az ELTE tanára, a kiadvány egésze azonban a nyíregyházi főiskola ruszin műhelyének tevékenységét és a szakma máshol dolgozó képviselőinek hasznos együttműködését, összefogó szándékát, a ma még csekély számú ruszin filológusgárda egységes törekvését jelzi. Színvonalas munka: biztos kapaszkodó a ma felbolydult, gyakran politikával átszótt ruszin kultúra irányzatai közt. (*Hollós Attila: Csopey László élete és művei. Nyíregyháza, 2004., 112 p., Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae 5.*)

NAPTÁR–ALMANACH 2004

A ruszinok először öt éve megjelent, kerületi kiadású naptára mára a ruszinság egészére kiterjedő évkönyvévé fejlődött. A fél évtizedes jubileumot eseményekben, évfordulókban gazdag év tette igazán jelentőssé. Ez volt a Duhnovics emlékének és munkásságának szentelt év, ekkor tartották a Ruszinok VII. Világkongresszusát Eperjesen, ez volt a Rákóczi-év, ebben az évben avatták boldoggá Vaszil Hopkát, és ekkor emlékeztek meg Jevgen Fencik (Fenczik Jenő) halálának századik évfordulójáról. Ugyancsak 2004-ben volt Hodinka Antal akadémikus születésének száznegyvenedik évfordulója, 130 éve született Kárpátalja kórusmozgalmának egyik megszervezője, Boksay János, és 150 éve Roskovics Ignác festő.

Mindezekről az eseményekről az egyházi naptárt és a fontosabb események felsorolását követően az évkönyv részletesen megemlékezik. Szerencsés egybeesés, hogy a ruszin világkongresszus beszámolóinak jelentős része egybeesik azokkal a főbb témakörökkel, amelyekről az évkönyv műfaji elkötelezettségénél fogva egyébként is megemlékezik. Az egyik legjelentősebb tanulmány (Vaszil Szocska-Borzsavin munkája) Duhnovicsról és koráról nyújt átfogó képet, a kérdéskör közép-kelet-európai összefüggéseit is felvázolva, míg Jelen Ruszinkó a ruszin kultúra klasszikusának korszerűségéről elmélkedik.

Valerij Pagyák tudós filológusként sem tud szabadulni kiadói elkötelezettségétől: a ruszin könyvkiadás jelen helyzetéről nyújt átfogó képet. Udvari István mind tudósként, mind a ruszin könyvek világra segítőjeként, a nyíregyházi főiskolai műhely vezetőjeként Hodinka Antaltól és Csopey Lászlóról emlékezik meg elemző mélységű tanulmányokban. Ki kell emelnünk még az észak-amerikai ruszinisztika legismertebb képviselőjét, Paul Robert Magocsit, aki a ruszinságról

etnogeográfiai és történelmi elemzést nyújt, igen gazdag apparátust felvonultatva. Tanulmánya rendkívül izgalmas és párbeszédre ingerlő.

A kötet valamennyi írásáról, szépirodalmi közleményeiről és színvonalas illusztrációs anyagáról e pár sorban nem írhatunk részletesen, hiszen az egy bővített tartalomjegyzék lenne. A könyvismertetés azonban szakmai elnevezése szerint kritika, így a pozitívumok felemlítése és kiemelése, értékelése mellett néhány apróbb észrevételt is kell tennünk. Az egyik a kiadvány hasznosságát növelhetné. Az évkönyv ugyanis, nagyon helyesen, nagy részében ruszin nyelvű. Az egyes fontosabb tanulmányokat követően talán nem ártana egy magyar nyelvű rezümé, ahogy a magyar nyelvű tanulmányoknak is használna egy ruszin nyelvű összefoglaló.

A gazdag illusztrációs anyag, különösen ha reprodukciókról van szó, nem jelent gondot, fényképek esetében azonban (még akkor is, ha azt térítésmentesen kapja a kiadvány) a szerzői jogi törvény értelmében fel kell tüntetni a fotó készítőjének nevét. Ez jelen esetben bizonyosan nem fog gondot okozni, de a jövőben érdemes ezt a formáságot is betartani.

Reméljük, a szép és gazdag kiadvány az érdeklődők széles köréhez jut el, s ami nem másodlagos szempont, megtalálható lesz a fontosabb közkönyvtárak polcain is. (*Kalendar–almanach na 2004 god. Kiadja a Józsefvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, a ruszin értelmiség országos Hodinka Antal Társasága. Budapest, 2004.*)

„ZEMLJA, EVROPOM ZOHABENA”

Ellentmondásai, az ígért, de valójában soha meg nem adott autonómia, a véglegessé vált és etnikai szempontból nem túl szerencsés demarkációs vonal, a sokban Prága felől sugallt nyelvi és politikai megosztottság, a népellenes gazdaságpolitika ellenére Ruszinföld két évtizedes ún. „csehszlovák” időszaka rendkívül jelentős időszak volt. A pozitívumokat keresve elsősorban az e tájat önmaguk és a nagyvilág számára is felfedező írók, tudósok nevét kell említenünk. Elsőként mindenkinek *Ivan Olbracht* neve és kárpátaljai vonatkozású írásai jutnak eszébe, de az irodalomban otthonosabban mozgó értelmiségiek *Jaroslav Zatloukal*, a jelen kötet szerzőjének munkásságát is ismerik. A helytörténeti látókörről azonban tágabb, ezért kell ismernünk *Jiri Kral* munkásságát. A cseh antropológia megalapítója pozsonyi egyetemi tanárként vállalta magára Kárpátalja földrajztudományi feltárását. Megalkotta a tájegység kétkötetes geográfiai bibliográfiáját, foglalkozott a településtörténet kezdeteivel és egyedülálló felmérést készített a Borzsa folyó medencéjének antropológiai geográfiájáról. Mindezt azért tartja rendkívül fontosnak a szerző, mert az ott élő ember környezetét, létfeltételeit stb. bemutató szakirodalom is az irodalom, ha úgy tetszik, az írásbeliség része: a közösség kultúrtörténetének fontos alapköve.

Visszatérve a szűkebb értelemben vett szépirodalomra, Zatloukal könyvecskéjének esetleges magyar címfordítása többértelmű: egyszerre jelent magára

hagyott, illetve elfelejtett földet. A két szinonima közt feszülő gondolati ív a költészet eszköztárának egyik fontos eleme.

A ruszin kultúra iránt elkötelezett, a *Kárpátalja Barátainak Klubját* és a *Kárpátaljai Kiadót* létrehozó pozsonyi tanár versei közül a műfordító, Igor Kercsa értelemszerűen a tájhoz és történelemhez leginkább kötődő opusokat ültette át az alakulóban levő ruszin irodalmi nyelvre. Találkozhatunk a cseh szerző egyik legismertebb költeményével, a *Kárpátaljai zsoltárral*, de árulkodnak a poéta elkötelezettségéről a helynevek is: Uzsok, Ungvár, Polonina Borzsava, Munkács, Hoverla, illetve a belső szövegekben a Fekete-Tisza vagy éppen a hullámain legendákat hordó folyó alsóbb folyásánál Ardó olyan kulcsszavai ennek a tájnak, amelyek minden itt élő nemzet, nemzetiség, kisebbség és népcsoport számára a szülőföld, az otthoni táj üzenetét hordják.

Maguk a versek a legjobb közép-európai lírai hagyományt képviselik mind formailag, mind mondanivalójukban. A fordító jól él a befogadó nyelv viszonylagos ritmikai szabatoságával, igyekszik az eredeti versdallamot rekonstruálni.

Alig több mint tucatnyi vers, de a Pudkarpatija Kiadó tudatos feladatvállalásában igen jelentősek. A tudatos szándékot jól jelzik a sorozatnak a kötet

végén felsorolt korábbi kötetei, köztük azoknak a szerzőknek a nevével (Petőfi Sándor, Ivan Olbracht), akik Kárpátia kultúrájának meghatározó egyéniségei, példaképei.

Igen érdekesek és figyelemreméltóak a leginkább a szecesszióra emlékeztető iniciálé-rajzok, a már-már mitikus indák, rajzok, szimbólumok. A szerzőt nem vagy kevésbé ismerő olvasók számára a fordító rövid utószava jelent eligazítást, biztos fogódzót. (*Jaros/z)lav Zatloukal: Zemlja, Evropom zohabena. Edicija Pudkarpatija, Uzsorod, 2002.*)

S. BENEDEK ANDRÁS

SORSMONOGRÁFIA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR SORS ÍRÓJÁRÓL

Botlik József: A hűség csapdájában. Kovács Vilmos (1927–1977).

Pályakép és korrajz

Kárpátalja, e „töredék hazácska” elszakított (s jellegzetes költői szimbólumsugallatok szerint magát gyakran „vergődő” vagy „hontalan” szélként érzékeltető) magyarságának történelmi hányattatásairól, s a „kettős” (vagy többszörös – emberi-társadalmi és nemzeti-etnikai) elnyomatás hosszú időszakáról, de a mindennek ellenére elfojthatatlan értékteremtés folyamatairól is az utóbbi bő évtizedben hitelesen szóló könyvek, írásművek sokasága látott már napvilágot, és öröndetesen egyre több köztük a nagy távlatú, szintézis-jellegű, átfogó-összefoglaló munka. S. Benedek András, Dupka György, Keresztyén Balázs, Penckófer János, Fedinec Csilla és mások ilyen típusú művei mellett és után a művelődés- és irodalomtörténész Botlik Józsefnek, Kárpátalja kiváló társadalom- és nemzetiségtörténeti kutatójának jelent meg új könyve, amely a legendás íróról, Kovács Vilmosról rajzol biográfikus részletességű pályaképet – beleágyazva azt egy egész korszak politikai, szociológiai, kultúrhistoriai, mentalitástörténeti összefüggéseibe.

Az 1927-től 1977-ig mindössze ötven évet élt Kovács Vilmos (akinek a hetvenes évek elejétől sokáig még a nevét sem lehetett leírni a szülőföldjén) az első olyan kiemelkedő egyénisége volt a második világháború utáni kárpátaljai írói-értelmiségi nemzedékeknek, aki életútjának, munkásságának mintegy jelképes, paradigmaticus erejével a mostoha sorskörülmények között is önmagára eszmélő-ébredő kisebbségi magyar közösség különleges, erjesztő hatású alakjává: egyszerre szimbolikus jelentőségű reprezentánsává és úgyszólván karizmatikus szellemi vezérévé is válhatott (önmeghatározása szerint: „egy kis zárt közösség szószólójává”). Az ötvenes évek pusztító sivárságát megtörve először az ő fokozatosan kibontakozó lírikusi és prózaírói életművében szólaltak meg magas művészi színvonalon azok a sorsgondok és keserű léttapasztalatok, amelyek azután a hatvanas évek derekán – sok küzdelem árán és cenzúrázva – kiadott (s majd nyomban betiltott) fő művét (az újólag – második /M. Takács Lajos gondozta/ kiadásban – csak sokára, a rendszerváltozáskor közzétett), *Holnap is élünk* című regényét is telítik. A szociális igazságosságra való törekvés eredeti baloldali, szegénységparti eszmeisége felől érkező író hamar felismerte az alullévők társadalmi eszményeit elorzó és lejárató, embernymorító diktatúra terrortermészetét, a kisebbségi kiszolgáltatottság mibenlétét, s a hatvanas évek egyetemes magyar irodalmának oknyomozó-számvető, erkölcsfaggató, társadalomkritikai szemléletű regényvonulatába illeszkedő művében éles alakrajzok és cselekménymozzanatok villanófényében tárta fel személyiség és közösség profán

kálváriáját a szovjet lágerkommunizmus gyilkos tombolásában. Irodalmi alkotásba foglalta (Sarkadi Imre, Sánta Ferenc vagy az erdélyi Sütő András, Kányádi Sándor, a felvidéki Dobos László és mások nemzedéktársaként, s velük rokonuló szellemiséggel) a nemzeti megalázottság gyötrelmét, a fullasztó, szenvedésfokozó kudarcélményekből fakadó kínzó kilátástalanságot, s a csipetnyi reménnyel színezett élni akarás tragikus-katartikus közérzetét. A háború végén a megszálló szovjethatalom által halálos gyűjtőhelyekre, kényszermunka-táborokba, gulágokra bevonatoltak elhurcolt mintegy félszáz ezernyi és felerészben elpusztult magyar férfilakosság (és azok elárvult családjainak) pokoli megpróbáltatásaitól a nonkonformista-szókimondó és jóhiszeműen igazságkereső, szellemi szabadságvágygal teli művész-értelmiségi önfelépítő-önmegvalósító hadakozásain át a hatalmi bürokrácia aljas manipulációkkal és retorziókkal működtetett erőszak-mechanizmusáig számtalan vetülete mutatkozik meg azoknak a szinte az elviselhetetlenségig fajuló kollektív élményköröknek, amelyek mintegy definiálják a kárpátaljai magyar sorsot, s amelyek metszően tiszta ábrázolásával ez a társadalmi-lélektani, önéletrajzi-önvallomásos (és sok tekintetben „kulcsregényszerű”) művészregény a kárpátaljai magyarság egészének az autentikus sorsregényévé emelkedhetett. „Festő hőse egy kisvárosi művészi szövetségben tisztázni szeretné a múltat, értelmesen berendezni a jelent és előkészíteni az értelmes jövőt. Első szembenézés ez a regény a valóságos kárpátaljai állapotokkal” – szögezi le Czine Mihály; „Ez a regény a kárpátaljai magyarság több egzisztenciális és morális problémáját vetette föl, mint az egész addigi irodalom együttvéve” – állítja Görömbei András, elemezve összetett időszemléletének, elbeszélés-technikájának modern átvetítő, tömörítő jegyeit is; benne „az egyén útja a közösség útja nélkül nem is létezik” – írja Penckófer János. Vagyis a bűntelen bűnhődés, az ártatlan áldozatiság brutálisan nyers konkrétságától az etikai eszmélet metafizikai szférájáig terjed ennek a megrendítő helyzettudatnak, sorslátásnak a horizontja, s ekképpen, ezekben a dimenziókban fonódik össze tényleges életvalóság, személyes és szerzői sors, fiktív-ábrázolt regénybeli világállapot és magának a regénynek a hányattatása. Amelynek során, a regényről rendezett (1965-ös) viták tüzeiben már örökérvényűen hangoztatta az író: „Az irodalomnak kötelessége kimondani az igazat.” A Pomogáts Béla megállapítása szerint „szerencsétlen sorsú” Kovács Vilmos pályájának stációiban tehát elválaszthatatlan egymástól élet és mű, s a küldetéses vállalkozás példaátlító, lényegfelmutató minőségében szorosan összetartoznak a kisebbségi-önvédelmi megnyilatkozások és a művészi programformáló ambíciók – a képtelen, abszurd jelenségekkel drámaian megütköző irodalompolitikai csatározásoktól a fiatal nemzedéket (a néhány év alatt hatalmi úton szétkergetett *Együtt*-csoportot és Forrás Stúdiót) szervező-irányító tevékenységig. A folytonos szóláskorlátozás ellen perlekedő-lázadó, (vitáirattal, kollektív nemzetiségi jogokat vindikáló beadványokkal, petíciókkal is) tiltakozó attitűd szervesen terebélyesedik egyfajta valóban demokratikus polgárjogi szabadságküzdellemmé, autonómiaharccá, a magyar anyanyelvhasználat,

iskolakultúra, identitásvédő érdekképviselő lehetőségeit követelő bátor magatartáspéldává – miközben a prózaíró az egyetemes szorongást és a nyugtalan-zaklatott önreflexiót újszerű epikai eszközökkel kifejező korabeli modern európai, sőt világirodalmi kontextusokhoz tud ösztönösen-tudatosan kapcsolódni, a csillagtávoltól Vereckéig, a szülőföldtől a mindenségig táguló tekintetű lírikus a konfesszionális-metaforikus, szenvedélyesen expresszív-látomásos költészettípus sajátos felfrissítését végzi, s az autodidakta történettudós – élete utolsó éveiben, kitaszítottan („burzsoá nacionalizmussal” megbélyegezve és üldözötten), elesetten és mégis megfeszített kutatómunkával – pedig magyar őstörténeti értekezéseiben (többek szerint a háború utáni Kárpátalja legnagyobb magyarságtudományi teljesítményében) hivatásos szakembereket megszégyenítő invenciózus és perspektivikus felismerésekről ad számot, amelyek hosszú időre érvényes, különlegesen megtermékenyítő szempontokat vezetnek be a magyarság (nem kizárólagosan finnugor) eredetének sokoldalú megközelítéséhez. (Ezt a hősi vállalkozást temetői nekrológiájában Balla Gyula Julianus barát és Körösi Csoma úttöréséhez foghatónak minősítette.)

Mindez lenyűgöző életszerűséggel, emberközeli érzékletességgel tűnik elő Botlik József rendkívüli gazdagságú dokumentumanyagot (sajtcikkek, kéziratokat, levéltári adatokat, szóbeli közléseket, családi emlékeket stb.) mozgósító monográfiájából – amely agályosan precíz tudományos-filológiai megalapozottsága és egyedülálló információbősége mellett maga is olvasható valami hallatlan izgalmas életregényként. Mert a részletező politológiai, demográfiai, gazdaság-, sajtó-, intézmény-, iskola-, vallás-, sőt akár postatörténeti leírások is mind-mind abba az egységes koncepcióba tömörülnek, amely szerint a szerző a lehető leghitelesebben, leghűségesebben igyekszik hőse élettörténetének sorsdöntő vagy sorsfordító helyzeteit szinte percről percre való nyomon követésével elénk eleveníteni, másrészt pedig atmoszferikus korrajzzal demonstrálni – persze mindvégig tényszerűen, *sine ira et studio* – az örökös létvesztélyben őrlődő-porlódó magyarság egész legújabb kori történetének felháborítóan tragikus mivoltát. A méltatlanul szenvedő közösség és a belőle vétetett, érte felelősséget érző írástudó lelki összeforrottságában igazolni mindazt, ami erkölcsileg felemelő, de azt is megvilágítani, ami mindezzel szemközt türhetetlenségében megváltoztatásra, revízióra szorul. Ezért is kerülhet sűrűsödési középpontba a vérbeli „sorsmonográfiában” a „sorsregény”, a *Holnap is élünk* gondolati üzenete, illetve keletkezés- és kiadástörténete, vagy gondolkodtathat el a méltó megbecsülésre talán azóta is váró életmű pontosan adatolt recepciótörténete.

De lebilincselően életes adalékok hemzsegő rengetege dústítja a történelmi környezetrajz minden további elemét is. A Beregszász és Munkács között félúton fekvő Gát község (az író szülőfaluja) – s egyéb falvak, városok – telepéstörténeti jellemzése, a paraszti gazdálkodás szociografikus bemutatása, a hit- és szokásvilág vallástörténeti, néprajzi eszközökkel történő felidézése. S aztán a nagy fordulatok, kataklizmák számbavétele: Trianon, később a Magyarországhoz való 1938–39-es visszacsatolás, az újabb világháború, a hódító-gyarmatosító szovjet megszállás,

a népiirtó deportálások, a kolhozosítás, a „kuláktalanítás”, az egyszerű vandál templomrongálásig, temetőgyalázásig is fajuló ateista vallásüldözés, az enyhülés, az „olvadás” reménységei a hatvanas évek elején (amikor Szolzsenyicin reveláló regénye, az *Ivan Gyenyisovics egy napja* megjelent, vagy amikor az ungvári egyetemen megindult a magyar szakos tanárképzés), azután a „visszarendeződés”, s megint a fokozódó szorítások, az ukránosító-oroszosító magyarellenesség meg-megújuló rohamai (de a ruszinokat vagy a görög katolikus vallást rendeletileg semmisnek ítéelő eljárások-intézkedések embertelenségei is), a magyarság folyamatos etnikai visszaszorulása, zsugorodása nagyobb helységekben, többszámú magyar tiszaháti, illetve szórványvidékeken, a kulturális önszerveződés heroikus kísérletei évtizedeken keresztül – és így tovább napjainkig. Az ifjúkorában árvaságra jutott Kovács Vilmos édesapja is (aki tekintélyes munkásember, építőmester, a helyi magyar kulturális önszerveződés /például könyvtáralapítás/ tevékeny alakja volt, s aki a református templomra egyedül tette fel a toronygombot) a sztálini koncentrációs táborok (a „málenkij robot”) agyongyötört áldozata lett: a gulágokon szerzett (s feltehetően végkimerülésbe torkolló) betegségei vitték el röviddel hazatérhetése után. A ’44–’45-ös népiirtó deportálások mint a kollektíve bűnösnek tekintett magyarsággal szembeni megtorló akciók kétségtelenül nemcsak minden emberiséseget, de minden törvényességet is nélkülöztek: Botlik József pontosan és szakszerűen állapítja meg, hogy „a lakosságot semmilyen esetben nem szabad deportálni, lakóhelyétől hosszabb időre elszállítani, és munkatáborokban dolgoztatni. A hágai egyezmény leszögezi: az a megszálló hatalom, amely ezt megteszi, hadi bűncselekményt követ el. A Kárpátalját megszálló Vörös Hadsereg az előbbi, nemzetközileg elismert kötelezettségeket teljesen megszegte, ezért a Szovjetunió háborús bűntettet követett el a kárpátaljai magyarsággal szemben.” Ennek ellenére (vagy éppen ezért) minderről, a kegyetlen dühből is fakadó, megfélemlítő célzatú bosszúhadjáratról négy évtizeden keresztül beszélni sem lehetett; s az ártatlanul jogtalan hadifogságot szenvedett tízezrek (akiknek egyetlen bűne magyarságuk volt) méltó rehabilitációja pedig azóta sem történt meg. Mint ahogy a mai napig sem hatálytalanították vagy revideálták a kollektív bűnösség rágalmozó vádját, vagy azokat a hivatalos rangú, hamis magyarellenes propagandatéziseket, amelyek alapján Kárpátalját először (1945-ben egy bő esztendeig) külön szovjet tagköztársasággá, majd utána az ukrán állam részévé annektálták. 1944 őszén fogalmazták meg azt a kiáltványt („Manifesztumot”), amely az „ősi ukrán föld újraegyesítését” – vagyis a „kárpátontúli” területek Szovjet-Ukrajnába való bekebelezését – hirdette, arra hivatkozva, hogy „a Kijevi Rusz révén a mai Ukrajna századokkal előbb birtokolta a mai Kárpátalját, mint a honfoglaló magyarság”, noha a mai Kárpátalja sohasem tartozott a szláv őshazának tekintett Kijevi Ruszhoz, „sohasem volt része Ukrajnának, még határos sem volt azzal” – szögezi le Botlik József, elemelve a „telhetetlen birodalmi hódító területszerző akcióinak” politikai-ideológiai összetevőit. A „Manifesztumot” az önrendelkezéstől megfosztott magyarok közül is sokan aláírták, de kiderült: durva csalás történt, a hatóságok álnok módon

becsapták őket, orosz nyelvtudásuk hiányát kihasználva elhitették velük, hogy elhurcolt családtagjaik hazatérésére vonatkozó kérelmet írnak alá.

A kolonizációs, asszimilációs, genocid politika a színmagyar területek etnikai fellazítását végezte, a betelepítésektől kezdve a különböző törvénykezésekig, dekrétumokig. Az őshonos magyarság elnyomtatása (Sütő Andrásnak a trianoni szindrómával, az elszakított magyarság egészének helyzetével kapcsolatos, általánosan érvényes kifejezésével, fogalmi kategóriájával: a hungarocidium) így többszörössé vált: a totalitarizmus diktatúráján túl az internacionalizmus képmutató jelszava mögött meghúzódozó szovjet-orosz birodalmi és ukrán sovinszta törekvéseket is el kellett szenvedni. Megrendítő, ahogyan Kovács Vilmos és társai, követői a magyar óvodák, iskolák, kiadványok ügyében, érdekében megfogalmazott, reménykedő petícióikban és identitásvédő memorandumaikban a valódi marxizmusra, alkotmányosságra, a „népek barátságára”, a „lenini” nemzetiségi eszmékre hivatkozva olyan instanciákhoz fellebbeznek mintegy, amelyek szólamaikban, nyíltan valóban nem hirdették a magyarság vagy bármely nép, népcsoport szándékos elpusztítását; és megrendítő, ahogyan az államvédelmi erőszakszervezetek keltette fojtogató félelem légkörében konspiratív módon (a ma még nem nyilvános iratokat a KGB-s házkutatók elől olykor női fehérműük között vagy tyúkólcserep alatt rejtgetve), minden veszéllyel dacolva tudtak támogatókat szerezni, például az egyszerű falusiak körében is, fellépésük nyomtatékosítására.

Kovács Vilmos szellemi örökségének (amely a megannyi magyar és kisebbségi magyar író képviselte „vallani és vállalni”-eszmény jegyében olyannyira hitelesen értelmezhető) egyszerre irodalmi és nemzettörténeti jelentősége ma már vitathatatlan, s ennek minden vetülete feltárulkozik Botlik József könyvében – amely egyúttal méltó megemlékezés is „a költő és író születésének 75., halálának 25. évfordulóján”, ahogy az alcím feltünteti. Mert – amint a szerző Gortvay Erzsébet szavait egyetértően idézi –: „világosan látjuk már, hogy az ő irodalmi csatározásai indították el a kisebbségi polgárjogi küzdelmeket Kárpátalján”; s azt is, hogy bár „a változó, felgyorsuló idő maga alá temette azt a rendszert és társadalmat, amely annak idején kivetette magából Kovács Vilmost”, „azok, akik benne egykor a Kovács Vilmoséhoz hasonló esetekhez asszisztáltak, ma Pilátusként mossák kezeiket”. (*Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2003., Kárpátaljai Magyar Könyvek 114.*)

BERTHA ZOLTÁN

BALASSI BÁLINT HUSZTON

„Husznak romvára” ma leginkább Kölcsény közismert epigrammáját juttatja az olvasó ember eszébe. Hogy a „bús düledékeken” három évszázaddal a Himnusz költőjének lehangoló helyszíni híradása előtt kicsoda élet lüktetett, azt a magyar reneszánsz költészetet világirodalmi rangra emelő, első igazi lírikusunk, Balassi Bálint életének és életművének néhány epizódja is tanúsítja.

A tény, hogy 1575–76-ban az első klasszikus magyar költő több mint egy évet töltött Huszton, Esztergom felől nézve talán nem képvisel különösebb irodalomtörténeti értéket. Súlya, bizonyíték-ereje inkább kárpátaljai vonatkozásban van. Azok igazát támasztja ugyanis alá, akik a könnyen felejtőkkel szemben soha nem voltak hajlandók elhinni, hogy a honfoglalástól az úgynevezett újraegyesülésig nem történt e tájon semmi, csak megszállás és elnyomás.

E vidék folyamatos jelenlétét az immár 1100 éves magyar kultúra történetében többek között Balassi Bálint neve is bizonyítja. A 450 éve született és 410 éve elhunyt költő évfordulója jó alkalom egyebek közt arra is, hogy elmondjuk, hogyan került kapcsolatba a gyarmati, zólyomi, divényi, kékkői, lipótújvári Balassi Bálint Kárpátaljával. Útbaigazításért a történelemhez kell folyamodnunk.

1566-ban, a szigeti veszedelem esztendejében János Zsigmond király súlyosan megbetegedett. Az őt körülvevő főnemesek azon voltak, hogy rávegyék: adja beleegyezését egy végrendelet megfogalmazásához. A végrendelet kicsikarásában különösen kitüntette magát Bekes Gáspár, Csáky Mihály és Hagymássy Kristóf, akiknek sikerült is kieszközölniük, hogy 30 ezer arany fejében a király rájuk hagyja Huszt és Fogaras várát. A rendek elfogadták a végrendeletet, de megvétőzták a két vár magánkézbe adását, mondván: országos rendeltetésű várakat Erdély fejedelme sem ajándékozhat oda senkinek. Az említett urak, kisebbségben lévén, látszólag beletörődtek a döntésbe. Hamarosan kiderült azonban, hogy eszük ágában sincs a várakról lemondani.

1571. május 24-én az erdélyi rendek Báthori Istvánt választották fejedelmükké. Az újdonsült államfőtől megkövetelték, hogy szerezze vissza Husztot és Fogarast Bekesétől. Báthori István nem volt híve a belháborúnak, húzta-halasztotta a rendek alkotmányos követelésének végrehajtását, annál is inkább, hogy Bekes Gáspár rivalisa volt az erdélyi fejedelmi szék megszerzésében. Míg Báthori nem akart a bosszúállás gyanújába keveredni, Bekes, aki a vesztes fél szerepébe sehogy sem tudott beletörődni, Miksa királyhoz folyamodott pártfogásért. Miksa elismerte Bekes birtoklási jogát, és 1571-ben hivatalosan is beiktatta a három nemest Huszt várának tulajdonjogába. Erre Báthori is Kolozsvárra kérte a rendeket, kifejezte felháborodását a történeken és szigorúan utasította Bekeséket, hogy azonnal mondjanak le a vár birtoklási jogáról, a királytól pedig követelte, hogy vonja vissza a Husztra vonatkozó rendeletet.

A visszavonás nem illet Miksa politikai elképzeléseibe, mivel ő épp Erdély megsztoottságára törekedett. A perlekedés pedig a török malmára hajtotta a vizet, és annak fegyveres beavatkozásával fenyegette Erdélyt. Báthori politikai

éleslátásának köszönhető, hogy ez nem következett be. Sikerült ugyanis a török portát meggyőznie arról, hogy Bekesék a huszti várat csak zálogba vették.

A fordultatos eseménysorozat következő állomása Hagymássy Kristóf pálfordulása volt. 1572-ben Bekestől elpártolva Huszt várát átadta Báthorinak. Mint azt Bekes később elkeseregte, „nagy perfidiával és árulással”, csak azért, hogy a vár egyedüli tulajdonosa ő maga legyen. Bekes ekkor elszánta magát a leszámolásra, és Miksa pártfogásával sereget toborzott Báthori ellen.

A hír eljutott Balassi Jánoshoz is, akinek épp akkoriban sikerült tisztáznia magát az udvar ellen szőtt összeesküvés vádjá alól. Hogy a családját továbbra is körüllegő gyanút némileg közömbösítse, a hűszesztendős, deli daliává serdült Bálintot elküldte egy kisebb csapattal Bekes Gáspár megsegítésére. A Balassiakkal szegről-végről rokon Báthori István elleni hadi vállalkozásnak azonban nem kedvezett a szerencse. Balassi Bálint kis számú serege Erdély határában a Bekes-párti Korniss Gáspár seregének ötszörös túlerejébe ütközött, aki tévedésből támadta meg és kaszabolta le a segítségére igyekvők ellenségnek vélt csapatát.

Balassi Bálintnak is csak alig sikerült élve megúsznia az összecsapást, és sokáig nyögte a fejére mért buzogányütés következményeit Huszton, ahová magatehetetlen állapotban, fogolyként került. Balassi bekerítője maga Hagymássy, a várkapitány volt, aki – nem tudni, milyen számításból – inkább vendégként, semmint hadifogolyként bánt az ifjú Balassival. Miután hamarosan kiderült, milyen kegyetlenül állt bosszút Báthori az ellene fellázadt Bekes-párti urakon, Balassi Bálint úgy találta, hogy jobb fogolynak lennie Huszton, mint kivégzettnek Gyulafehérváron.

A fogságot különben azért sem tartotta kellemetlen állapotnak, mert vigasztalója és ápolója nem más, mint a vár úrnője volt. Egyes kutatók a huszti Hagymássyné Sanyiki Krisztinában vélik felismerni Balassi korai szerelmi költészetének műsáját.

Tény, hogy Balassi első ismert versei 1575–76 táján, azaz a huszti fogságba esés és a gyulafehérvári folytatódás idején keletkeztek. Ettől az időponttól a Dobó Krisztinával kötött szerencsétlen házasságig (1584) tart Balassi költészetének első szakasza. Költői pályájának kezdeti évtizedéből 27 szerelmes verse maradt ránk. Közülük háromról feltételezik, hogy Hagymássy Kristófné ihlette. Valóban úgy tűnik, mintha az ő keze volna azé az „erdéli Asszonyé”, akiről azonos című versében az egyik korból a másikba eső Balassi így énekel: *„Ha szinte érdemem / nincs is arra nekem, / hogy ő engem szeressen, / csak áldott kezével, / mint szép ereklével, / engem mint kórt illessen.”*

Bókköltészet ez a korabeli magyar virágének és az erdélyi főúri udvarokban divatozó reneszánsz udvarló vers legjobban színvonalán.

A kitartó kutatásnak egyszer majd talán sikerül tisztáznia, milyen mértékben keverednek Sanyiki és Dobó Krisztina vonásai a „Christina nevére” szerzett, ismertté „Cupidó szívemben...” címmel vált Balassi-költeményben. Egyelőre feltételezni tudjuk csak, hogy a fogság és tömlöc mint a víg szerelem alternatívája Balassinál Husztról veszi eredetét, ahol először sikerült a viszonzott szerelem

megváltó voltát tapasztalnia: „*Siralmas nagy bánat külemben nem bánthat, / csak mikor őt nem látom, / Szép kertek tömlőnek akkoron tetszenek, / vig ének is siralom. / Vízont mikor látom, vagy szavát hallhatom, / nincsen semmi bánatom.*”

Kétségtelen, hogy a Dobó Krisztinával kötendő, főleg anyagi megfontolásokkal motivált házasság gondolata nem válthatta ki Balassiból az egyéni fantáziának azt az ötletes, leleményes tobzódását, ami a későbbi Júlia-ciklusra jellemző. A Balassi-líra ismerői előtt nem titok az sem, hogy alkalmi ihletet a főúri műkedvelés konvencióit következetesen megújító költő sokszor merített számunkra is ismert forrásokból. nem idegenkedett a betű szerinti fordítástól vagy szabad átköltéstől sem. Miért ne tételezhetnénk fel hát róla, hogy későbbi versében a korábban megélt lelki esemény emlékét idézi, hogy saját magától kölcsönöz érzést, illúziót?

Ezt tették akkoriban a külföldi latin lírikusok, Balassi tanítómesterei is: képeiket a klasszikus görög és római költőktől, valamint egymás motívumkészletéből merítették. Így alakulhatott ki az a nemzetközi humanista sablon, amelyet Balassi azért sajátított el, hogy kinőhessen. Ahogy a huszti várfogságot és a Krisztina-szerelmeket, ezt is ki kellett nőnie ahhoz, hogy már a XVI. században eljuthasson

a magyar lélek üzenete Európába. Ez az üzenet pedig Balassi Bálint költészetének Huszthoz is kötődő korszakában valahogy így hangzott: mindegy, hogy Juditnak, ilyen vagy olyak Krisztinának hívták, ürügy volt arra, hogy egy magyarul verő reneszánsz szív örök szépségyszomját versben kidobogja.

GORTVAY ERZSÉBET
SZÖLLŐSY TIBOR

MAGYAR NYELVŰ KÖZÉPKORI LÍRÁNK VERSTANI PROBLEMATIKÁJA, NÉMETH LÁSZLÓ TAGOLÓ-VERS ELMÉLETÉNEK TÜKRÉBEN

Kutatásaim során Németh László és más jelentős hazai szakírók verstani nézeteivel foglalkozom. Rendszerszerűen vizsgálom azokat a problémákat, amelyek magyar nyelvű költészetünk kapcsán, éppen szabálytalan vagy idegen elemeket integráló alakváltozatainak következményeként megjelennek, sokféle értelmezését adva régi és újabb verstani gyakorlatunknak. Kiindulópontnak Németh László tagoló-vers elméletét tekintem, erre építem, és ezzel hasonlítom össze XX. századi verstani gondolkodásunknak középkori költészetünk formai megoldásaira és a magyar ritmus kialakulásának kérdéseire adott válaszait. A különböző verstani megközelítések egymásra vetítésével szeretném bemutatni, hogyan nő új formakincssé (és egyidejűleg nehezen értelmezhető problémává is) a középkori magyar és európai verstani hagyományokat elegyítő XX. századi magyar vers; hogyan bomlik ki és milyen módon jelenik meg lírikusainknál (középkori verstani gyakorlatunktól egészen a századfordulóig) a bonyolult ritmuskombinációkban is továbbélő „ösi” formakincs, a ritmusalakító nyelvi erő.

A középkori magyar verssel, ritmussal foglalkozó munkákból két ellentétes pólusú elméleti megoldását ismerhetjük meg az Arany János megfogalmazta „nemzeti versidom” kérdéskörének: Németh László tagoló-vers koncepcióját, mely a nyelv természetes szünetei által meghatározott verstagokban látja a magyar vers ritmusát, valamint a leginkább Szerdahelyi István szakmunkái nyomán megfogalmazott, a mai magyar verstan által elfogadott hivatalos szemléletet, amely a fennmaradt versek szabálytalan formaszerkezetének problémáját a dalszövegek énekelt ritmizálásával tudja megoldottnak. A vitát, verstanilag elemezhető s bizonyítékként felhasználható nyelvemlékeink csekély száma mellett, a ránk maradt versszövegek formai szabadsága váltotta ki, előidézve az értelmezések, elemzések zavaros ellentmondásosságát.

Németh László verstörténeti koncepciójának lényege, hogy a mondat építményéből következő, nagyobb egységekké csomósodott szótagok (ún. tagok vagy szólamok) hozzák létre magyaros versformáink ritmikus lüktetését. (A tag egyértelmű meghatározására azonban sokáig nem vállalkozik; ahol teheti, éppen a tag tulajdonságára, természetére hivatkozva megkerüli a feladatot: „A tagnak ugyanis legjellemzőbb sajátága épp az, hogy – bár a vers jól látható eleme – nem mérhető és definiálható olyan durva, külsődleges, mondhatnám mechanikus módon, mint az ütem vagy a láb; a vers nem pogácsaszaggatóval tépi ki a nyelvből, hanem szinte organikus módon csalja elő”. Németh László ómagyar-kori verseinkben a magyar nyelv (a göröghöz, latinhoz, angolhoz hasonló) „öntörvényű” szabályrendszerét érzi, s bizonyítja nyelvemlékeink példáján. Számos elemzése közül, tagoló elméletének gyakorlati szemléltetésére versemlékeink egyik legkorábbi darabját emelném ki:

<i>Világnok / kezdetviül fugván</i>	(9)
<i>Rojtonk ez / nem lőtt vala,</i>	(7)
<i>Hogy szűz leán / fiot szülhessen,</i>	(9)
<i>Szűzségnek tüköre / tisztán maradhassun,</i>	(12)
<i>És nekünk hirünk / benne ne lehessen.</i>	(11)

Ebből a rövid idézetből is kitűnik, hogy a verssorok eltérő szótagszámúak. A 7, 9, 11, 12 szótagos sorok szabálytalan visszatérése, a szótagok kötetlen száma nyilvánvalóvá teszi, hogy a ritmus kialakításában nincs szerepük. Az idézett vers mégis ritmikus; ritmikusságát viszont néhány betűrim elhanyagolható jelenlétén kívül („szűz leán / fiot szülhessen, Szűzségnek tüköre / tisztán maradhassun”) sem a hangsúllyal, sem a mérték által kialakított szabályos formaszerkezettel nem tudjuk megmagyarázni, hiszen ezek nem jelennek meg. Németh László ezt a szabad, kötetlen formájú ritmikusságot úgy magyarázza, hogy a váltakozó szótagszámú sorokat ún. tagokba töri. Véleménye szerint minden tag a természetes értelmi mondatfelépítés során képzett szövegegység nyomatékosabb, tömörebb, arányosabb formája. Elméletrendszerében tagot alkot minden mondat, mellékmondat kezdete és vége („Bocsáss gonoszt, / kit töttönk, / segíts jót, / kin kérönk”) vagy a mondatokon belül az alanyi, állítmányi rész („Gyenge rósa / meghervad, – mikor hévség / éri. Szűz Mária / hervada – szent keresztfa / alatt”). Taghatár pedig két egymást követő jelző, határozó, főnév és értelmezője között van („Jézus nagy, / fenségös kéncs – kinél szebb / és jobb nincs”), de a szokatlan szórenddel jelzett kiemeléseknél is előfordulhat ilyen cezúra. A szokatlan szórend nyomósító szerepét, tagképző képességét Németh László régi magyar verselésünk egyik legjellemzőbb sajátosságának tartja: ”A magyar vers, ahol teheti, kiemelő szórendet használ: határozó, birtokos jelző, tárgy, mind igen sűrűn, szinte sűrűbben kerül kiemelt helyre, mint természetes helyre. ’Ki halálnak veszésével, – világnak bánád veszését, – Beteg világot megmentél.’ Szinte minden szó a kiemelésnek köszönheti helyét”. (Talán érdemes megjegyezni, hogy a magyar nyelvnek és versnek a szokatlan szórenden alapuló jelensége nem Németh Lászlónak tűnt fel először. Arany János írta *A magyar nemzeti versidomról és az asszonáncról* című tanulmányában: „Feltűnő a régi verseléses maradványok, sőt néha még a múlt századbeli költőink nyelvén is egynémi sajátos szórend, mely első tekintetre úgy látszik, mintha a rím vagy cezúra által lenne kierőszakolva, vagy a latin költők hasonló szabadságát utánozná.”)

A természetes szünetjelek között támadó tagok hosszát Németh versrendszerében a szünetjelek határozzák meg. A rövid és hosszabb tagok beszédidejének különbségét a nyelv úgy oldja meg, hogy a rövid szavakat (egy szótagú alany és állítmány) egy tagba olvasztja, a nagyobb egységeket pedig (az öt szótagnál hosszabb szavakat) két részre tagolja. A tagoló-vers ritmikájának ezt a fontos pontját Németh László Vargyas Lajostól vette át, aki az eltérő szótag-számú ütemek kérdését ütemegyenlőség-elméletével oldja meg. Vargyas a probléma tisztázásához – Németh Lászlóhoz hasonlóan – az ütemalakulás

(tagképződés) esetein keresztül közelít. Ütemet (tagot) Vargyas szerint legkönnyebben szóhatárok hozhatnak létre. Példaként a következő sort adja: „Húzzátok / cigányok // estétül / reggelig”. Előfordul azonban, hogy a szóhatár jelölésével a mondat, illetve a beszéd szorosan összetartozó részeit vágjuk ketté a taghatárral: „Szívünkben szent / tűz lángolt” (Kisfaludy Károly: *Himfy szerelmei*). A szöveg, a ritmus épsége érdekében itt inkább a szorosan összetartozó két szó: *szent tűz* – jelző és jelzett szó – egységét kívánná a tagolás. Ezeket a mondatban szorosan összekapcsolt szócsoportokat nevezi Vargyas szólamoknak. Szerinte a ritmust a szólamok ismétlődése adja, ha ezek szétszakadnak, nem jó a vers ritmikája. A fenti példa mégis helyesen tagolt, mert a szó- és szólamátvágás törvényszerű jelensége a tagoló versnek. Vargyas Lajos megfigyelései bizonyítják, hogy az olyan ütemekben (tagokban), ahol nincs szóátvágás, általában rövid szavak vagy szólamok vannak. A hosszú szavak, szólamok meghatározott törvény szerint két félre válnak szét; hosszú szakaszaink, szólamaink mindig aszimmetrikusan tagolódnak, de csakis fogyó sorrendben: 3+2, 4+2, 4+3, esetleg 4+4 arányban. Fordítva (2+3, 3+4 arányban) tagolni nem lehet. Ennek a szabálynak felel meg a Kisfaludy-vers tagolása is, amikor a kétszólamú sort (úgy, ahogy Vargyas is mondja) aszimmetrikusan (fogyó sorrendben, 4+3-ra tagolva a hét szótagot) metszettük ketté az adott szócsoportot, szoros nyelvtani-értelmi kapcsolatok ellenére. Az így kapott, a kiejtésben is egyenlőtlen szótagszámú egységekből összeillesztett verssor még nem ritmikus. Ennek a problémának a megoldásaként dolgozta ki Vargyas Lajos a korábban már említett ütemegyenlőség-elméletet, amelynek lényege arra a megfigyelésre épül, miszerint a különböző szótagszámmal differenciált ütemek a beszéd során kiegyenlítődnak. Az egymás mellé kerülő egyenlőtlen tagok úgy válnak egyenlőkké, hogy a több szótagú ütemeket aprózva, a kevesebb szótagúakat viszont olyan mértékben nyújtva ejtjük ki, hogy ejtési idejük kiegyenlítődjék. Ebből a jelenségből Vargyas arra következtet, hogy „a beszédben állandó kiegyenlítődés folyik”; ezt az elgondolást Németh László elfogadta és tagoló elméletének kiegészítő fejezeteként alkalmazta.

Németh László tagoló-vers elméletével és egész verstörténeti felfogásával a mai magyar verstan szembehelyezkedik. Szepes Erika és Szerdahelyi István nem egy sajátos elmélet kidolgozásával oldja meg középkori verseink ritmikai szabálytalanságát. Szerdahelyi következetesen végiggondolva mutatja be Németh László és Vargyas Lajos elméletének önellentmondásosságát, amikor az értelmi tagolás-szólamtagolás elvét konkrét szövegekkel szembesíti. Ő fogalmazza meg, hogy a versritmust alkotó tagok, ütemek határát nem jelölhetjük ki – Németh és Vargyas elméletét követve – a szavak belsejében, ugyanis nyilvánvaló lehetetlenség lenne, hogy a szavakat kettévágó egységek értelmi szólamokat alkossanak. Szerdahelyi István líratörténeti tényekkel magyarázza középkori szövegeink látszólag aritmikus felépítését. Feltevésének alapja az az igazolható tény, hogy középkori líránk darabjainak mindegyike énekelt dalszövegek darabjai, nem pedig szavalt versek voltak. Nézőpontja szerint ezeknek a dalszövegeknek a

ritmikai értelmezésénél feltétlenül figyelembe kell venni azokat a sajátosságokat, amelyek a dalszövegekre érvényesek. Az énekvers és a szavalt vers megkülönböztetése azért elsősorban verstani szempontból fontos, mert az adott szövegek esetében az énekelt forma nyújthat magyarázatot a képlet viszonylag lazább követésére, a sorozatosság kevésbé szilárd körvonalaira. Verstani elgondolásában Szerdahelyi felhívja figyelmünket arra, hogy hibát követünk el, ha régi versemlékeinkhez a versszövegek ismérveivel közelítünk, s nem vesszük tekintetbe azt, hogy ezeknek a nyelvemlékeknek a valódi ritmusa csak eredeti, énekelt formájukban tárolható fel. Az *Ómagyar Mária-siralom* és a többi hasonló középkori szöveg tehát sem nem „döcögösebb”, gyarlóbb ritmikájú, mint újkori költészetünk, sem pedig nem értékesebb a maga „üde kötetlensége” folytán, hanem egyszerűen más, ritmikai szempontból az újkori szavalt versekkel össze nem hasonlítható esztétikai jelenség.

A polémia résztvevői elgondolásainak fentebbi ismertetése után a hozzászólók kompetenciáját szeretném hangsúlyozni. Németh László tagoló elméletét a költő és műfordító tapasztalata fogalmazta meg (ehhez épített később Vargyas Lajos tudományos gondokkal és apparátussal szakszerű, bizonyító értékű elméletstruktúrát); Szerdahelyi István és „tábornokai” viszont korai szövegeink nagy felkészültségű „hivatalnokaként” foglaltak állást, tudományos hűségből elhatárolva magukat minden kijelentéstől, amelyek a „közvetlen” bizonyíték hiányával a hazugság vagy a tévedés kockázatát róhatták volna rájuk. A két elmélet szembenállásából azonban a „kívülálló” profitál, ugyanis levonhatjuk tanulságul: ómagyar-kori líráink darabjai (Arany János szavai szerint „rég nyelvemlékek és költői maradványok” formai szempontból túl kötetlenek ahhoz, hogy az író- és művészember (Németh László) sejtése végérvényes szabállyá, a kutató (Szerdahelyi István) „óvatos”, de logikus és megalapozott következtetése verstani dogmává váljék.

A kétféle megközelítés közül az egyik javára állást foglalni még a felsorakoztatott érvek ismeretében is nehéz. Annak ellenére azonban, hogy a két megközelítés egymásra-vetítésével, az ellentmondások szembeállításával nem zárhatjuk le a problémát, mégis Németh László koncepciója mellett foglalom állást. Az ő elgondolásának igazát ugyanis számunkra az bizonyíthatja, amit nem a tudomány, nem az elméleti formák és rendszerek, hanem a verstani, költői gyakorlat (modern költészetünkben) igazolni képes volt: Ady, Nagy László költészetében (de még a formai szentségnek hódoló Babitséban is) a magyar tagoló ösztön kimutathatóan újjáéledt. Ez az egyetlen tény mond ellent Szerdahelyi verstanának, aki régi versemlékeink szabálytalanságát, állandó szótagszámtól, mértéktől nem feszélyezett alaki szabadságát (vagy inkább szabadosságát) olyan (dalszövegeknél fellépő) egyenlőtlenségnek hitte, amely énekelt formában (a dal természetesen ritmusával) szükségszerűen kiegyenlítődik. Ady verstani forradalma viszont, amely a formában is szabadságot, feszélyezetlenséget keresett, nem illeszthető be ebbe az elméleti keretbe; költészetének, formakincsének (kevert)

szabadságát, sajátos ritmusát már nem lehet a dalszövegek tulajdonságával magyarázni. Ezt Németh László ritmusérzéke vette észre először, s hogy nem tudta döntően bizonyítani – az a világra kíváncsi, „kísérletező ember” ideiglenes kudarca.

BORBÉLY SÁNDOR

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Németh László: *A szórendtől a versig*. In: A kísérletező ember. Bp., Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973.
2. Németh László: *Magyar ritmus*. In: Az én katedrám. Bp., Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1969.
3. Arany János: *A magyar nemzeti versidomról és az asszonánchról*. In: Arany János válogatott művei. Szerkesztette: Keresztury Dezső – Keresztury Mária. Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1975.
4. Vargyas Lajos: *Magyar vers – magyar nyelv*. Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1966.
5. Szepes Erika – Szerdahelyi István: *Verstan*. Bp., Tárogató Kiadó, 2000.
6. Szerdahelyi István: *Verstan mindenkinek*. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994.
7. Béládi Miklós: *A magyar vers*. Szerkesztette: Béládi – Jankovics – Nyerges. Bp., Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, 1985.
8. Csokonai Vitéz Mihály: *A magyar prosodiáról*. In: Minden munkája, II. kötet. Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973.
9. Horváth János: *Rendszeres magyar verstan*. Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1955.
10. Kiss Ferenc: „Fölrepülni rajban...”. Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1984.
11. Kosztolányi Dezső: *Abécé*. Bp., Gondolat Kiadó, 1957.
12. Németh László: *A fordító jelentése*. In: A kísérletező ember. Bp., Magvető és Szépirodalmi Könyv

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2004. január–február–március

ELISMERÉSEK

❖ **Vári Fábián László** költőt *Balassi Emlékkarddal* tüntette ki a Balassi Társaság.

❖ Kiosztották a megyei közigazgatási hivatal és a megyei tanács művészeti díjait. Képzőművészet és iparművészet kategóriában *Boksay József- és Erdélyi Béla-díjat* kapott többek közt **Malcsiczky Simon**.

❖ **Nuszer Ernő**, a megyei tanács elnökhelyettese, a Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulásának elnöke a kisebbségek érdekében kifejtett tevékenységéért megkapta a Kárpátok Eurorégió Kisebbségi Szövetsége Nemzetközi Tanácsának *Kisebbségi Díja* arany fokozatát.

❖ Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség tíz kategóriában Kárpátaljai Magyar Nívó-díjat alapított. Az idei díjazottak: **Szemán Ferenc** festőművész – *Hollósy Simon Képzőművészeti Díj*; **Nagy Zoltán Mihály** író, az Együtt c. folyóirat főszerkesztője – *Kovács Vilmos Irodalmi és Kulturális Díj*; **Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium** – *Drávai Gizella Közoktatási Díj*; **Balogh Csaba** újságíró, a *Kárpáti Igaz Szó* rovatvezetője – *Pós Alajos Újságírói Díj*; **Lőrinc Béla**, Gát község polgármestere – *Nedeczey János Önkormányzati és Településfejlesztési Díj*; **Petei Judit**, a Péterfalvi Greemray Vállalat igazgatója – *Egán Ede Gazdasági Díj*; **dr. Varga Lajos** órdarmai családorvos – *dr. Linner Bertalan Egészségügyi Díj*; **dr. Jenkovszki László** atomfizikus, a Kijevei Magyar Tudományos Társaság elnöke – *Lehoczky Tivadar Tudományos Díj*; **Eszenyi Ritmus Néptáncegyüttes** – *Nádas Anna Közművelődési Díj*; **Técsői Antall József**

Líceum – *Illyés Gyula Szórványmagyarság Díj*. A díjakat **Gajdos István**, az UMSZS elnöke és **Szabó Vilmos**, a Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatalának politikai államtitkára adta át az 1848/49-es forradalom és szabadságharc tiszteletére március 15-én Beregszászban tartott ünnepségsorozat keretében.

❖ A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaság (Anyanyelvi Konferencia) *elismerő okleveleit* a MÉKK javaslatai alapján, a Magyar Kultúra Napja alkalmából, a művelődés és az anyanyelv ápolása terén végzett kiemelkedő tevékenységéért **Rezes Katalin**, az Ungvári 10. sz. Dayka Gábor Középiskola és Gimnázium magyar szakos tanára, **Fedák Anita** újságíró, a *Kárpáti Igaz Szó* munkatársa, **Kótun Jolán**, a Munkácsi Humánpedagógiai Főiskola magyar tagozatának magyar szakos tanára, **Plutinszka Gerzsényi Ibolya**, a Szolyvai Református Óvoda-Iskola igazgatója, **P. Punykó Mária**, az *Irka* c. gyermeklap főszerkesztője, **Derceni Kovácsné Ibolya**, a népművészet mestere, **Vaskeba Katalin**, a Nagyszőlősi Járási Könyvtár igazgatója, **Varga Jánosné**, a Feketeardói Középiskola tanára, **Mészáros Györgyi**, a Técsői Református Líceum magyar szakos tanára és **Stark István** viski építészmérnök kapta.

❖ Az Anyanyelvi Konferencia és a MÉKK által közösen alapított *Ortutay-díjat* **Fülöp Lajos** muzeológusnak, az Ungvári Ruszin Duhnovics Társaság elnökének ítélték oda.

❖ A MÉKK *Nívódíját* **Szemán Ferenc** festőművész kapta.

❖ **Fodó Sándor**, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség tiszteletbeli elnöke a megyei állami adminisztráció által alapított *A régió fejlesztéséért* érmet vette át **Revák**

Istvántól, a megyei állami közigazgatás első elnökhelyettesétől.

ESEMÉNYNAPTÁR

Január

❖ Ungváron megtartották a kárpátaljai diák-együttesek koncertjét, amelyen a **Derceni Középiskola táncsoportja** végzett az első helyen. A fődíj elnyerése mellett a derceniek jogot szereztek az országos megmérettetésen való részvételre is. Az együttes vezetője **Szavina Ilona**, koreográfusa **Szabó Gyula**.

❖ A Magyar Művelődési Intézet szervezésében idén is megrendezték Budapesten a Nemzetközi Betlehemes Találkozót, amelyen vidékünket a KMKSZ által szervezett Kárpátaljai Magyar Betlehemes Találkozó győztesei, a **nagymuzsalyi, eszenyi** és **salánki** betlehemesek képviselték.

❖ **Szemrád Emil** nyugalmazott docens, a kémiai tudományok kandidátusa rendkívül értékes könyvritkaságra bukkant az Ungvári Nemzeti Egyetem tudományos könyvtárában: a világ legelső kémiai tankönyvének egy példányára. A könyv 1597-ben jelent meg, szerzője **Andreas Libalius**, címe: *Alchemia*.

❖ Strassbourghban ülésezett az Európa Tanács és az Ukrán Legfelső Tanács közös munkacsoportja, amelyen részt vett **Gajdos István** parlamenti képviselő is. Az EU szakértői elismeréssel nyilatkoztak az ukrainai kisebbségek jogait körvonalazó törvénytervezetről, amelyet parlamenti képviselőnk **Olekszandr Feldmann** képviselővel közösen dolgozott ki.

❖ Lendületet vett a *Minden iskolának komputereket* akció. Ezúttal a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium és a helyi 2. sz. középiskola kapott modern számítástechnikai berendezéseket.

❖ Budapesten, a Magyarok Házában került sor **Harangozó Miklós** salánki festőművész 52. önálló kiállítására *Emberközelben* címmel.

❖ Az 1944-es elhurcolások 60. évfordulójára készülve a Szolvyvai Emlékpark Bizottság legutóbbi ülésén határozat született arról, hogy összegyűjtik és az emlékpark úgynevezett siratófalán megőrkítik az ártatlanul elhurcoltak nevét, minden település vonatkozásában külön márványtáblán. Az elképzelés valóra váltásában segítséget nyújt a Magyar Honvédelmi Minisztérium és Hadtörténeti Múzeum.

❖ Győrben megtartották a II. Határon Túli Összművészeti Fesztivált. A kéthetes rendezvény keretében négy kárpátaljai festőművész: **Kopriva Attila, Ivancsó András, Jurij Selevickij és Veres Ágota** műveiből nyílt sikeres kiállítás. Az író-olvasó találkozó kárpátaljai résztvevője **Horváth Sándor** költő volt.

❖ Beregszászban ülésezett a Kárpátaljai Magyar Felsőoktatási és Ösztöndíjtanács, amely a Magyar Oktatási Minisztérium által meghirdetett szülőföldi jogász- és PhD-képzés ösztöndíj-támogatásával kapcsolatban a 2003–2004-es tanévre beérkezett pályázatokat értékelte.

❖ Beregszászban megtartotta idei első ülését az Illyés Közalapítvány Kárpátaljai Alkuratóriuma, amelynek munkájában a helyi delegált tagok mellett részt vett **Somogyi László**, a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusának konzulja, **Hadnagy Miklós**, az IKA irodaigazgatója és **Csuzdi József**, az alapítvány kárpátaljai referense. Az ülésen döntöttek a 2004. évi pályázati kiírásról, jóváhagyták az új ürlapokat.

❖ A Magyar Kultúra Napjával kapcsolatos ünnepek nyitórendezvényét tartották

meg Ungváron, a megyei könyvtár magyar és idegen nyelvű osztályának olvasótermében. A MÉKK szervezésében lezajlott találkozó vendégei voltak: **Pomogáts Béla**, az Anyanyelvi Konferencia és az Illyés Közalapítvány elnöke, **Szabó Ottó** ungvári főkonzul, **Somogyi László** konzul, **Revák István**, a megyei állami közigazgatás első elnökhelyettese és **Jevcsák Judit**, a megyei nemzetiségi és migrációs osztály megbízott vezetője. Az összejevetelt **Horváthné Somogyi Ilona**, a könyvtár osztályvezetője, a találkozó keretében sorra kerülő, **Bilcsik Róbert** képzőművész munkáit bemutató kiállítást **Horváth Sándor**, a MÉKK társelnöke nyitotta meg. Revák István közlése szerint ebben az évben az Ungvári 10. sz. Dayka Gábor Középiskola és Gimnázium építése nagy valószínűséggel folytatódni fog. **Dupka György**, a MÉKK elnöke részletesen ismertette a Magyar Kultúra Napja alkalmából szervezett ünnepségek ungvári, munkácsi és beregszászi programsorozatát. Végül átadták a kitüntetetteknek az Anyanyelvi Konferencia okleveleit, a MÉKK Nívódíját és az Ortutay-díjat.

❖ A KMKSZ munkácsi Életet az Éveknek Nyugdíjas Klubja Petőfi Sándorra emlékezett a Pákh-házban.

❖ A Miniszteri Kabinet rendelkezése értelmében az ukrán oktatási tárca új, kötelező tantárgyak bevezetését javasolta. Az 5. és 6. osztályokban etika, a középiskolák 11. és 12. osztályaiban pedig jogismeret tantárgy keretében a diákok külön kurzust hallgatnak majd állampolgárság-ismeretből. A 10. osztálytól kötelező lesz a szakosodás egy bizonyos tantárgyból.

❖ Ungváron, a Sznyizsok művész-kávézóban kamara jellegű képzőművészeti kiállítás nyílt, többek közt **Szemán Ferenc** munkáiból.

❖ Koszorúzási ünnepséget tartott a beregszászi Kölcsény-emléktáblánál a Bereg-vidéki Kulturális Szövetség. Beszédet mondott **Zubánics László** helytörténész. A helyi Művészeti Iskola hangversenytermében ünnepi műsorral folytatódott a megemlékezés, ahol a Beregszászi Zrínyi Ilona Középiskola diákjai léptek a közönség elé nagy sikerrel. A beregszászi ünnepségeken részt vett **Varga Levente** és **Kállai László** konzul, **Pomogáts Béla** irodalomtörténész, **Dupka György**, a MÉKK elnöke és **Gortvay Erzsébet**, a MÉKK társelnöke.

❖ A Magyar Kultúra Napja alkalmából író-olvasó találkozót tartottak a Munkácsi Humánpedagógiai Főiskola magyar tagozatán. A diákoknak **Pomogáts Béla** a *Himnusz* keletkezéséről, **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész Kölcsény Ferenc kárpátaljai kötődéséről beszélt. **Dupka György** az Intermix Kiadó vezetőjeként a *Verecke* című, kárpátaljai költők verseit tartalmazó antológiát mutatta be. **Kótun Jolán** magyar szakos tanárnő vezetésével a diákok irodalmi műsorral színesítették a találkozót.

❖ **Ivan Rizak** kormányzó vendége volt **Tóth János**, a Magyar Köztársaság ukrainai rendkívüli és meghatalmazott nagykövete és kísérete. A találkozón megyénk vezetője bejelentette, hogy minél előbb befejezik a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház és az Ungvári 10. sz. Dayka Gábor Középiskola és Gimnázium építését, a magyar tannyelvű iskolákat pedig megfelelő tankönyvekkel látják el. A huszti magyar iskolával kapcsolatban kifejezte szándékát a probléma közeljövőben történő megoldására.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán Erkel Ferenc *Bánk bán* c. operája filmváltozatának bemutatásával méltatták a Magyar Kultúra Napját.

❖ *Himnusz- és Szózat-mondó verseny* szervezett a MÉKK Ifjúsági tagozata az Ungvári Bródy András Művelődési Központban. A *Szózat* legjobb előadójának a zsűri döntése szerint **Bujdosó István** bizonyult, a második helyen **Fazekas Andrea**, a harmadikon **Árpa Gergely** végzett. A *Himnusz* előadásában **Bangó Bernadett**, **Ucsarova Renáta** és **Kovács Bettina** jeleskedett. A versenyt megtisztelte jelenlétével **Somogyi László** ungvári konzul.

❖ **Kovács Miklós**, a KMKSZ elnöke mondott ünnepi beszédet a Kárpátaljai Megyei Ukrán Zenei-Drámai Színházban a Homo Blues Band és a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház közös produkciója, a *Vadászat* c. darab előadása előtt, amely a Magyar Kultúra Napja alkalmából került színpadra **Vidnyánszky Attila** rendezésében.

❖ A Magyar Kultúra Napja rendezvény-sorozatának egyik fontos eseménye az Ungvári Értelmiségi Fórum–2004 volt a MÉKK szervezésében. Az előadók többek közt autonómia-törekvéseink, az anyanyelvi kultúra megtartása, a kedvezménytörvény, a magyar igazolvány, a vízumkérdés és a kettős állampolgárság problémakörében fejtették ki véleményüket. A konferencián részt vett és felszólalt **Dupka György**, a MÉKK elnöke, **Szabó Ottó** főkonzul, **Udvarvölgyi Zsolt**, a Miniszterelnöki Hivatal főtanácsadója, **Szabó László**, a Határon Túli Magyarok Hivatalának főosztályvezetője, **Tavasz Patrícia**, a HTMH munkatársa, **Komlós Attila**, az Anyanyelvi Konferencia ügyvezető elnöke, **Somogyi László**, **Varga Attila** és **Szuromi Antal** konzulok, **Zubánics László** helytörténész, az UMSZ Országos Tanácsának elnöke. A fórumot ünnepi műsor zárta. Többek közt fellépett a Ruszin–Uzshorod folklóregyesítés, valamint az Ungvári Művelődési Szakközépiskola magyar műkedvelőinek egy csoportja.

❖ A Mezővári Rákóczi Ferenc Középiskolában megtartott Himnusz-mondó verseny győztesei holtversenyben: **Papp Éva** és **Máthé Andrea**.

❖ A Beregszászi Járási Tanács épületében **Bálint-Pataki József**, a HTMH elnöke és **Gajdos István** parlamenti képviselő aláírta azt a szerződést, amely „*A szomszédos államokban élő magyarokról*” szóló törvény ukrainjai végrehajtásának mechanizmusát, a státustörvénybe foglalt kedvezmények, ezen belül a magyar igazolványok kiadásával foglalkozó irodák működtetését szabályozza.

❖ Értelmiségi találkozóra került sor a munkácsi II. Rákóczi Ferenc Körben. A rendezvényen beszédet mondott **Komlós Attila**, az Anyanyelvi Konferencia ügyvezető elnöke, a HTMH és a Miniszterelnöki Hivatal vezető munkatársai, valamint **Dupka György**, a MÉKK elnöke. A találkozó résztvevői megkoszorúzták Munkácsy Mihály mellszobrát.

❖ A beregszászi Bereg Könyvesboltban szervezett találkozón **Komlós Attila** református lelkész, az Anyanyelvi Konferencia ügyvezető elnöke tartott előadást a *Himnusz* mai hatásáról. Ezt követően a jelenlévők megismerkedtek az Intermix Kiadó legújabb könyveivel, többek közt a **Gortvay Erzsébet** által szerkesztett *Jó pástor volt* c. kiadvánnyal, amely Gecse Endre mártírsorsú református tiszteletes emlékének adózik. **Nagy Zoltán Mihály**, az *Együtt* c. folyóirat főszerkesztője bemutatta a jelenlévőknek **Becske József** költőt, a KMKSZ kiadásában nemrég megjelent *Indián szívek a kövön* c. verskötetet, a folyóirat legújabb számát, valamint a *Verecke* című versantológiát, amelynek szerzői közül **Vári Fabián László**, **Füzesi Magda** és **Dupka György** előadta egy-egy versét.

❖ **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész előadást tartott és tanulmányt publikált a kovászói Kölcsönyekről; főleg arra a kérdésre keresi a választ, a kovászói Kölcsönyeknek van-e rokoni-leszármazotti kapcsolatuk a *Himnusz* szerzőjével.

❖ A Magyar Kultúra Napja alkalmából a mezővári református templomban **Komlós Attila** budapesti református lelkész hirdett ígét. Az istentisztelet után a helyi középiskolában az ungvári és budapesti vendégek a mezővári értelmiségiek körével találkoztak. A találkozón többek között jelen volt **Gajdos István** parlamenti képviselő, **Dupka György** MÉKK-elnök, **Vári Fábian László** költő és **Barzsó Tibor**, az *Együtt* olvasószerkesztője.

❖ Műveltségi vetélkedőt szerveztek a Nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskolában.

❖ A Kárpátaljai Református Egyházkerület tanügyi bizottsága konferenciát szervezett a keresztyén szellemben nevelő tanárok részére a Nagyberegi Református Liceumban.

❖ **Hodinka Antal** születésének 140. évfordulója alkalmából a Kárpátaljai Egyesült Népi Keresztyén Szövetség kezdeményezésére Szokirnicán emléktáblát állítanak a Magyar Tudományos Akadémia egykori tagja tiszteletére. A féldomborművet **Mihajlo Beleny** ismert szobrász készítette el.

❖ A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közművelődési és idegenforgalmi intézet szervezésében *Dialógusok* címmel tartottak tanácskozást Kazincbarcikán, amelyen a MÉKK és az UMDSZ népes küldöttséggel képviseltette magát. A kárpátaljai magyar kultúra helyzetéről a küldöttség vezetője, **Dupka György** számolt be.

❖ Megtartotta alakuló ülését a *Magyarság az Információs Társadalomban Testület* (MAIT). A Magyar Informatikai és

Hírközlési Minisztérium szervezésében lezajlott tanácskozáson Kárpátalját többek közt **Kőszeghy Elemér**, a *Kárpáti Igaz Szó* főszerkesztője, UMDSZ-alelnök és **Makuk János**, a szövetség informatikai szakbizottságának elnöke képviselte, akik ismertették az *Esély a jövőnek Kárpátalján* néven kidolgozott informatikai-fejlesztési programot. Ez a program egyebek mellett kilátásba helyezi az ún. INFO-pontok kiépítését vidékünk magyarlakta településein.

❖ A Kárpátaljai Magyar Oktatásért Szülők és Pedagógusok Tanácsa Alapítvány (KAMOT) sajtótájékoztatóján **Kocsis Marianna**, az alapítvány elnöke bejelentette: befejezéséhez érkezett a *Szülőföldön magyarul* oktatási-nevelési támogatás célba juttatása; 8850 közül 6900 pályázó adatait pontosították, s részükre megkezdték a támogatások kifizetését.

Február

* A Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség szervezésében megtartották a **Karádi László** pedagógus tiszteletére hagyományosan évente megrendezett helyesírási versenyt a Beregszászi 4. sz. Kossuth Lajos Középiskolában.

❖ Elkezdődött a szorgalmi időszak a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán, ahol 791 diák készül a június 7-től 25-ig tartó nyári vizsgaidőszakra. A főiskolán jelenleg 51 magasán képzett tanár garantálja a képzés színvonalát, akik közül öten doktori, nyolcan pedig kandidátusi címmel rendelkeznek.

❖ A megyei állami közigazgatás nemzeti-ségi és migrációs osztály vezetőjévé **Jevcsák Juditot** nevezték ki.

❖ Megoldódott a rákosi magyar iskola ügye. Mint ismeretes, korábban a munkácsi járási oktatási osztály ukrán nemzetiségű igazgatót nevezett ki a magyar iskola élére, s emiatt a felháborodott szülők két napig nem

engedték a gyerekeiket iskolába. Az iskola új, megbízott igazgatója **Molnár Béla** lett.

❖ A megyei könyvtár magyar és idegen nyelvű osztályán író-olvasó találkozót és irodalmi vetélkedőt szervezett az ungvári Dayka Gábor Középiskola és Gimnázium diákjaival az UMDSZ művelődési munkabizottsága.

❖ A KMKSZ Beregszászi Járási Középszintű Szervezete farsangi bált rendezett a helyi 11. sz. Ipari Szakközépiskola nagytermében.

❖ **Gajdos István** parlamenti képviselő beadvánnyal fordult Ukrajna főügyéséhez a huszti magyar iskola önálló tanintézményként való megtartása ügyében.

❖ Filmtörténeti szakkollégium alakult a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán. Az érdeklődők hetente kétszer ismerkedhetnek a magyar filmművészet értékes alkotásaival.

❖ Révész Imre és kortársai műveiből nyílt kiállítás Ungváron a Boksay Szépművészeti Múzeumban. A kiállítás társszervezője a MÉKK.

❖ A MÉKK ifjúsági tagozata farsangi mulatságot rendezett az Ungvári Bródy András Művelődési Központban. Hasonló rendezvény zajlott le a Munkácsi Római Katolikus Líceumban is.

❖ A beregszászi református templomban hálaadó istentiszteletet tartottak a Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezet megalakulásának 2. évfordulója alkalmából.

❖ A Nagyberegi Református Líceumban megrendezték a Beregi Egyházmegye bibliaismereti versenyt.

❖ Farsangi bált rendezett a nagyszőlősi cserkészcsapat a Perényi Zsigmond Középiskolában.

❖ A gálóczi református templomban istentisztelettel egybekötve bemutatták a *Jó pásztor volt* c. könyvet, amely az egykor itt szolgálatot teljesítő **Gecse Endre** mártírsorsú lelkipásztornak állít emléket. A kötetet **Gortvay Erzsébet** és **Dupka György**, a könyv összeállítója, illetve kiadója ajánlotta a nagyszámú érdeklődő figyelmébe. A rendezvényen jelen volt **Gecse Géza** ismert riporter és édesapja, **dr. Csirpák Emil**, a mártír lelkész rokonai.

❖ Ukrajna Legfelső Bírósága elutasította a Huszti Városi Tanács fellebbezését és megerősítette a megyei bíróság döntését, mely szerint a huszti magyar iskola továbbra is önálló tanintézményként működik.

❖ Kijevben országos konferenciát tartottak az anyanyelvhasználat kérdéskörében. A nagyszabású rendezvényen a magyarságot az UMDSZ és a MÉKK vezetői, **Vass Tibor** alelnök és **Horváth Sándor** társelnök képviselte. A konferencia egyik előadója **Gajdos István** parlamenti képviselő volt.

❖ Benében tartotta tisztújító közgyűlését a Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma, amely **Kincs Gábor** elnököt megerősítette tisztségében.

❖ Az állami akkreditációs bizottság engedélyezte a matematika-informatika és biológia-földrajz szakok indítását a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán. Az új szakokra a 2004–2005-ös tanévre ez év nyarán hirdet felvételt a főiskola.

❖ **Trill Zsolt**, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház művésze szerepet kapott **Michael Frayn** *Ugyanazt hátulról* c. vígjátékában, amelyet **Jiri Menzel** Oscar-díjas cseh rendező visz színpadra a budapesti Új Színházban.

❖ A KMPSZ szervezésében megtartották a Kazinczy Szépkiejtési Verseny megyei döntőjét a Nagydobronyi Középiskolában.

❖ Az Egyesült Magyar Ifjúság rendezésében hat ország 14 városában – Nagyváradtól Miamiig – tartottak 24 órás felolvasást **Wass Albert** műveiből. Az akcióba bekapcsolódott a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola 95 diákja, 60 tanár és szervező is. Ez a rendezvény az egyidejűleg több helyszínen történő folyamatos olvasás kategóriájában világsúcskísérletnek minősül, amelyről a Guinness-rekordokat nyilvántartó londoni központ visszaigazolást küldött a szervezőknek.

❖ Bibliai jelmezbemutatót rendezett a Beregszászi Református Gyülekezet a Beregszászi Járási Állami Közigazgatási Hivatal nagytermében.

❖ Tiszapéterfalván körzeti református énekversenyt rendeztek.

❖ Budapesten, a Mindentudás Egyeteme Klubja szervezésében *Min múlik a határon túli magyar nyelvváltozások kérdése?* címmel szerveztek tanácskozást, amelyen Kárpátalja képviselőjében a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola tanárai, **Beregszászi Anikó** és **Csernicskó István** tartottak előadást.

❖ A munkácsi városi képtárban megnyitották **Garanyi József** ismert beregszászi képművész kiállítását.

❖ Február 26-án ünnepelte megalakulásának 15. évfordulóját a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. Ugyanezen a napon ünnepelték **Fodó Sándor**, az érdekvédelmi szervezet első elnöke, jelenlegi tiszteletbeli elnöke, a kárpátaljai magyar polgárjogi mozgalom meghatározó egyénisége 65. születésnapját.

❖ Budapesten magyar–ukrán konzultáció zajlott le, melynek során elemezték a

korábban megkötött vízummegyezménnyel kapcsolatos tapasztalatokat. A megbeszélésen részt vett **Revák István**, a megyei állami közigazgatás első elnökhelyettese is. Kárpátalján jelenleg naponta közel ezer vízumot adnak ki az ügyfélszolgálati irodák.

❖ *Szólj, ötagú síp Kárpátaljáról!* címmel egyhetes rendezvénysorozat zajlott le a Miskolci Léway József Református Gimnáziumban, amelynek keretében kiállítás nyílt **Hidi Endre** keramikus, **Prófusz Marianna** népművész, **Veres Péter** festőművész munkáiból. **Pirigyi Béla** vezetésével bemutatkozott a Beregszászi Művészeti Iskola dal- és táncegyüttese, író-olvasó találkozót tartottak **Nagy Zoltán Mihály** íróval, az *Együtt* főszerkesztőjével. **Gönczy Sándor** és **dr. Molnár József**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola tanárai Kárpátalja földrajzi jellegzetességeiről, **dr. Orosz Ildikó**, a KMPSZ elnöke pedig a kárpátaljai magyar nyelvű oktatás helyzetéről és lehetőségeiről tartott előadást.

❖ A KMKSZ megrendelésére Karcagon bronzba öntötték **Matl Péter** munkácsi szobrászművész Zrínyi Ilonát és fiát, II. Rákóczi Ferencet ábrázoló egészalakos szobrát.

❖ Az Ungvári Városi Tanács döntése értelmében a helyi római katolikus közösség visszakapta egyik korábbi, Korzó utcai ingatlanját.

❖ Pályafutásának negyvenedik évéhez érkezett **Labik Klára**, a Kárpátaljai Állami Erdemes Népi Együttes szóloénekes, a magyar népdalok ismert előadója. Ebből az alkalomból megrendezték a jubiláns szerzői estjét.

❖ A batári művelődési házban farsang utolsó napjaiban megtartották a hitoktató

fiatalok bálját az UMDSZ és a KMKSZ helyi alapszervezete, valamint a görög katolikus egyházközség szervezésében és támogatásával.

❖ A Beregszászi 4. sz. Kossuth Lajos Középiskolában megtartották a **Terebesi Viktor** matematikai emlékversenyt.

❖ A KMPSZ történelmi vetélkedőt szervezett a Csapi 2. sz. Középiskolában.

Március

❖ **Tóth Lajos** festőművész Munkácsy Mihály munkásságáról tartott előadást az Ungvári Drávai Gizella Kör összejevételén.

❖ Técsőn megtartották a Kárpátalján működő egyházi liceumok igazgatói és a tanintézményekben oktató magyar- és ukrán szakos tanárok szakmai fórumát, amelynek munkájában részt vett és előadást tartott **Szilágyi Lajos**, a Nagyberegi Református Liceum igazgatója, **Bocskay-Tusa Ibolya**, a Péterfalvi Református Liceum igazgatója, **Ivan Rekita**, a Técsői Járási Oktatási Osztály vezetőjének helyettese. **Mészáros Györgyi** magyartanár szaktanári bemutatót tartott.

❖ Beregszászban a KMPSZ konferenciát szervezett az óvodapedagógusok számára.

❖ A Homoki Általános Iskolában megrendezték az Ungvári Járás magyar iskoláiban oktató ukrántanárok módszertani tanácskozását, amelyen bejelentették, a 2004–2005-ös tanévtől gimnáziumi osztály indul Homokon; ezt a kezdeményezést az Ungvári Járási Oktatási Osztály is támogatja.

❖ Tízéves a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház. Ebből az alkalomból felavatták a színház dísztermét, a társulat pedig jubileumi előadásként bemutatta Juhász Ferenc *A szarvassá*

változott fiú kiáltozása a titkok kapujából c. epikus művét.

❖ Megtartotta idei első közgyűlését a Kárpátaljai Egészségügyi Dolgozók Társasága, amelynek elnöke **dr. Csík Adalbert Ferenc**.

❖ A beregszászi járási Haláboron egyházi énekversenyt tartottak.

❖ A Munkácsi Humánpedagógiai Főiskola magyar tagozatán kezdetét vette **Dupka György** író, **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész és **Horváth Sándor** költő előadássorozata, melynek során a kárpátaljai magyarság elmúlt évtizedeiről tartanak előadásokat közművelődési, társadalompolitikai és kulturális témakörökben. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc évfordulójának szentelt rendezvényen jelent volt **Szabó Ottó** ungvári főkonzul is. A vendégek megkoszorúzták a podheringi emlékművet.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán megrendezték az I. Tudományos Diákköri Konferenciát. A tanárok **Ruttkai Éva** előadását értékelték a legjobbnak, amely honismereti óra keretében az 1223. évi beregi szerződést ismertette.

❖ Nyolc ország – Svájc, Ausztria, Lengyelország, Szlovákia, Csehország, Horvátország, Magyarország és Ukrajna – részvételével szerveztek nemzetközi táncversenyt Kassán. Vidékünket az ungvári **Grácia** táncgyesület és a beregszászi **Reveransz** táncklub képviselte.

❖ Megtartották a KMKSZ Nagyszőlősi Járási Középszintű Szervezete 15. közgyűlését.

❖ Kisszelmencere látogatott **Nagy Sándor**, az Amerikai Magyar Kongresszusi Kapcsolatok Központjának vezetője, aki beszámolt az itteni határátkelő megnyitása

ügyében az amerikai magyarok által tett intézkedésekről, s az ügygel kapcsolatos, április 21-re tervezett washingtoni meghallgatásra meghívta Ukrajna és Szlovákia, az Európai Unió nagyköveteit, valamint a kettészakított település polgármestereit.

❖ A Sűrtei Középiskolában emlékünnepeket tartottak az 1848/49-es forradalom és szabadságharc évfordulója tiszteletére, amelyen **Kótyuk Zsolt** helyi református lelkész mondott ünnepi beszédet.

❖ A Beregszászi Kőlcsey Ferenc Kollégium Révész Imre kiállítótermében megnyílt **Benkő György** festőművész egyéni tárlata.

❖ *Nemzeti dal-mondó verseny* zajlott le a MÉKK ifjúsági tagozata szervezésében az Ungvári Bródy András Művelődési Központban. Az első helyezett **Ucsarova Renáta**, második **Komonyi Tibor** lett. A harmadik helyen hárman végeztek: **Árpa Gergely**, **Komonyi Erika** és **Kiss Elek**.

❖ *Ruszinok és magyarok a szabadságharcban* címmel közösen szervezett tanácskozást a MÉKK és a Duhnovics Társaság az ungvári Nemzetiségi Központban, amelyet megtisztelt jelenlétével **Szabó Ottó** ungvári főkonzul és **Szuromi Antal** konzul. A ruszinság forradalomban játszott szerepéről, a közös történelmi múltról **Fülöp Lajos** történész tartott előadást, ezután bemutatták az *Együtt* legújabb számát és **Dupka György** *Autonómia-törekvések Kárpátalján* c. könyvét.

❖ A Munkácsi Magyar Egylet meghívására **Katona Tamás** történész, a Kárpátalja Szövetség elnöke Munkácson *Kárpátalja a szabadságharc tükrében* címmel tartott előadást. A rendezvény védnöke **Gulácsy Lajos** nyugalmazott református püspök és **Pogány István** helyi római katolikus plébános volt.

❖ **Gajdos István** parlamenti képviselő kiegészítő javaslatot nyújtott be a képviselők választásáról szóló jogszabály-tervezethez a kétnyelvű szavazólapok bevezetése érdekében.

❖ Kilépett a Magyar Írószövetségből **Balla D. Károly**. A József Attila-díjas költő, író ily módon fejezte ki tiltakozását a Magyar Írószövetség vezetésével szemben, amely nem volt hajlandó elhatárolni magát **Döbrentei Kornél** költőnek a Tilos Rádió elleni tüntetésen elhangzott, az anyaországi liberális eszmei irányzatok által antiszemitának minősített beszédétől. **Vári Fábán László**, szintén József Attila-díjas, nemzeti elkötelezettségű költőnk a szövetség tagja maradt, egyik legújabb versét pedig baráti szimpátiája jeléül Döbrentei Kornélnak ajánlotta.

❖ A Hármashalom Közhasznú Alapítvány mintegy 10 ezer könyvvel ajándékozta meg a sűrtei székhelyű ungvári járási könyvtárt. Az Ungvári Járásban összesen 47 fiókkönyvtár van, ebből 15 a magyarlakta településeken.

❖ Técső város magyarsága a nemzeti ünnep előestéjén koszorúzási ünnepséget tartott a helyi Kossuth-szobornál.

❖ A KMKSZ Nagyszőlősi Járási Középszintű Szervezete és a Perényi Zsigmond Középiskola a Perényi-szobornál emlékeztet az 1848/49-es szabadságharcra.

❖ A nemzeti ünnepkel kapcsolatos központi UMDSZ-rendezvények helyszíne Beregszász volt. Megemlékezést tartottak a helyi 4. sz. Kossuth Lajos Középiskolában, megkoszorúzták Kossuth, Széchenyi és Petőfi Sándor szobrát. Ünnepi beszédet mondott **Zsupán József** beregszászi polgármester, **Szabó Vilmos** politikai államtitkár, **Csbai Lászlóné** nyíregyházi polgármester, **Szabó Ottó** főkonzul, **Revák István**, a megyei állami közigazgatás elnökhelyet-

tese, **Fülöp Lajos**, a Duhnovics Társaság elnöke, **Gajdos István** parlamenti képviselő. A rendezvénysorozat záróakkordjaként a helyi művelődési központban kiosztották az UMDSZ nivódíjait, az Algyői Móra Ferenc Népszínház társulata pedig II. Rákóczi Ferenc életéről szóló színművet mutatott be.

❖ A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség az ungvári Petőfi-szobornál emlékezett meg az 1848/49-es forradalomról és szabadságharcról. Ünnepi beszédet mondott **Szabó Ottó** főkonzul, **Héder János** ungvári református lelkész, **Dupka György**, a MÉKK elnöke, **Kovács Miklós**, a KMKSZ elnöke és **Tovt Mikola**, a megyei állami közigazgatás nemzetiségi és migrációs osztályának helyettes vezetője.

❖ A nemzeti ünnep alkalmából vidékünk számos más településén is megemlékezést tartottak, többek közt Badalóban, Aknaszlatinán, a podheringi emlékműnél, Nagyberegen és az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar filológiai tanszékén.

❖ **Dupka György** és **Fülöp Lajos** Budapesten, a Ruszin Önkormányzat székházában tartott előadást *Ezeréves ruszin–magyar együttélés a történelem tükrében* címmel. A jelzett témakörhöz társelőadóként hozzászólt többek közt **S. Benedek András** művészettörténész és **dr. Botlik József** történész.

❖ Az Ungvári Állami Informatikai, Közgazdasági és Jogi Főiskola megkapta a IV. fokozatot, amely egyetemi szintnek felel meg. **Fegyir Vascuk** rektor ebből az alkalomból sajtótájékoztatót jelentette be, hogy vidékünk új egyeteme várja a nemzetiségi iskolák végzőseinek jelentkezését is. A felvételi bizottság tagjai közt magyarul beszélő előadó is lesz, aki a teszteknél segíthet.

❖ A Felső-Tisza-vidéken megtartották a Költészet-napi szavalóverseny középöntőjét. A győztesek, **Néma Katalin** (Visk) és **Mészáros Timea** (Aknaszlatina) bekerültek az április 17-i bányai döntőbe.

❖ Az Ungvári Járás középiskolásai számára ezúttal a Tiszaágteleki Általános Iskolában szervezték meg a Költészet-napi szavalóverseny középöntőjét. Innen **Bangó Bernadett** ungvári, **Csordás László** eszenyi, valamint **Menyhárt István** és **Nagy Edina** nagydobronyi diákok jutottak be a döntőbe.

❖ Kárpátaljai szintű HÁLÓ-találkozót tartottak Nagyszőlősen, amelyen a magyar katolikus közösségek képviselői vettek részt: cserkészek, curcillisták, a Rózsafüzér Társulat, a Hit és Fény Közösség tagjai, domonkos és ferences rendi szerzetesek, nővérek, pedagógusok, hitoktatók és vállalkozók. Szent liturgiát tartott **Sasik Milán** görög katolikus püspök.

❖ A Felső-Magyarország Kiadó gondozásában *Régi korok és újabb idők magyarság- és istenes versei* címmel megjelent, **Medvigy Endre** szerkesztette versantológiában a kárpátaljai alkotók közül **Sáfáry László**, **Kovács Vilmos**, **S. Benedek András**, **Balla Gyula**, **Fodor Géza**, **Vári Fábián László**, **Finta Éva** és **Füzesi Magda** szerepel verseivel.

❖ A negyedik összehívású megyei tanács tizedik ülészakán a magyar képviselők közül többen jelezték, hogy az ukrán nyelv fejlesztésének regionális programja nem foglalkozik a nemzeti kisebbségek nyelvével. Az ezzel kapcsolatos módosító javaslatot **Borisz Kacsur**, a megyei oktatási és tudományos főosztály vezetője elutasította, arra hivatkozva, hogy az államnyelv fejlesztésének programja nem jelenti a nemzetiségek nyelvhasználatának korlátozását.

❖ A Tiszapéterfalvi Középiskolában a KMPSZ szervezésében megtartották a hagyományos népdaléneklési és néptáncversenyt.

❖ A MÉKK oktatási konferenciát szervezett Ungváron, amelynek napirendjén többek közt az egykori Drugeth Gimnázium újraélesztésének realitásai szerepeltek. A konferencia résztvevői ezzel kapcsolatban záronyilatkozatot fogadtak el, amelyben kérelmezik az Ungvári Városi Tanács oktatási osztályánál, hogy az idén szeptemberben önállósuló magyar gimnázium vegye fel a Drugeth nevet.

❖ *Mit ránk hagytak a századok. Beregszászi borvidék* címmel a tájegység szőlő- és borkultúráját bemutató tanulmánygyűjtemény jelent meg **Kovács Elemér** gondozásában.

❖ **Dr. Penckófer János** irodalomtörténész szerzői estjére került sor a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kölcsey Ferenc Szakkollégiumában. A beszélgetés

fő témája Penckófer János nemrég megjelent *Tettben a jellem – A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében* c. monográfiája volt. Az alkotóval **dr. Orosz Ildikó** és **Hutterer Éva** beszélgetett, a főiskola diákjai pedig a szerző *Hamuther* című díjnyertes kisregényéből olvastak fel részleteket, valamint Penckófer János verseiből adtak elő.

❖ Bátyuban lap- és könyvbemutatóval egybekötött író-olvasó találkozót szervezett **Bagu Balázs** nyugalmazott tanár, amelyen **Dupka György**, az Intermix Kiadó vezetője, **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténész, **Barzsó Tibor**, az *Együtt* olvasószerkesztője, **Vári Fábián László** költő és **Nagy Zoltán Mihály**, az *Együtt* főszerkesztője vett részt. A találkozót vendégei és a közönség egyetértettek abban, hogy célszerű lenne ismét kiadni **Kovács Vilmos** *Holnap is élünk* c. regényét, és tökéletesíteni kell az *Együtt* folyóirat terjesztését.

D. Gy.

ÚJKÖNYVEK

Megjelent:

„Övék az érdem”. Gecse Endre-émlékkönyv. Szerkesztette: Gortvay Erzsébet. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Dupka György: **Autonómia-törekvések Kárpátalján.** Monográfia. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Előkészületben:

Ferenczi Tihamér: **A csenden túl.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Hármashatártalanul. A Hármashatár Irodalmi Társaság antológiája. Összeállította: Füzesi Magda és Zubánics László. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Fekete Erzsébet: **Kender, kender, de szép tábla kender.** A Szalókai Általános Iskola Hagyományörző együttesének helybeli népszokások alapján színpadra feldolgozott jelenetei. *Credo Alapítvány–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Gortvay Erzsébet: **Emlékezni szükséges.** Tanulmányok, emlékezések. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Olasz Timea: **Tücsök meséi.** *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Bagu Balázs: **Életutak.** Riport- és dokumentumgyűjtemény. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Tóth Mihály: **Nemzetiségpolitika Ukrajnában.** Tanulmány. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

SZERZŐINK

Bagu László (1970) Budapest

Balassi Bálint (1554-1594)

Bartha Gusztáv (1963) Nagyberég

Barzsó Tibor (1931) Ungvár

S. Benedek András (1947) Budapest

Bertha Zoltán (1955) Debrecen

Borbély Sándor (1983) Tiszapéterfalva

Dupka György (1952) Ungvár

Ferenczi Tihamér (1941) Badaló

Füzesi Magda (1952) Nagyberég

Gortvay Erzsébet (1935) Kincseshomok

Gömöri György (1934) Cambridge

Horváth Anna (1924) Beregszász

Ivaskovics József (1950) Ungvár

Kovács Vilmos (1927-1977)

Marik Álmos (1982) Budapest

Nagy Gáspár (1949) Budapest

Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapapi

Penckőfer János (1959) Beregszász

Pomogáts Béla (1934) Budapest

Serfőző Simon (1942) Miskolc

Szöllősy Tibor (1940) Técső

Tárczy Andor (1954) Ungvár

Vári Fábián László (1951) Mezővári

AZ EGYÜTT 2002–2003. ÉVI

VERSEK

ADY ENDRE: Intés az őrzőkhöz 2002. 1., h. b.
BABITS MIHÁLY: Jónás imája 2003. 6/2., h. b.
BAGU LÁSZLÓ: [el sem képzelisz], BLad, mit szól majd kedves balázs úr 2003. 8/4., 34-35. o.
BALOGH GYULA: Illyés emlékezete, Európa és jeltelen... 2003. 5/1., 35-36. o.
BARTHA GUSZTÁV: sodrásvonal, depresszió 2002. 4., 33. o.; írásjelek, csattogó 2003. 5/1., 20. o.; Unot-tan, Szürkület 2003. 6/2., 25-26. o.; Napóra 2003. 8/4., 2. o.
BECSKE JÓZSEF LAJOS: Alázat, N-hez, Lélek és bor, Egy nyár a mienk 2002. 3., 61-64. o.; Dünnyögő, Kiáltozás, Miért? 2003. 6/2., 39-40. o.; Viharból jöttem, Biztató, A Várhegyen 2003. 8/4., 29-30. o.
S. BENEDEK ANDRÁS: Európa elrablása, A szél átkot hoz, Kurvuló történelem 2002. 1., 12-14. o.; Balassa kilovagol, Azóta ősz van..., Az öreg kuruc lejön a hegyekből 2002. 3., 20-21. o.; A teremtés nyolcadik napja, Hétkerület, Zarándokének, Építkezés 2002. 4., 26-28. o.; Munkács hercege, Vizek honfoglalása, Szent László kórház, 1955 2003. 5/1., 4-5. o.; Ének a Feltámadás Könyvéből 2003. 6/2., 12. o.;
CSOÓRI SÁNDOR: Idegszálaival a szél 2003. 7/3., h. b.
CSÖRGITS JÓZSEF: Ketten vagyunk, Elkésett levelek 2003. 5/1., 41-42. o.
DEMJÉN MIKLÓS: Ingázó álom 2002. 3., 14-15. o.; 1241 Az utolsó szabad farsang legendája 2003. 8/4., 63-64. o.
DIENES ESZTER: Csillagmese a Sárkány-tó utcából, Zöld szívvel 2003. 5/1., 30-32. o.
FERENCZI TIHAMÉR: Oráció, Babel tornya, Kövek, Gyertya, Érzéksalódás, Kérés 2002. 2., 15-16. o.; Modigliani-alkony, Kőszüzek, Ősz, Szürke etüd 2003. 6/2., 31-32. o.; Hangvilla, Talány és bizonyosság, Lebben, Éberen, Amfora, Fájdalom 2003. 7/3., 28-29. o.
FODOR GÉZA: Egy nagy talán keresésére indulok (Rabelais) 2002. 1., 4. o.; Fecske dal, Szól a harmat énmellőlem, Virágos ének, A pünkösdi rózsza 2002. 4., 2-5. o.; Koronadal 2003. 5/1., 8. o.

FÜZESI MAGDA: Mérsékelt égöv, Jóslat a szomorú szemű templom mellett, Kocsmadal nyílt vizeken 2002. 1., 23-24. o.; Nyár a gesztenyék alatt, Napfogyatkozás, Szeptemberi anizs 2002. 2., 12-13. o.; Posztulátum, Őzek márciusban, A forgásszög függvényei, Lángra láng 2002. 3., 3-4. o.; Kolozsvár júniusban, Kép és tükörkép 2003. 5/1., 16. o.; A hetedik szobában, Tájkép, Csújogatók 2003. 5/1., 19-20. o.;
GÁL SÁNDOR: amikor megbillen a horizont, ismét vétkeztél uram, a hívás ígézetében 2002. 4., 37-39. o.
GYÖRKE ZOLTÁN: Fohász – békeidőben 2002. 3., 7-8. o.
HOLBAY LÁSZLÓ: Vakság felé, Reggeli előtt, Himnusz a kerthez 2003. 7/3., 35-37. o.
HORVÁTH SÁNDOR: Werkfilm 2002. 2., 2-3. o.; Mérték- és irányadó, Könyörgés, Holdfogyatkozás 2002. 4., 16-17. o.; Petőfi utolsó dala, Másik tavasz 2003. 5/1., 10-11. o.
ILLYÉS GYULA: Zsvaj 2002. 3., h. b.
JÓZSEF ATTILA: Íme, hát megeltem hazámat... 2003. 5/1., h. b.
KALÁSZ MÁRTON: (Bivalyok), (Esős nap), Chopin még átlipe a hatyút, Az olvasás napjai 2002. 4., 12-14. o.
KARCAGI M. MARGIT: A sziget, Emlékezés, Vonzódás, Hét sor erotika 2003. 8/4., 40-41. o.
KECSKÉS BÉLA: Emelt fővel, Godot-ra várva, Magammal viszem 2002. 2., 20-22. o.
KOVÁCS ANDRÁS FERENC: Psalmus Transsylvania, Cabaret European: kuplé a schengeni zengerájából 2003. 6/2., 46-48. o.
KOVÁCS VILMOS: Kenyér és vers, Világosító Szent Gergely örmény püspök fohása az Úrhoz, Testamentum 2002. 1., 7-10. o.
KÖRMENDI LAJOS: Egyszer volt, A feledés, Barbaricum 2002. 3., 52-54. o.
KÖSZEGHY ELEMÉR: (ég felé), (üldöződ), (a csillag) 2003. 8/4., 8. o.
LÁSZLÓFFY ALADÁR: Őszi posta, nincs leveled, Háromkirályok, Horror vacui 2002. 4., 40-41. o.
LENGYEL TAMÁS: 18. ábra 2003. 8/4., 36. o.
NÁDUDVARI NAGY JÁNOS: Baj lesz, Az agy lombikjában, Befényli 2003. 7/3., 48-49. o.
NAGY GÁSPÁR: Panaszfal, Békebeli kannibálok, Gyönyörű bünt 2002. 4., 21-22. o.

Széppróza

- NAGY LÁSZLÓ: Ki viszi át a szerelmet? 2002. 2., h. b.
- NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Üzenet 2002. 3., 27-28. o.
- NYILAS ATILLA: Jelenések 11-12, Autografológia 2003. 6/2., 44-45. o.; Látomások, Faust 2003. 8/4., 31-32. o.
- ÖTVÖS LÁSZLÓ: Ősz, A győzelem reménysége 2003. 8/4., 51-52. o.
- PENCKÓFER JÁNOS: Arról, hogy..., Illatok, színek... 2003. 8/4., 10-11. o.
- PETŐFI SÁNDOR: Az örült 2002. 4., h. b.
- PETRO SZKUNC: Augusztusba öltözött Ukrajna, November, Barátaimnak 2002. 3., 58-60. o.
- RÉKASY ILDIKÓ: A régi Roffi kert, Hiába hőköl 2003. 5/1., 28-30. o.
- SÜTŐ KÁLMÁN: (Montázs), Elbitorolt ember-ségünk, Ideszakadtságunk 2002. 2., 17-19. o.
- SZENTI ERNŐ: Vita, Zsolozsma, Kőgörgető, Ablak 2003. 8/4., 42-44. o.
- TÁRCZY ANDOR: Úgy szépen, Ha nem lennél, Ágyamban reggel... 2002. 1., 27-28. o.; Ha a tenger..., Az utolsó utáni pillanatban, Már nem az a játék 2002. 3., 31-32. o.; Tavaszelő, Mikor az unokámat várta..., ...És amikor megszületett 2003. 5/1., 18-19. o.; Mondóka, Kisböske, És jött... 2003. 6/2., 33-34. o.; Fekete, Vörös, Sárga 2003. 7/3., 19-20. o.; Huszonhét, Semerre, Július alkonya mulat 2003. 8/4., 12-14. o.
- TÓTH ÁRPÁD: Lélektől lélekig 2003. 8/4., h. b.
- VASZIL HUSZTI: Az idő, Hazámhoz... 2002. 2. 33-34. o.
- VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: A hold kolompja, Két fénybogár 2002. 1., 20-21. o.; Fecskehajtó Kisasszony nyomában, Berekfürdőn 2002. 3., 25-26. o.; Csoóri Sándorhoz, Akit bölcsőbe szültek 2003. 5/1., 2-3. o.; Orromból a szél 2003. 6/2., 8. o.; Beregi esték 2003. 7/3., 2. o.; Szoborbeszéd 2003. 8/4., 19-20. o.
- VITÉZ FERENC: Nagy, messi távolból..., A szék, Munkácsi zsinagógák emlékére 2003. 7/3., 38-39. o.
- WEINRAUCH KATALIN: A semmibe hullva 2002. 3., 68. o.; Utcámban, Látomás 2003. 8/4., 53-54. o.
- ZSELICKI JÓZSEF: Verecke, akkor, tisztaság, ...most... 2002. 1., 33-34. o.; Előszó, tavasz, katalin, november 2003. 6/2., 2-3. o.; Pogány, Ne téj!..., karácsony 2003. 7/3., 21-22. o.
- ARVO VALTON: A vödör, Kávéházi dialógusok, Aforizmak 2003. 8/4., 45-49. o.
- BARTHA GUSZTÁV: Viszontlátás 2002. 4., 23-25. o.; Egérítő 2003. 6/2., 4-7. o.; Talált történet 2003. 8/4., 15-18. o.
- BATÁRI GÁBOR: Milói vérnász 2002. 4., 42-47. o.
- GERZSENYI ANDRÁS: Kiflivég a kalapban 2002. 1., 22. o.; Idill, anno 2002, Majdnem, kócsagtollal 2002. 2., 23-24. o.; Gladiátorok, kukáknál, A pad 2002. 3., 17-19. o.; Tóni 2003. 6/2., 21-24. o.;
- GUTHY Z. LÁSZLÓ: Szerelem, Aratás 2002. 3., 22-24. o.
- HORVÁTH SÁNDOR: Álmos tájakon járok 2002. 1., 15-19. o.; Magyarságstratégia, Aki már '80-ban sem volt magyar, Magyar testvérek, Magyarok magyarosítása 2002. 3., 87-88. o.; Álmos tájakon járok 2003. 6/2., 10-11. o.
- JENEI GYULA: Kamikazék, És önök? 2003. 7/3., 30-33. o.
- KARCAGI M. MARGIT: Zakatol a vonat, Álhalot-tak, Álom 2003. 6/2., 41-43. o.
- KOC SIS CSABA: A vándor, Torzó 2002. 3., 55-57. o.; Az öregember furulyája 2003. 5/1., 33-34. o.
- IVAN CSEDEJ: A két Ivan 2002. 2., 29-32. o.
- MERÉNYI KRISZTIÁN: A töltésen 2002. 2., 11. o.; Utazás, Kannibálok 2003. 5/1., 37-40. o.; Seb, A mélyben 2003. 8/4., 37-39. o.
- MESTER MAGDOLNA: Őszi verklei, Rekviem, Portré, Sors, [...] á és Ű 2002. 2., 5-7. o.; Körtörténet, A nincs után 2003. 5/1., 17. o.; Kábulat, Hipermarkózis 2003. 8/4., 33. o.
- NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Ragyogás 2002. 1., 29-32. o.; tragédiák 2002. 4., 34-36. o.; Az árnyék völgye 2003. 6/2., 27-30. o.
- OLÁH JÁNOS: Kisbarát nyelve 2003. 7/3., 40-47. o.
- PENCKÓFER JÁNOS: Hamuther 2002. 4., 29-32. o.
- ROTT JÓZSEF: A levegőtenger mélyén 2003. 6/2., 35-38. o.
- SCHOBER OTTÓ: Lelkifurdalás 2003. 5/1., 43-46. o.
- SARUSI MIHÁLY: Kopogtató maflása 2003. 5/1., 21-27. o.
- SZÖLLÖSY TIBOR: Az igazolvány 2002. 3., 65-67. o.; Mozaikkocka 2003. 7/3., 23-27. o.
- TÓTH ISTVÁN: Ali Baba, a gyógyító 2002. 2., 25-28. o.
- VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tábori posta 2002. 1., 25-26. o.; 2002. 3., 9-13. o.; 2002. 4., 18-20. o.;

2003. 5/1., 12-15. o.; 2003. 6/2., 13-18. o.; 2003. 7/3., 13-18. o.; 2003. 8/4., 3-7. o.
WEINRAUCH KATALIN: Búzával érő fájdalom 2002. 3., 29-30. o.

Kárpátaljai ruszin népballadák

A katonalány, Petrunity halála, A vitéz furcsa álma 2002. 2., 35-36. o.; A hűtlen szerető megidézése varázslással 2002. 4., 48-49. o.; Dobos, a betyár 2003. 5/1., 47-48. o.; A legény eladja hűgát a töröknek, Három nővér a török fogságában 2003. 6/2., 49-50. o.; A megszólaló koporsó 2003. 7/3., 34. o.; A megégetett szerető 2003. 8/4., 65-66. o.

Tanulmány, recenzió, jegyzet, egyéb

BAGU BALÁZS: A kárpátaljai református egyház és anyanyelvi oktatásunk a szórványban 2002. 2., 60-67. o.; Tettem a dolgom... 2003. 5/1., 66-73. o.

BALLA LÁSZLÓ: Szegény ember vízzel főz. Életem: a Kárpáti Igaz Szó 2002. 3., 34-51. o.

BARZSÓ TIBOR: Válasz egy pártos bírálatra 2002. 4., 52-57. o.; Kárpátaljai elbeszélések a XX. századból 2003. 6/2., 57-58. o.; „A XX. század kárpátaljai költészete” 2003. 8/4., 71-73. o.

S. BENEDEK ANDRÁS: Együtt. Újra együtt? 2002. 1., 2-3. o.; Mátyás, a ruszinok királya, Képek a kárpátaljai ruszinok életéből XVIII. század, A haza, Ruszinok nyomában, Adósságtörlesztés, Egestas Subcarpathica, Egy falu a hadak útján 2002. 2., 37-46. o.; Álmos tájakon járok, Páros befutó, A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája, Kárpátalja kincsei, Kovács Katalin könyve (Ha a lelkek... Lélekhiedelmek Salánkon) 2002. 3., 78-84. o.; Tél van, a számvetés ideje 2002. 4., 6-11. o.; Rebellis költő 2003. 5/1., 55-56. o.; Nagy Zoltán Mihály: Új csillagon, Füzesi Magda: A bohóc dala, Botlik József: A hűség csapdjában, Csernicskó István: A mi szavunk járása, Gecse Géza: Állam és nemzet a rendszerváltás után 2003. 6/2., 51-56. o.; Penckófer János: Hamuthér, Aranyvirág vagy farkasverem?, Egy alkalmi költemény tanulságai 2003. 8/4., 67-70. o.

BERTHA ZOLTÁN: Egy új kárpátaljai magyar irodalomtörténet 2003. 7/3., 50-61. o.

BOTLIK JÓZSEF: A hűség csapdjában 2002. 2., 49-59. o.

DEÁK FERENC: Szent István személyisége 2003. 6/2., 62-66. o.

DUPKA GYÖRGY: Magyar polgárjogi aktivista mozgalom a kollektív jogokért 2002. 1., 38-44. o.; Autonómia-törekvések Kárpátalján 2002. 2., 68-73. o.; 2002. 3., 105-111. o.; 2002. 4., 77-83. o.; 2003. 5/1., 74-83. o.; 2003. 6/2., 81-85. o.; 2003. 7/3., 79-86. o.; 2003. 8/4., 80-88. o.; „Nincs mit félni a földi hatalmaktól” 2003. 7/3., 72-78. o.

D. GY.: Művelődési életünk krónikája 2002. 1., 51-53. o.; 2002. 2., 78-91. o.; 2002. 3., 114-119. o.; 2002. 4., 84-93. o.; 2003. 5/1., 86-95. o.; 2003. 6/2., 86-95. o.; 2003. 7/3., 87-94. o.; 2003. 8/4., 89-95. o.

FAKÁSZ MIHÁLY: Nemzetörök a havasok aljában 2003. 5/1., 58-61. o.

FODOR GÉZA: Folyamodvány 2002. 4., 58-60. o.

FÜLÖP LAJOS: Kossuth és a kárpátaljai ruszinok 2002. 3., 97-101. o.

FÜZESI MAGDA: Svédországi jegyzetek 2002. 4., 61-68. o.

GÁL SÁNDOR: „...Egy utolsó lesz-ami-leszre...” 2002. 3., 85-86. o.

GORTVAY ERZSÉBET: „Semminek sok volt, de csillaggal írott” 2002. 1., 5-6. o.; „Alkalmos magyar az emberiség kezében” 2002. 2., 76-77. o.; A nemzet lelkiismerete 2002. 3., 75-77. o.; Ilku Marion József 2003. 5/1., 84-85. o.; Jog és erkölcs összefüggésének problémája Szent István király Intelmeiben 2003. 6/2., 67-69. o.

HORVÁTH SÁNDOR: Megfogalmazott jelen 2002. 2., 48. o.; Horváth Anna 2002. 4., 96. o.; Ecsettel – magyarul 2003. 7/3., 95. o.

IGYÁRTÓ GYÖNGYI: Koronavárosok Máramarosban 2003. 6/2., 70-80. o.

IVÁN SZVETSANNA: Világtalan-e a csillag? 2003. 5/1., 49-54. o.

JÓKAI ANNA: A kereső, a tagadó és a közvetítő 2002. 3., 72-74. o.

KÁLÓCZY KATALIN: A Kárpát-medencében élő magyar közösségek közművelődési tevékenységéről 2002. 4., 69-76. o.

KOVÁCS ANDRÁS: Az énkeresés regénye 2003. 5/1., 56-57. o.; A szabadságharc Kárpátalja szemszögéből 2003. 6/2., 61. o.

KÖSZEGHY ELEMÉR: Választás és sajtó Kárpátalján 2002. 3., 89-96. o.; A kör ismét bezárul? 2003. 5/1., 62-65. o.

LATOR LÁSZLÓ levele 2002. 3., 5-6. o.
 MINYA JÓZSEF: Egy szimbólum ürrügén 2002. 3., 112-113. o.
 NAGY VIKTÓRIA: „Gyöngy a csillag: énekem” 2003. 5/1., 6-7. o.
 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Egy (majdnem) elfuserált kötet ürrügén 2003. 7/3., 69-71. o.; Egy felvidéki gyűjtemény története és kárpátjai vonatkozásai 2003. 8/4., 55-62. o.
 Dr. NÉMETH IMRE: II. Rákóczi Ferenc és a ferencsek, Andrassy Miklós ferences atya, a „dervis-generális” története 2002. 1., 49-50. o.
 PASZTELLÁK ISTVÁN: „Minél sötétebb az éjszaka, annál közelebb a hajnal” 2002. 3., 102-104. o.
 PENCKÓFER JÁNOS: Mi után futunk? 2003. 6/2., 59-60. o.; Az üvegharang 2003. 7/3., 62-68. o.; Véletlen – és mégis okkalvaló 2003. 8/4., 74-79. o.
 POMOGÁTS BÉLA: Köszöntő Budapestről 2002. 2., 4. o.; A jövő Európájában 2003. 7/3., 3-9. o.
 SZERZŐINK: 2002. 1., 54. o.; 2002. 2., 92. o.; 2002. 3., 120. o.; 2002. 4., 95. o.; 2003. 5/1., 96. o.; 2003. 6/2., 96. o.; 2003. 7/3., 96. o.; 2003. 8/4., 96. o.
 TÓTH ISTVÁN: Mary Halasz, a „fordított Amerikás” 2002. 1., 45-48. o.
 UDVARI ISTVÁN: Ruszinok, a gens fidelissima 2002. 2., 47. o.
 ÚJ KÖNYVEK: 2002. 1., 54. o.; 2002. 2., 92. o.; 2002. 3., 120. o.; 2002. 4., 94. o.; 2003. 5/1., 96. o.; 2003. 6/2., 96. o.; 2003. 7/3., 96. o.; 2003. 8/4., 96. o.
 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: „Hazugság lett volna minden szavam...” 2002. 1., 35-37. o.; Beregszásztól is távol 2002. 4., 50-51. o.
 ZUBÁNIC LÁSZLÓ: Domonkosok a középkori Beregszászban 2002. 2., 74-75. o.
 ZSELICKI JÓZSEF: Ifjúság és irodalom Kárpátalján 2002. 3., 69-71. o.

Új vetés

BECSKE LAJOS: Bevezető, A kaszás, Mondd csak, Hiába 2002. 2., 8-10. o.; TÓTH FERENC: felfedezés, Újrakezdésekben, Ablakban 2003. 7/3., 10-11. o.; OROSZ MELINDA: Guernica, TÓTH FERENC: Becézés, ANGÉLA: Holnap, talán, ROJÁK VINCE: Remény, HORVÁTH ATTILA: Kocka-játék, LUNA: Sors 2003. 8/4., 21-28. o.

Szerkesztői oldal

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: A folytatás felelőssége 2002. 1., 11. o.; Vagyunk! Kellünk? 2002. 2., 14. o.; „Ifjú szívekben...”?! 2002. 3., 16. o.; „Túl kell élni minden időt” 2002. 4., 15. o.; A vers ünnepe(i) 2003. 5/1., 9. o.; Egy hajóban 2003. 6/2., 9. o.; Konszenzus vagy diktátum? 2003. 7/3., 12. o.; Alkalomból hagyományt 2003. 8/4., 9. o.

Megzenésített vers

BÉRES ANDREA – IVASKOVICS JÓZSEF: Ezer 2003. 6/2., h. b. b.
 HORVÁTH SÁNDOR – IVASKOVICS JÓZSEF: Haza 2003. 7/3., h. b. b.
 JUHÁSZ GYULA – IVASKOVICS JÓZSEF: Új ének István királyhoz 2002. 2., e. b. b.
 KÁNYÁDI SÁNDOR – IVASKOVICS JÓZSEF: Isten háta mögött 2002. 3., h. b. b.
 KÁNYÁDI SÁNDOR – IVASKOVICS JÓZSEF: Indián ének 2003. 8/4., h. b. b.
 KOVÁCS VILMOS – IVASKOVICS JÓZSEF: Búcsú 2002. 1., h. b. b.
 KOZMA LÁSZLÓ – IVASKOVICS JÓZSEF: El akartam indulni 2002. 4., h. b. b.
 SIMON MENYHÉRT – IVASKOVICS JÓZSEF: Munkács 2003. 5/1., h. b. b.

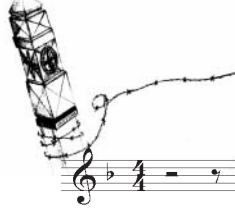
Illusztrációk

BECSKE JÓZSEF LAJOS: 2003. 8/4., 2, 11, 14, 18, 23, 25, 26, 27, 41, 44, 46, 52, 54, 64, 70, 73. o.
 DANIELOVICS EMMI: 2003. 6/2., 7, 8, 11, 20, 24, 26, 30, 32, 38, 50, 66, 69, 85. o.
 HORVÁTH ANNA: 2002. 4., 5, 11, 14, 28, 33, 36, 47, 49, 51, 57, 60, 68, 95, 96. o.
 ILKU MARIÓN JÓZSEF: 2003. 5/1., 11, 27, 42, 48, 73, 83, 85, 95. o.
 JANKOVICS MÁRIA: 2002. 1., 14, 24, 26, 28, 32, 34, 44. o.
RÉTI JÁNOS: 2002. 3., 2, 4, 8, 15, 19, 24, 26, 28, 32, 64, 67, 71, 86, 96, III. o.
TÓTH LAJOS: 2002. 2., e. b. b., 7, 11, 13, 19, 28, 34, 46, 59, 67, 73, 75, 91. o.; 2003. 7/3., 20, 33, 37, 61, 68, 71, 78, 86. o.

Valahol örökké

NAGY GÁSPÁR VERSE

IVASKOVICS JÓZSEF ZENÉJE

Valahol örökké

min - dig el - tű - nik va - la - hol min - dig meg - ta - lál -

ják va - la - hol min - dig te - me - tik va - la - hol min - dig ex - hu - mál -

ják Va - la - hol min - dig el - tű - nik va - la - hol min - dig meg - ta - lál -

ják va - la - hol min - dig te - me - tik va - la - hol min - dig ex - hu - mál -

ják Va - la - hol min - dig el - tű - nik va - la - hol min - dig meg - ta - lál - ják va - la - hol

és ö - rök - ké ne - künk sze - ge - zik ö - rök - ké fé - nyes el - len - pél - da

min - dig te - me - tik va - la - hol min - dig ex - hu - mál - ják Va - la - hol

ö - rök - ké raj - tunk ke - re - sik ö - rök - ké még - is ben - nem él ma! és

min - dig el - tű - nik va - la - hol min - dig meg - ta - lál - ják va - la - hol

ö - rök - ké ne - künk sze - ge - zik ö - rök - ké fé - nyes el - len - pél - da

min - dig te - me - tik va - la - hol min - dig ex - hu - mál - ják Va - la - hol

ö - rök - ké raj - tunk ke - re - sik ö - rök - ké még - is ben - nem él ma!

Valahol mindig eltűnik
valahol mindig megtalálják
valahol mindig temetik
valahol mindig exhumálják

és

örökké nekünk szegezük
örökké fényes ellenpélda
örökké rajtunk keresik
örökké mégis bennem él ma

(1998. március 15.)

BALASSI BÁLINT

EGY TÖRÖK ÉNEK

*Minap mulatni mentemben jöve
két kegyes előmben,
Egyik mondá: „Hallad legény,
melyikünk szebb, ez-e vagy én?”*

*Felelém: „Ez szót nem fejtem, vétekben
én nem leledzem,
Nem akarok megfelelnem, mint
szépnek tetszetek nekem.*

*Nektek szemetek fekete, két-két
narancs kebletekben,
Vattok szépek személytekben,
édesek beszédetekben.”*

*Mondá ismeg: „Kérlek téged, melyinket
vennéd inkább meg?
Melyinkért adnád több pénzed, mondd
igazán feleleted.”*

*„De imhol nektek az igaz, szépségtekrül
rövid válasz,
Szömölcsöt visel mellyén az; az ki
legszebb, kisebbik az.”*

EGYÜTT